

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Навчально-науковий інститут інноваційних освітніх технологій
Кафедра банківської справи

ВИХРИСТЮК Катерина Сергіївна

Реорганізація та реструктуризація банків / The reorganization and restructuring of banks

спеціальність 8.03050802 – банківська справа
магістерська програма – Управління банківською справою

Магістерська робота

Виконала студентка групи
ФБСзм – 21
К. С. Вихристюк

Науковий керівник:
к.е.н., доцент, Я.І. Чайковський

Магістерську роботу допущено
до захисту:

«___» _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

_____ **О.В. Дзюблюк**

Тернопіль – 2017

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА РЕОРГАНІЗАЦІЇ БАНКІВ	
1.1. Економічна сутність реструктуризації та реорганізації банків.....	9
1.2. Необхідність, умови, мета проведення реструктуризації та заходи фінансового оздоровлення банків.....	20
1.3. Мета, шляхи, форми та етапи проведення реорганізації банків і процедура їх ліквідації.....	32
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	49
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ПРОЦЕСІВ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ І РЕОРГАНІЗАЦІЇ В БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ	
2.1. Сучасний стан роботи банківських установ та аналіз дій НБУ щодо реструктуризації банківської системи.....	50
2.2. Аналіз процесів реорганізації у вітчизняній банківській системі.....	65
2.3. Міжнародний досвід реструктуризації банківської системи за участі держави.....	75
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	91
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА РЕОРГАНІЗАЦІЇ БАНКІВ В УКРАЇНІ	
3.1. Використання міжнародного досвіду реструктуризації та реорганізації банківської системи в Україні.....	92
3.2. Перспективи подальшого розвитку сучасних форм реструктуризації та реорганізації банків в Україні.....	102
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	116
ВИСНОВКИ	117
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	122
ДОДАТКИ	135

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У посткризовий період розвитку економіки України спостерігається негативна тенденція зниження довіри до банківської системи, яка супроводжується зменшенням рівня капіталізації банків. Разом із цим, окремі установи банківської системи з недостатнім обсягом капіталу, проблемним кредитним портфелем, незбалансованою структурою активів і пасивів стають збитковими та неплатоспрожними. За даних умов актуалізується необхідність наукового обґрунтування доцільності здійснення реструктуризації банківської системи та реорганізації окремих банків.

Світовий досвід і вітчизняна практика свідчать про активізацію процесів реструктуризації банківської системи та реорганізації окремих банківських установ, що виступає одним із чинників запобігання їх банкрутства та ліквідації. Такі тенденції характерні як для глобальних та інтернаціональних фінансових ринків, так і банківської системи України, в якій відбуваються процеси реструктуризації та реорганізації. Реструктуризація та реорганізація банків за умов фінансової нестабільності розглядаються як дієві способи консолідації банківського бізнесу, підвищення його прибутковості та ефективності за рахунок досягнення конкурентних переваг, синергетичного ефекту, розширення масштабів діяльності, економії на витратах та освоєння нових сегментів ринку банківських продуктів і послуг.

Тому актуальним, особливо у світі останніх подій, є аналіз та оцінка процесів реорганізації та реструктуризації банківських установ України в умовах процесів глобалізації та євроінтеграції, а також виявлення можливих загроз, які можуть виникнути при збільшенні кількості банків, які потребують реорганізації та реструктуризації, їх наслідків і напрямів вирішення проблеми у зв'язку із сучасною ситуацією в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій свідчить, що теоретичні та практичні аспекти проблем реструктуризації та реорганізації банківських установ досліджуються провідними зарубіжними та вітчизняними вченими. Зокрема, системну реструктуризацію банківського сектору розглянуто у працях таких зарубіжних учених, як П. А. Гохан [33], Д. Депамфіліс [27], А. Р. Лажу [75], С. Ф. Рід [75], С. Роувіт [86], Д. Хардінг [86] та інших. Серед вітчизняних науковців питанням реструктуризації банківської системи та реорганізації банків приділяли увагу такі науковці та практики: З. М. Васильченко [17-19], О. Д. Вовчак [22-24], В. Є. Волохата [28], О. К. Волкова [26; 27], І. М. Вядрова [30], О. В. Дзюблук [8-10; 38; 76], Н. Ю. Копилук [45; 46], В. І. Міщенко [51-53], Ю. П. Пащенко [28; 62], Н. В. Радова [69-71], Я. І. Чайковський [8-10; 35-36; 76; 87-89] та інші.

Віддаючи належне практичним напрацюванням із цієї тематики, зауважимо, що необхідно продовжувати такі дослідження, зокрема щодо висвітлення питань реструктуризації банківського сектора, реорганізації банківських установ і консолідації банківського капіталу в умовах нестабільного макроекономічного середовища.

Невирішеними залишається ціла низка конкретних науково-прикладних і практичних завдань щодо вдосконалення банківського нагляду, управління банківськими установами, в тому числі в стані фінансової скрути, порядку ліквідації, злиття та приєднання банківських установ, шляхів підвищення рівнів капіталізації та ліквідності та ін. Тобто існує практична необхідність у розробці та вдосконаленні конкретних схем і механізмів реорганізації та реструктуризації банківських установ для забезпечення їх стабільного функціонування в інтересах економіки та суспільства.

Об'єктивна необхідність подальшого поглиблення теоретичних досліджень і прикладних розробок з проблем реорганізації та реструктуризації банківських установ для забезпечення стабільності функціонування банківської системи України обумовила вибір об'єкта, теми дослідження та її актуальність.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є узагальнення методичних положень реорганізації та реструктуризації банківських установ і розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності процесів реорганізації та реструктуризації банків в умовах процесів глобалізації та євроінтеграції України.

Відповідно до поставленої мети було визначено такі завдання:

- визначити сутність понять реорганізації та реструктуризації банків, банківської системи, їх форми та методи;
- розглянути особливості та порядок проведення реструктуризації банківських установ;
- охарактеризувати мету, шляхи, форми та етапи проведення реорганізації банківських установ і процедуру їх ліквідації;
- провести аналіз сучасного стану роботи банківських установ та дій НБУ з реструктуризації банківської системи;
- дослідити процеси реорганізації у вітчизняній банківській системі;
- розглянути міжнародний досвід реструктуризації банківської системи за участі держави;
- визначити застосування світового досвіду реорганізації і реструктуризації банківської системи в Україні;
- обґрунтувати перспективи подальшої реструктуризації та реорганізації української банківської системи.

Об'єктом дослідження є процеси реструктуризації та реорганізації банківських установ.

Предметом дослідження є сукупність економічних відносин, що виникають у процесі реструктуризації та реорганізації банківських установ.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дипломного дослідження є фундаментальні концепції теорії фінансів і банківської діяльності. При виконанні досліджень залежно від конкретних цілей і задач використано методи економічного аналізу та вивчення

економічних процесів: монографічний, нормативно-розрахунковий, індексний, групувань, багатофакторного аналізу, експертних оцінок, балансовий, соціологічний, системно-структурний, економіко-математичного моделювання та інші.

Дослідження сучасного стану банківської системи здійснено з використанням монографічного методу, системно-структурного й багатофакторного аналізу, групувань, побудови динамічних рядів. При дослідженні ефективності реорганізації та реструктуризації банківських установ використовувалися методи економіко-математичного моделювання, індексний, експертних оцінок і нормативно-розрахунковий. Розробка рекомендацій щодо вдосконалення механізмів реорганізації, підвищення ліквідності та платоспроможності банківських установ здійснювалася з використанням методів систематизації та узагальнення, багатофакторного аналізу, нормативно-розрахункового та балансового. При обґрунтуванні конкретних напрямків оздоровлення банківських установ і розробці рекомендацій щодо вдосконалення банківського нагляду використано методи вибірки статистичних і облікових даних, групувань, системно-структурного аналізу та експертних оцінок.

Інформаційна база роботи. Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, статистичні матеріали Національного банку України, періодичних видань Національного банку України, річна звітність банківських установ України, наукові розробки вітчизняних і зарубіжних вчених, матеріали наукових конференцій та семінарів, Інтернет-ресурси.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у наступному:

- удосконалено трактування поняття «реорганізація банку» як злиття, приєднання, поділ, виділення банку, перетворення його організаційно-правової форми, в результаті яких відбувається одночасне створення або ліквідація

одного або декількох банків, прийняття майна банку, коштів, прав і обов'язків правонаступником або правонаступниками;

- удосконалено трактування поняття «реструктуризація банку» як здійснення організаційних і правових заходів, спрямованих на вдосконалення управління та організаційної структури, формування ефективної структури активів і пасивів, що сприятиме фінансовому оздоровленню банку, збільшенню обсягів банківських операцій, підвищенню ефективності надання банківських послуг та задоволенню вимог клієнтів;

- удосконалено трактування поняття «реструктуризація банківської системи» як сукупність заходів, яка передбачає поліпшення фінансового стану банків, їх ліквідності, платоспроможності та рентабельності на відповідному рівні соціально-економічного розвитку держави шляхом утворення нових банківських установ, реорганізації діючих або оголошення їх неплатоспроможними та ліквідації;

- проведено аналіз сучасного стану основних показників розвитку та реструктуризації банківської системи України, дій Національного банку України у цій сфері та обґрунтовано авторські пропозиції з підвищення її ефективності з урахуванням інтересів населення України. Критичний аналіз дій Національного банку України якраз і засвідчив неврахування останніх у своїх діях та політиці, разом із тим варто врахувати і позитивні сторони проведених нам заходів;

- узагальнено зарубіжний досвід реструктуризації банківської системи, банківських установ, реорганізації банків шляхом злиття та поглинання та обґрунтовано його застосування в Україні;

- досліджено процеси реструктуризації банківської системи в деяких країнах за участі держави в умовах кризи. Аналізуючи міжнародний досвід, визначено підходи для його адаптації та ефективного використання в практиці вітчизняної банківської системи. На основі успішних прикладів

реструктуризації запропоновано комплекс заходів, які покликані сприяти відновленню ефективного функціонування банківських установ.

Практичне значення одержаних результатів магістерського дослідження визначається пропозиціями та рекомендаціями щодо вдосконалення форм і методів реорганізації та реструктуризації банківських установ.

Проведене автором узагальнення зарубіжного та вітчизняного досвіду реорганізації та реструктуризації банківських установ у стані фінансової скрути, уточнення категоріального апарату та принципів і методів реструктуризації банківських установ можуть бути використані при подальшому вдосконаленні нормативно-правової бази щодо банківської діяльності.

Пропозиції щодо підвищення рівня капіталізації банківських установ можуть бути використані банківськими установами при вдосконаленні власних систем стратегічного та оперативного управління.

Перспективами у сфері реструктуризації банківських установ потрібно вважати деталізацію та планування системи запропонованих заходів та їх впровадження в українських реаліях.

Структура і зміст роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг магістерської роботи складає 144 сторінки, основний зміст роботи викладено на 121 сторінці. Робота містить 12 таблиць на 12 сторінках, 11 рисунків на 11 сторінках, 6 додатків на 10 сторінках. Список використаних джерел складається зі 103 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА РЕОРГАНІЗАЦІЇ БАНКІВ

1.1. Економічна сутність реструктуризації та реорганізації банків

Зважаючи, що діяльність банківського сектора проходить за важких макроекономічних умов тривалої економічної кризи в Україні та світової фінансової кризи, виняткової ролі набуває формування динамічного, гнучкого банківського сектора, який би завчасно реагував на негативні перемини у макроекономічній системі та у світовій фінансовій системі.

Погіршення фінансового стану багатьох банківських установ призвели наступні внутрішні чинники [82]:

- недодержання банківськими установами вимог діючого законодавства;
- слабка законодавча основа;
- конфлікти інтересів, які пов'язані з власністю;
- недостача диверсифікації кредитного й інвестиційного портфелів;
- примусове (цільове) надання кредитів неприбутковим галузям економіки;
- невідповідне забезпечення позик чи нереальність застав;
- невідповідність структури керівництва;
- погані дії менеджерів банківської установи і клієнтів.

Банківська діяльність відіграє велику народногосподарську роль. НБУ та уряд України стараються не дозволити збанкрутувати великим банківським установам, зокрема Приватбанку. Агресивна кредитна стратегія великої банківської установи, концентрація суттєвих розмірів комерційних позик, які не забезпечені фактичними заставами, зниження якості банківських послуг, відплив пасивів, низька платоспроможність чинить вплив на зниження ліквідності та платоспроможності банківських установ. Середні та дрібні банки

не залишаються поза увагою. Дії, які направлені на поліпшення ситуації, такі, як удосконалення менеджменту, продаж активів, зниження затрат, зменшення кількості працівників, припинення сплати дивідендів та навіть додаткове вливання капіталу, – не дають бажаних наслідків. Таким чином держава вдається до реструктуризації банківського сектора і реорганізації деяких банків.

На теперішньому періоді розвитку економіка держави диктує умови, в яких банківська система має потребу в змінах. Головною рисою нестабільності в банківській системі є нездатність деяких банківських установ підтримувати ліквідність й адекватність капіталу на відповідному рівні. Тому НБУ однією з основних задач реформи банківського сектора припускає здійснення реорганізації і реструктуризації банківських установ, направлених на фінансове оздоровлення банківських установ, підвищення рівня капіталізації і платоспроможності, покращання банківського управління [27, с. 245].

Реорганізація і реструктуризація банківських установ передбачають фінансове оздоровлення і забезпечення сталої діяльності банківського сектора загалом, збільшення рівня концентрації банківського капіталу на базі об'єднання банківських установ, їх злиття і приєднання, а також покращання відповідних аспектів банківського регулювання і нагляду [28, с. 46].

В працях зарубіжних та вітчизняних вчених і практиків проблеми щодо реорганізації і реструктуризації банківських установ висвітлені дуже широко. Поряд з цим варто відзначити, що наявна практична потреба в розробленні й покращенні визначених схем та механізмів реорганізації і реструктуризації банківських установ для забезпечення їхньої стабільної діяльності в інтересах економіки та суспільства [21].

Дослідимо суть реорганізації і реструктуризації банківських установ і взаємний зв'язок даних понять, а також різні підходи щодо їхнього визначення.

Доречно робити виразний розподіл між поняттями «реструктуризація» і «реорганізація» банку. Реструктуризація є ширшим за реорганізацію, тому що реорганізація банку є одним з методів його реструктуризації [84, с.178].

Розгляд економічної літератури, яка присвячена характеристиці економічної суті терміну реорганізації в банківській системі, надає змогу зробити висновки, що безпосереднє визначення його економічного змісту наводиться досить часто [54, с. 486].

Розгляд полеміки в наукових роботах, які присвячені формулюванню суті терміну «реорганізація банківської установи», свідчить про різні підходи до формулювання даного питання [28, с. 46].

Закордонні науковці аналізують процеси реорганізації як процеси злиття і поглинання банківських установ. На практиці у світі під злиттям розуміють утворення єдиної економічної структури через об'єднання кількох діючих суб'єктів господарювання. При чому акціонери зберігають власні права на акції, однак уже новоствореної банківської установи. Поглинання ж за власною суттю є агресивнішою формою, яка передбачає цілковите призупинення функціонування одного з суб'єктів та приєднання його до іншого, уже діючого. Дане супроводжується купівлею контрольного пакету акцій, та подібною дією акціонери банківської установи, яка поглинається позбуваються власних корпоративних прав. У зарубіжній літературі ці поняття описують дефініцією *mergers and acquisitions* (M&A, з англійської злиття і поглинання), відмінності між котрими з часом стають усе менш видимими [45, с. 35].

Д. Депамфіліс розуміє, що поглинання трапляється тоді, коли одна банківська установа стає головним власником та контролює іншу банківську устанovu, її дочірню фірму або окремі активи. Під злиттям Д. Депамфіліс вважає об'єднання двох банківських установ, внаслідок якого лише одна з них лишається юридичною особою [37, с. 23].

П. Гохан характеризує злиття як об'єднання різноманітних за величинами банківських установ в якій одна банківська установа приєднується до іншої, а поглинання розуміє як вороже злиття [33, с. 19].

С. Ф. Рід і А. Р. Лажу припускають, що злиття відбувається, коли одна компанія з'єднується з іншою та зникає в ній. А поглинання характеризують як

процес, котрий передбачає, що акції або активи компанії стають придбанням покупця [75, с. 32].

Д. Хардінг і С. Роувіт визначають поглинання як загальне поняття, яке використовується з метою описати передачу власності. У свою чергу злиття розуміють як більше вузьке технічне поняття для визначеної правової процедури, яка може відбутися, а може і не відбутися після поглинання [86, с. 43].

Відносно українських учених, то О. В. Васюренко і О. М. Сидоренко характеризують реорганізацію банку як добровільне або примусове припинення роботи банку і переміна його організаційної та правової форм через передачу його майна, прав і обов'язків іншим банкам або правонаступникам [21, с. 351].

І. М. Вядрова під реорганізацією банківської установи також розуміє перемену організаційно-правової форми банку, проте на базі злиття, приєднання, виділення, поділу чи перетворення, результатом яких є передача, приймання його майна, грошей, прав і зобов'язань правонаступниками [30, с.5].

Подібне формулювання реорганізації банківської установи надає і І. С. Кашка, який вважає, що реорганізація є одним із видів корпоративних дій, внаслідок якого здійснюється утворення одного чи декількох та призупинення роботи однієї чи декількох юридичних осіб. Реорганізація, на його погляд, здійснюється через перемену організаційно-правової форми банку [40, с. 227].

Л. В. Тешева, О. І. Невдачина та М. І. Гарапко припускають, що головна суть реорганізації є в абсолютній або неповній переміні власника статутного капіталу юридичної особи, а також в переміні організаційної та правової форми ведення бізнесу [84, с. 179].

І. В. Краснова та А. В. Нікітін характеризують реорганізацію як головну стадію реформи банківського сектора з метою наступного здійснення дії із забезпечення фінансової стійкості, збільшення капіталізації, конкурентоздатності й інвестиційного потенціалу та створення раціональної структури власників [48, с. 35].

На погляд В. Є. Волохатої, Ю. П. Пашенка, реорганізація банківської установи – це злиття, приєднання, поділ, виділення банку, перетворення його організаційної і правової форми, результатом яких є передача, прийняття майна банку, грошей, прав та зобов'язань правонаступниками [28, с. 46].

У Законі України щодо банків та банківської діяльності реорганізація банку є злиттям, приєднанням, виділенням, поділом банку, перетворенням його організаційної та правової форми, результатом яких є передача, приймання його майна, грошей, прав і зобов'язань правонаступником [66].

Згідно зі статтею 26 даного Закону банківська установа може бути реорганізована за рішенням власників банківської установи [66].

Отже, ми можемо бачити, що підходи до формулювання дефініції «реорганізація банківської установи» досить відрізняються, проте зміст даної категорії лишається не змінною [62].

Основною ціллю реорганізації банківської установи є пошук ресурсів розвитку на базі зовнішніх та внутрішніх чинників, щоб запобігти процедурі банкрутства, зберегти потенціал та основні кошти банку, відновити ефективність функціонування [28, с. 46].

На нашу думку, реорганізація банківської установи – це злиття, приєднання, поділ, виділення банківської установи, перетворення її організаційної та правової форми, внаслідок котрих відбувається одночасне утворення чи ліквідація одного чи кількох банків, приймання майна банківської установи, грошей, прав і зобов'язань правонаступником чи правонаступниками.

Щодо визначення дефініцій «реструктуризація банку» і «реструктуризація банківської системи», то тут підходи вчених дуже відрізняються [28, с. 47; 62].

П. Гохан припускає, що поняття «реструктуризація корпорації» переважно означає продаж активів [33, с. 20].

Д. Депаффіліс визначає реструктуризацію як заходи щодо розширення або згортання основної роботи компанії, банку чи радикальну переміну структури активів чи фінансової будови [37, с. 25].

О. В. Васюренко, О. М. Сидоренко вважають, що реструктуризація банківської установи є фінансовим оздоровленням банківської установи для її виходу з кризи і забезпечення майбутнього розвитку [21].

В цей же час, І. М. Вядрова, реструктуризацію банківської установи розуміє як переміни структури її активів та пасивів, внутрішньої організаційної будови, побудови менеджменту та ін., котрі повинні допомагати подолати фінансову нестійкість банківської установи, поновити її платоспроможність і підняти ступінь ліквідності, а також зменшити ступінь банківського ризику [30, с. 5].

А. О. Ковалюк характеризує реструктуризацію банку як комплекс заходів, які направлені на стабілізацію, оздоровлення фінансового становища банківської установи, зокрема збільшення ступеня ліквідності, платоспроможності та прибутковості банку, зниження ризикованості роботи банку з метою забезпечити наступний ріст і розвиток банку [44, с. 9].

Н. Ю. Копилюк реструктуризацію банківської установи розглядається як комплекс організаційних, операційних, фінансових, правових та соціальних заходів, які направлені на поновлення платоспроможності та ліквідності банківських установ, підвищення їхньої конкурентоздатності та росту ринкової ціни [45, с. 37].

На думку З. М. Васильченко, Н. В. Радової, реструктуризація банківської установи є системою організаційних, господарських, фінансових, економічних, юридичних, технічних заходів, які направлені, щоб удосконалити фінансовий стан, підвищити ліквідність і платоспроможності банку, наприклад через реорганізацію банківської установи, цілковитої чи неповної заміни власника з переходом боргових обов'язків до юридичної особи-інвестора, яка не підлягає санації, що буде сприяти фінансовому оздоровленню банківської установи і дасть можливість виконати вимоги перед кредиторами [18; 70, с. 181].

На думку В. Є. Волохатої та Ю. П. Паценка, реструктуризацію банківської установи доречно розглядати як фінансове оздоровлення банківської установи,

яке досягається внаслідок комплексу заходів із заміни структури капіталу, активів і зобов'язань банку, для виходу банківської установи з кризи, виконання вимог перед кредиторами і наступного розвитку банку [28, с. 47; 62].

Реструктуризація банківської установи виконує роль знаряддя, що підтримує фінансове оздоровлення, спрямоване щоб забезпечити ліквідність і платоспроможність при умовах постійної заміни зовнішнього та внутрішнього оточення, та полягає в системній трансформації функціонування банківської установи для зростання її фінансової стабільності і забезпечення конкурентоздатності.

Загалом під реструктуризацією банківської установи, ми розуміємо здійснення організаційних і правових заходів, які направлені на удосконалення управління та організаційної структури, формування ефективної структури активів і пасивів, що сприятиме фінансовому оздоровленню банківської установи, збільшенню обсягів банківських операцій, підвищенню ефективності надання банківських послуг та задоволенню вимог клієнтів.

Варто відрізнити термін «реструктуризація банківської установи» від «реструктуризація банківської системи».

Реструктуризацію банківської системи характеризують як [27, с. 246]:

- переміни у структурі банківських установ та якісне реформування верхньої ланки банківського сектора [80, с. 13];

- система дій, яка передбачає поліпшення фінансової стійкості банківського сектора, зростання ліквідності і платоспроможності з врахуванням соціальних та економічних задач, перемін у вітчизняній макроекономічній системі і на фінансовому ринку в світі, за рахунок утворення нових банківських установ, реорганізації, які діють, переміни правового статусу банків чи їхньої ліквідації [51, с. 128];

- стратегічний напрямок регулювання фінансового стану банківського сектора в цілому, гарантія високого ступеня його капіталізації, сталої діяльності платіжної системи, забезпечення прав кредиторів та вкладників [17, с. 173];

- переміну структури банківської системи, відновлювання умов та функцій, які потрібні з метою забезпечити ефективне банківське обслуговування вимог економіки [43; 57, с. 5].

На погляд деяких авторів [17; 29; 30; 94], реструктуризація на рівні банківської системи характеризується як «сукупність змін, які взаємно пов'язані, організаційної, правової, адміністративної, технологічної основи кредитної роботи та діяльності банківських установ» [56].

Детальніше виражено ідеологічний напрямок має дефініція, яку запропонували Ю. А. Константинов і А. І. Ільїнський, реструктуризацією є структурне реформування банківського сектора. Перебудова не є наступним заходом, який закінчується в найближчий час. Структурне реформування буде тривати і далі, щоби банківський сектор держави зміг ефективно забезпечувати задоволення її економічних вимог [25; 56].

Згідно з національним законодавством і найдоцільнішим, на погляд З. М. Васильченко, О. О. Другова, В. І. Міщенко, О. В. Прийми, під реструктуризацією банківського сектора слід розуміти сукупність дій, які направлені на посилення фінансового стану банківського сектора, збільшення ліквідності й платоспроможності і відвертання чи подолання криз в ньому з врахуванням перемін у вітчизняній економіці й на фінансовому ринку в світі за допомогою утворення нових банківських установ, банківських об'єднань, реорганізації банків, які діють, шляхом злиття, приєднання, поділу або виділення, переміни організаційно-правової форми банків чи ліквідації [17, с. 128; 39, с. 42; 52, с. 12-13; 82].

Знаний фінансист М. Бунге реструктуризацію банківського сектора охарактеризував як сукупність дій, яка передбачає поліпшення фінансового стану банківського сектора, збільшення ліквідності та платоспроможності з врахуванням соціальних та економічних задач, перемін у вітчизняній макроекономічній системі та на фінансовому ринку в світі в результаті утворення нових банківських установ, зокрема універсальних і спеціалізованих,

реорганізації, які діють, через злиття, приєднання, поділ, виділення, переміни організаційно-правової форми банків установ чи їхньої ліквідації [12, с. 132-134]. М. Бунге обґрунтував, що в критичні моменти банківські установи не тільки бувають вимушені поступатися потребам держави, але і самі мають потребу в її допомозі, а отже не мають можливості обходитися без реструктуризації і реорганізації [23, с. 5].

Реструктуризація є одним із головних шляхів оздоровлення банківського сектора, наприклад створення його нової форми з використанням дій з санації, реорганізації і ліквідації банківських установ [17; 21; 39, с. 42].

У період кризи термін реструктуризація приймає нового забарвлення – це проведення організаційних, виробничих, фінансових, економічних, юридичних та технічних дій, які направлені на реорганізацію банків, наприклад через поділ з переходом боргових обов'язків до банку, який не підлягає санації, якщо дане передбачає план санації, на переміну статусу власності, менеджменту, організаційної, юридичної форми, що буде сприяти фінансовому оздоровленню банку [54, с. 77]. В одному науковці єдині, що реструктуризація є постійно якісними змінами, які направлені, щоб поліпшити роботу банку. Тому, одностайного підходу щодо банківської реструктуризації немає. Крім цього, навіть черговість періодів реструктуризації, відбір заходів, може суттєво різнитись відповідно до становища банку, його потенціалу, місця на ринку, дій конкурентів, виду операцій, котрі він виконує, й інших чинників.

На наш погляд, реструктуризацією банківської системи є сукупність заходів, яка передбачає поліпшення фінансового стану банків, їх ліквідності, платоспроможності й рентабельності на відповідному рівні соціального та економічного розвитку країни шляхом утворення нових банківських установ, реорганізації діючих чи оголошення їх неплатоспроможними та ліквідації.

В контексті реструктуризації розповсюдженим є застосування поняття «реорганізація». О. К. Волкова припускає, що реорганізація банківської установи є зовнішньою формою реструктуризації банку [27, с. 246-247].

Доречно відзначити, що деякі вчені припускають терміни «реорганізація» і «реструктуризація» рівнозначними. Зокрема, О. Скоробогач припускає процеси злиття і поглинання засобом реструктуризації, хоч дані процеси є напрямками реорганізації [79]. Таким чином, дані терміни не можна робити тотожними та реорганізацію слід аналізувати як спосіб здійснення реструктуризації [28, с. 47].

Отже, терміни «реструктуризація» і «реорганізація» є пов'язаними, але не тотожними. Відмінність полягає лише в способах функціонування банківської установи. Реструктуризація відноситься до банківської установи як до діяльності, тоді як реорганізацію найбільш часто визначають як структурна трансформація банківської установи декількох банківських установ [62].

Групування і класифікація дефініцій терміну «реструктуризація банківської установи» дали можливість зробити деякі узагальнення й виділити низку суттєвих її ознак для забезпечення ефективного керівництва послугами банку [56]:

1) реструктуризація – це головний спосіб оздоровити як окремі банківські установи, так і банківський сектор в цілому, котрий дає можливість забезпечити успішну діяльність банків, зокрема покращання економічних результатів роботи, поліпшення організаційної будови банківських установ;

2) істотним аспектом реструктуризації є формування в банківській установі потенціалу штату працівників щодо реагування на переміни зовнішнього оточення, тому що колектив є підготовлений до ризикового становища опісля попереднього проходження тренінгів;

3) реструктуризацію досліджують як захисну реакцію банківської установи з метою забезпечити її виживання внаслідок будь-яких змін стратегічного змісту, зокрема, планування політики маркетингу, економіко-математичного моделювання стану невизначеності;

4) реструктуризація є один із методів внутрішнього реформування банківської установи з метою підвищити ефективність роботи згідно зі змінними потребами ринку банківських продуктів;

5) реструктуризація банківської установи є комплексом структурного реформування, що проводиться на системних засадах способами комплексної програми запровадження перемін, ціллю котрих є наступне зростання ринкової ціни діяльності, котре забезпечує збільшення ефективності проведення банківських операцій, конкурентоздатності, посиленням фінансової сталості, привабливості щодо інвестування.

Успішне застосування головних форм реструктуризації банківських установ дозволить у майбутньому подолати банківську кризу, а також є забезпеченням безпечного розвитку банківської системи України.

Ціллю здійснення реорганізації і реструктуризації банківських установ є покращання фінансового становища банківської установи, наприклад, забезпечення адекватності капіталу, зростання, ліквідності, платоспроможності рентабельності, покращання структури активів і пасивів, усунути порушення, причини й передумови, які довели до погіршення фінансового становища [21].

Разом з розв'язанням економічних питань з капіталізації, зростання ліквідності та платоспроможності банківських установ за умов економічної кризи, значного зниження рівня життя громадян, зменшення соціальних програм держави реструктуризація банківського сектора й реорганізація деяких банківських установ відіграють теж важливу соціальну роль. Позаяк однією з головних задач реорганізації є захист інтересів вкладників – домашніх господарств, захист грошей фізичних осіб, то вчасне здійснення реорганізації банків буде сприяти запобіганню падіння рівня життя громадян [43; 82].

В цілому реструктуризація банківського сектора значить переміну структури банківської системи, поновлення умов та функцій, які потрібні, щоб забезпечити ефективне банківське обслуговування вимог економіки. На погляд З. М. Васильченко О. Д. Вовчак, цілями реструктуризації банківського сектора України за сучасних умов у першу чергу є [17, с. 98-99; 23, с. 5-6]:

1) зміцнення спроможності банківського сектора відвертати банкрутства деяких банків;

2) зростання капіталу банківського сектора передусім за допомогою поліпшення якості активів найбільших банківських установ, створення безпечної ресурсної основи, що дасть можливість сформувати фінансову базу з метою здійснення банківськими установами власних головних функцій;

3) реструктуризація деяких неплатоспроможних середніх і малих банківських установ, ліквідація котрих має можливість призвести до значних соціальних та економічних результатів;

4) здійснення комплексу дій з метою посилити довіру до банківських установ зі сторони індивідуальних вкладників, кредиторів, клієнтів, а також закордонних партнерів;

5) зростання ступеня підготовки банківського керівного колективу, поліпшення банківських технологій.

1.2. Необхідність, умови, мета проведення реструктуризації та заходи фінансового оздоровлення банків

Фінансова стійкість банківської установи стає проблемою її виживання, тому що банкрутство поруч з іншими перспективами за ринкових умов виступає імовірним наслідком фінансового функціонування. Безпека банківської установи стає в першу чергу потребою сьогодення. Отже за умов глобальної економічної, фінансової та політичної кризи обов'язковою передумовою відновлення економіки повинна стати реструктуризація банківського сектора.

Важливі проблеми в кредитних операціях банківських установ й інші від'ємні фактори й зумовили потребу їхньої реструктуризації.

Об'єктивними умовами потреби чи доречності реструктуризації банківських установ, відповідно до висновків спеціалістів НБУ, є [43]:

- створення та розвиток ринкових взаємовідносин, банківського сектора України і забезпечення його фінансової стійкості;

- переміна видів власності;
- потреба дотримання банківськими установами вимог діючого законодавства і нормативно-правових актів НБУ;
- забезпечення ліквідності і платоспроможності банківських установ.

Стратегічною ціллю реструктуризації є підвищення безпеки та стабільності як окремого банку, так і банківської системи загалом [51].

Головними цілями реструктуризації банківських установ повинні бути:

- зміцнення безпеки і стабільності банківського сектора України,
- забезпечення відповідного ступеня капіталізації банківських установ та стабільного функціонування системи платежів і розрахунків,
- захист прав кредиторів та вкладників,
- покращення фінансового становища банківських установ,
- покращення рентабельності роботи в результаті концентрації чи розділу капіталу, розширення чи спеціалізації, переорієнтації роботи банківських установ і підвищення довіри до них [43; 94].

Завершальною ціллю реструктуризації банківського сектора має бути відродження функціонування всіх банків, які зареєстровані, на засадах комерційного розрахунку, та формування передумов з метою їхньої активної співпраці виробничим сектором економіки. Оскільки банкрутство банківської установи коштує для суспільства досить дорого та лягає вантажем на платників податків. Відносно непомітно може здійснитися банкрутство невеликої банківської установи. Найбільші банківські установи, в основному, не повинні бути ліквідовані, оскільки дане банкрутство може зумовити ефект доміно, тобто ліквідацію багатьох банківських установ та їхніх клієнтів. Це, звичайно, негативно вплине на економіку та посилить кризовий стан у банківському секторі. Найбільші банківські установи мають потребу специфічного підходу. Великі банки можна приватизувати, можна рекомендувати заміну власників, проблемні активи даних банків можна передати іншим банкам або спеціально утвореним установам [23, с. 6; 43].

На теперішньому періоді розвитку ринкових взаємовідносин дедалі частіше виникають передумови з метою успішного застосування процедури реструктуризації як одного з напрямків оздоровлення економіки. Прикладам даного є закордонна та українська практика господарства, де реструктуризація в економіці є послідовним, незворотним процесом. І першочергово дані процеси здійснюються в банківській системі, тому що вона є найбільш вразливою у вітчизняній економіці. Зокрема, світова криза, передусім, на початку негативно впливає функціонування банків, знижує їхню ліквідності, а отже стрімке здійснення антикризових методів та реструктуризація банківських установ є вірним напрямом щодо оздоровлення економіки в цілому [56].

Позаяк кризові явища в економіці помітно позначились на національній банківській сфері, отже і постала об'єктивна потреба в істотному покращенні головних способів оздоровлення як деяких банківських установ, так і банківського сектора в цілому, і питання реструктуризації в механізмі керування банками, як знаряддя реформування в банківській системі, отримали в останні роки своєрідної актуальності.

Як ми вже відзначали реструктуризація банківської установи передбачає фінансове оздоровлення банківської установи з ціллю її виходу з кризи і забезпечення наступного розвитку [62].

При цьому фінансове оздоровлення банківської установи передбачає систему методів, які спрямовані на покращення фінансового становища банківської установи, наприклад, забезпечення адекватності капіталу, збільшення ліквідності, платоспроможності, рентабельності, покращання структури активів і пасивів, і вирішення недоліків, причин і передумов, які спричинили до погіршення фінансового становища [21].

Реструктуризація банку проводиться за висновком її власників чи за висновком тимчасової адміністрації, узгодженим з НБУ (рис. 1.1).

Фінансове оздоровлення банківської установи проводиться згідно з Програмою фінансового оздоровлення.



Рис. 1.1. Форми і способи реорганізації банківської установи [21]

В Програмі з фінансового оздоровлення повинні бути зазначені методи щодо фінансового оздоровлення банківської установи, в тому числі реструктуризація капіталу, активів і пасивів банківської установи, терміни й передумови їхньої реалізації, інвестори, виконавчі Програми з фінансового оздоровлення, а також інші методи, котрі допоможуть привести функціонування банківської установи згідно з вимогами Закону України щодо банків та банківської діяльності й нормативно-правових положень НБУ (рис. 1.2) [21; 66].



Рис. 1.2. Заходи з фінансового оздоровлення банківської установи [21]

Отже, програмою реструктуризації та фінансового оздоровлення банків можуть передбачатися наступні головні заходи (див. рис. 1.2) [43]:

- 1) зростання капіталів банківських установ, їх капіталізація;
- 2) покращання якості активів, зокрема скорочення проблемних кредитів;
- 3) реструктуризація пасивів і залучення нових депозитних вкладників.

Перший напрям – зростання капіталів банківських установ або капіталізація банків, передбачає поповнення капіталу.

Посеред заходів, котрі проводяться в неплатоспроможній банківській установі, обов'язково повинні бути наявні наступні [17, с. 95]:

- відмовлення виплачувати дивіденди акціонерам;
- призупинення сплачувати податки, коли фактично є від'ємний результат, тобто наявні збитки;
- замороження внесків.

Капіталізація підвищить теж привабливість банків України на світовому банківському ринку і залучить потрібні грошові кошти, котрі сприятимуть за рахунок процесів реструктуризації вийти банківській системі на якісно сучасний рівень [43].

Покращання якості активів є другим напрямком оздоровлення банківських установ [17, с. 96].

Проблемні активи є чинником кризи, що приводить до втрати капіталу банківськими установами. Під ліквідацією проблемних активів розуміється не лише списання з балансу банківської установи витрат, а також зменшення обсягу прострочених кредитів в кредитному портфелі [43].

Ліквідація проблемних активів передбачає надання зовнішньої допомоги банківській установі. З першого погляду, дана зовнішня допомога мала б бути видана зі сторони держави, зокрема регулятора. Однак є випадки, коли в країні існують тимчасові проблеми, зокрема є значна зовнішня та внутрішня заборгованість. В даному випадку не доречно переносити заборгованість банківських установ-банкрутів на центральний банк. Вирішенням є утворення

особливої установи, котра буде надавати допомогу банківським установам в здійсненні реструктуризації їх активів, продажу майна банків, які ліквідовані, та буде проводити тимчасове управління даними банками [17, с. 96; 23, с. 8]. На наш погляд, даною установою, згідно з практикою, може бути «Агентство щодо реструктуризації активів банківських установ», яке б діяло при НБУ, Асоціації українських банків (АУБ) чи Незалежній асоціації банків України (НАБУ).

Пропонується такий метод оздоровлення, як обмін одних активів на інші через систему багатосторонньої міжбанківської заміни активів та пасивів. Як вже було зазначено, можливим є такий спосіб, як списати частину вартості проблемних активів з врахуванням резервів, які створені на можливі витрати за «поганими» активами. З метою провести дані заходи необхідно застосовувати фактичну ціну активів [43].

Третій напрямок передбачає залучати на депозити нових вкладників і реструктуризувати зобов'язання.

Комплекс методів з реструктуризації зобов'язань передбачає досягнути домовленості з позикодавцями щодо переоформлення термінового боргу банківської установи перед кредиторами у визначену частину капіталу банківської установи, включаючи заборгованість в субординованих облігаціях. За простроченим кредиторським боргом банківські установи зобов'язані домовитися з позикодавцями щодо перенесення термінів їхніх вимог, у тому числі процентів. Одним з методів укладення угод є розгляд переоформлення кредиторського боргу в боргові цінні папери, зокрема облігації, депозитні сертифікати, векселі, тобто проводити сек'юритизацію заборгованості.

Сутність використання даних шляхів реструктуризації банківських установ в Україні полягає в їхньому обов'язковому поєднуванні та приведенні в дію разом чи у встановленій послідовності.

До інших методів реструктуризації банківських установ, на нашу думку, зараховують також [17, с. 100; 39, с. 43]:

- сек'юритизація;

- зростання субординованої заборгованості;
- рефінансування банківських установ;
- запровадження тимчасових адміністрацій, наприклад з представниками НБУ;
- збільшення ліквідності балансу;
- кваліфіковане керівництво фінансовими результатами;
- реструктуризація балансів та позабалансових активів і пасивів;
- зменшення обов'язкових резервних вимог;
- методи фінансової реструктуризації;
- методи операційної реструктуризації;
- реструктуризація заборгованості;
- ліквідація банківської установи [43].

У значній мірі система заходів, які прогноуються, безпосередньо пов'язана з перемінами організаційної структури банківських установ. У даному випадку банкам необхідно відмовитися від утримання сітки філій, які є збитковими. Наприклад, можна продати філії й інші самостійні структурні одиниці. Управлінську структуру необхідно змінити таким чином, щоб затрати на її утримання знизилися шляхом усунення лишніх адміністративних ланок.

Передумовами стійкості банківської системи є [17, с. 98]:

- міцна правова база банківської діяльності;
- ефективне банківське регулювання та нагляд;
- оптимальне управління в банках.

Міцний правовий фундамент та ефективна система банківського нагляду як передумови стійкості є взаємно пов'язаними, оскільки система законодавчих та нормативно-правових актів і комплекс банківського регулювання і нагляду зі сторони регулятора понад 50 % забезпечують стійкість банківської системи.

З метою ефективного здійснення реструктуризації вітчизняних банківських установ потрібно, в основному, мати відповідну правову основу. В нашій державі відсутній закон щодо реструктуризації банківської сфери економіки.

Органам банківського регулювання і нагляду згідно з наявними в них повноваженнями потрібно визначитися з підходами щодо певних банківських установ та визначати перелік банківських установ, які можуть бути оголошені неплатоспроможними і ліквідовані, та перелік банківських установ, до яких можуть бути застосовані заходи з реструктуризації [17, с. 94].

Макроекономічне оточення є базою стабільного банківського сектора та гарантією стійкості його функціонування. Проте ми повинні відзначити, що внутрішнє керівництво банку теж має серйозне, якщо не вирішальне значення. Оскільки саме внутрішній менеджмент банку приймає кінцевий висновок з видачі позик. Нерідко постає питання, що банківські працівники не визнають проблемність позики. Позики, в основному, визнають стандартними, чи ризик помірний, а позичальник надійний. Потім, у свою чергу, не формуються відповідні резерви на можливі затрати за ризиками, оскільки це зумовлює зменшення дохідності активних операцій банків. НБУ не нараховує відсотків на резерви банків, які розміщуються на їх коррахунках. У випадку, коли б НБУ проводив подібне нарахування, що здійснюють центральні банки окремих іноземних держав, це принаймні б частково покривало зменшення дохідності банків та заохочувало б їх додатково резервувати грошові кошти [43].

Реструктуризація банків може бути направлена і на фінансове оздоровлення банків, і на ліквідацію неплатоспроможних установ [56].

Проте у випадку фінансового оздоровлення і у випадку ліквідації банків цілі реструктуризації є незмінними – найбільш стрімке оздоровлення банків і захист прав їхніх кредиторів. Тактика дій щодо реструктуризації банків залежить від багатьох чинників. Основні з них – загальноекономічний стан, відповідне макроекономічне оточення, причини криз банків [17].

Подолання кризових явищ виступає на сьогодні актуальною проблемою для банків України. Отже доречно аналізувати системну реструктуризацію банківських установ. Вона направлена відновити платоспроможність і дохідність банків, реалізацію ними функцій фінансового посередництва [56].

Системна реструктуризація банків передбачає виконання комплексу попередніх заходів, які скоординовані зі сторони органів державного управління, спрямовані на поновлення ліквідності банківського сектора, беззастережного дотримання банківськими установами усіх без виключення зобов'язань та економічних нормативів НБУ, підвищення рівня достатності капіталу, стабілізацію і послідовне зменшення проблемного боргу. Дана система заходів повинна охоплювати [56]:

- встановлення механізму втручання держави у функціонування неплатоспроможних банківських установ для поновлення їхньої ліквідності та платоспроможності;
- розробка і запровадження комплексного підходу щодо реструктуризації прострочених позик;
- підтримка процесів злиття і поглинання в банківському секторі.

Варто відрізнити фінансову й операційну реструктуризацію [30].

Фінансова реструктуризація направлена на поліпшення балансу банківських установ через залучення додаткового капіталу, зменшення зобов'язань або через зростання ціни активів [56].

На поновлення дохідності банківської установи шляхом застосування операційних заходів направлена операційна реструктуризація.

Для визначеного становища банківського сектора та кожного банку на базі загальних принципів та підходів потрібно опрацювати власний механізм, форми та методи реорганізації або реструктуризації, встановити величину втручання в нього НБУ як основного органу банківського регулювання та нагляду. При цьому цілями реструктуризації на короткотермінову перспективу мають бути поновлення спроможності банківського сектора проводити базові операції, збільшення ліквідності банків і покращання якості їх активів. На середньотермінову перспективу головними задачами повинні бути:

- реструктуризація деяких проблемних банківських установ, ліквідація яких призвела б до суттєвих економічних та соціальних збитків;

- не допустити втратити банківські технології та активи, котрі можна буде використати з метою проведення конкурентоздатної банківської роботи;
- залучати нових власників, у тому числі й іноземних інвесторів, брати участь в капіталі банківських установ [39, с. 42-43].

Реструктуризація може проводитися при зберіганні організаційних і правових рамок банківської діяльності. У деяких випадках постає вимога переглянути дані рамки. Йдеться насамперед про те, що методи реструктуризації можна поділити на дві групи, котрі охоплюють:

- 1) перша група – зміни в рамках банків, які діють;
- 2) друга група – перетворення, котрі призводять до формування нових організаційних структур.

Методи реструктуризації першої групи передбачають посилення стану банківських установ і їхнє природне збільшення, котре здійснюється на базі поетапного поліпшення і розширення сфери діяльності банків за допомогою власних капіталів, які наперед сконцентровані в банківських установах. Спеціалістами підкреслюється, що ріст на основі власних ресурсів банку відіграє особливу роль в галузі нематеріального виробництва. Поряд з цим росту банківських установ обов'язково повинно передувати покращання їх фінансового становища через збільшення рівня капіталізації й якості активів, котрим, своєю чергою, ми відводимо виняткове місце в комплексі заходів з реструктуризації банків. В цілому методи реструктуризації першої групи полягають в переміні внутрішньої організаційної структури банку, системи менеджменту функціонування банківської установи і, наостанок, будови банківських активів і пасивів за вказаними напрямками [39, с. 43].

Методи реструктуризації другої групи залежать від способу перетворення діяльності банків, зокрема на основі внутрішніх ресурсів, шляхом розвитку внутрішнього банківського потенціалу, чи за рахунок формування нових організаційних структур та вкладання їх джерел. Існує декілька можливостей з метою формування даних структур [61, с. 41]:

а) поділ банківської установи на самостійні структури чи виділення з її складу деяких структур;

б) злиття з іншими банківськими установами, внаслідок чого створюється нова банківська установа;

в) приєднання до інших банків, що приводить до встановлення абсолютного контролю над банківською установою, яка приєдналася;

г) утворення консолідованих груп, зокрема фінансових, банківських груп, холдингів або навіть об'єднань із підприємствами не фінансової системи, наприклад фінансово-промислових груп [39, с. 43].

Для надання допомоги банківським установам в здійсненні реструктуризації активів згідно зі світовим досвідом НБУ розглядає перспективу формування спеціального агентства з проблем реструктуризації активів банків, зокрема при НБУ, АУБ чи Незалежній асоціації банків України.

Держава має велике значення в реструктуризації банківського сектора. Рівень участі держави у даному процесі коливається відповідно до економічного і політичного стану та доречна при умові високого розвитку економіки держави, стабільного росту економіки, відсутності критично нагромадженої зовнішньої та внутрішньої заборгованості в країні, бюджетного дефіциту та ін. [82].

Отже, процеси реструктуризації банків є неминучим явищем, яке повинен пройти банківський сектор України, опираючись на юридичне його забезпечення. Ми зробили аналіз наукових інструментів, які застосовуються під час дослідження процесів реструктуризації в банківському секторі в цілому, у тому числі в Україні, а також відобразили з даного питання власну думку. На сьогоднішній день неодмінним шляхом є збільшення активів та капіталізація банків. Дана операція дозволить збільшити привабливість національних банків на світовому банківському ринку і залучить ті потрібні грошові кошти, які допоможуть вийти банківській системі на якісно новий ступінь за рахунок процесів реструктуризації. Також потрібною є консолідація капіталу банків за

допомогою їх реорганізації шляхом злиття, поглинання, приєднання, поділу, виділення, перетворення, створення банківських об'єднань.

1.3. Мета, шляхи, форми та етапи проведення реорганізації банків і процедура їх ліквідації

На сьогоднішній день перед банківськими установами виникло питання щодо нездатності підтримувати власну ліквідність, платоспроможність, достатній обсяг капіталу. Банківські установи, стараючись розв'язувати дані питання, поліпшують діяльність з клієнтами, зміцнюють власну технологічну і кадрову основу. Реорганізація деяких банківських установ як одна з форм регулювання фінансового становища банківського сектора загалом і деяких банківських установ зокрема є одним із ефективних заходів зі стабілізації банківського сектора України.

Наслідки дослідження позитивних та негативних сторін процесу реорганізації банків, існування складного фінансового стану в значній кількості банків є основою, щоб порушити проблему щодо розроблення закону або сучасної концепції та стратегії реорганізації банківських установ, котра б давала можливість зробити процес реорганізації ефективнішим, підняти позитивну ефективність реорганізації банків на практиці зокрема.

Об'єктивними умовами щодо потреби чи доцільності реорганізації банківських установ є [82]:

- створення та розвиток ринкових стосунків, банківського сектора України і забезпечення його фінансової стійкості;
- переміна форм власності, зокрема від державної, до змішаної, до приватної чи колективної;
- потреба виконувати банківськими установами вимог діючого законодавства і нормативно-правових актів НБУ;
- забезпечення ліквідності та платоспроможності банківських установ.

Стратегічною ціллю реорганізації банків є збільшення безпеки та стабільності банківського сектора України та окремої банківської установи, забезпечення капіталізації банківського сектора і стабільного функціонування системи платежів та розрахунків, захист прав кредиторів та вкладників, поліпшення фінансового становища банківських установ, збільшення результативності роботи через концентрацію чи розділ капіталу банківських установ, розширення чи спеціалізація, переорієнтація роботи банків і підвищення довіри до даних банків чи банку, який створено.

Реорганізація банків суттєво пов'язана з поглибленням розподілу праці в суспільстві та може проводитися для універсалізації чи спеціалізації.

Універсальні банківські установи є більше мобільними і мають здатність вести рентабельну роботу за умов кризи в економіці.

За допомогою спеціалізації банків досягається одержання доходу за умов збільшення конкуренції і наявності неосвоєних напрямків банківської роботи.

Стратегія з реорганізації і реструктуризації банківських установ, в яких є фінансові труднощі, передбачає формування юридичних та економічних передумов з метою рентабельної діяльності, поруч з універсальними, спеціалізованих банківських установ, зокрема іпотечних, інвестиційних, місцевих, розрахункових, та ін., як організацій, які виконують власну роботу винятково в даних галузях [82].

Головними методологічними принципами реорганізації банківських установ повинні бути [17; 21; 39, с. 42]:

1. Інтереси суспільства, держави, банківського сектора загалом і вкладників є пріоритетними перед інтересами окремої банківської установи.
2. Результативні показники роботи банків, які створені, мають бути кращими, ніж у банків, що реорганізуються, – досягнення сегеративності.
3. Використання реорганізації як методу дієвого оздоровлення неплатоспроможних банківських установ.
4. Покращення фінансової стабільності і рентабельності роботи банків.

5. Забезпечення неперервного функціонування банківських установ, які реорганізуються.

6. Спроможність банківських установ, які є учасниками процесу реорганізації реалізувати вимоги НБУ з формування статутного фонду, додержуватися обов'язкових нормативів, проводити прибуткову роботу.

Реорганізація банківських установ є процесом складним та багатоаспектним, котрий потребує ґрунтовного дослідження та ухвалення висновку щодо вибору визначеного методу здійснення [54, с. 487].

Законом України щодо банків та банківської діяльності вперше в національній практиці відрегульовано проблеми реорганізації банківських установ [66]. Реорганізація банківських установ на протязі попередніх десятиліть є значним знаряддям трансформацій в банківській системі багатьох держав. Реорганізація надала можливість банкам рухатися спільно з клієнтами на новітні ринки й оновлювати несучасні види операцій. Взагалі реорганізація обходиться суттєво дешевше, за утворення нових банків або відкриття філій, а тому і менеджмент банків, та акціонери віддають пріоритет саме їй [24, с. 129].

На нашу думку, реорганізація також має перевагу над ліквідацією банків.

Стаття 26 даного закону надає формулювання напрямів реорганізації банківських установ (рис. 1.3) [54, с. 487; 66].

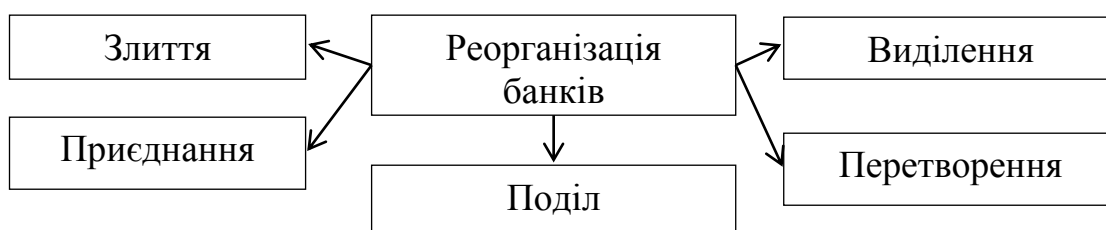


Рис. 1.3. Напрями проведення реорганізації банківських установ [54, с. 487]

Форми реорганізації за своїм змістом можуть бути (рис. 1.4, додаток А):

- об'єднувальні;
- розподільчі;
- реорганізація через перетворення [21; 24, с. 129; 82].

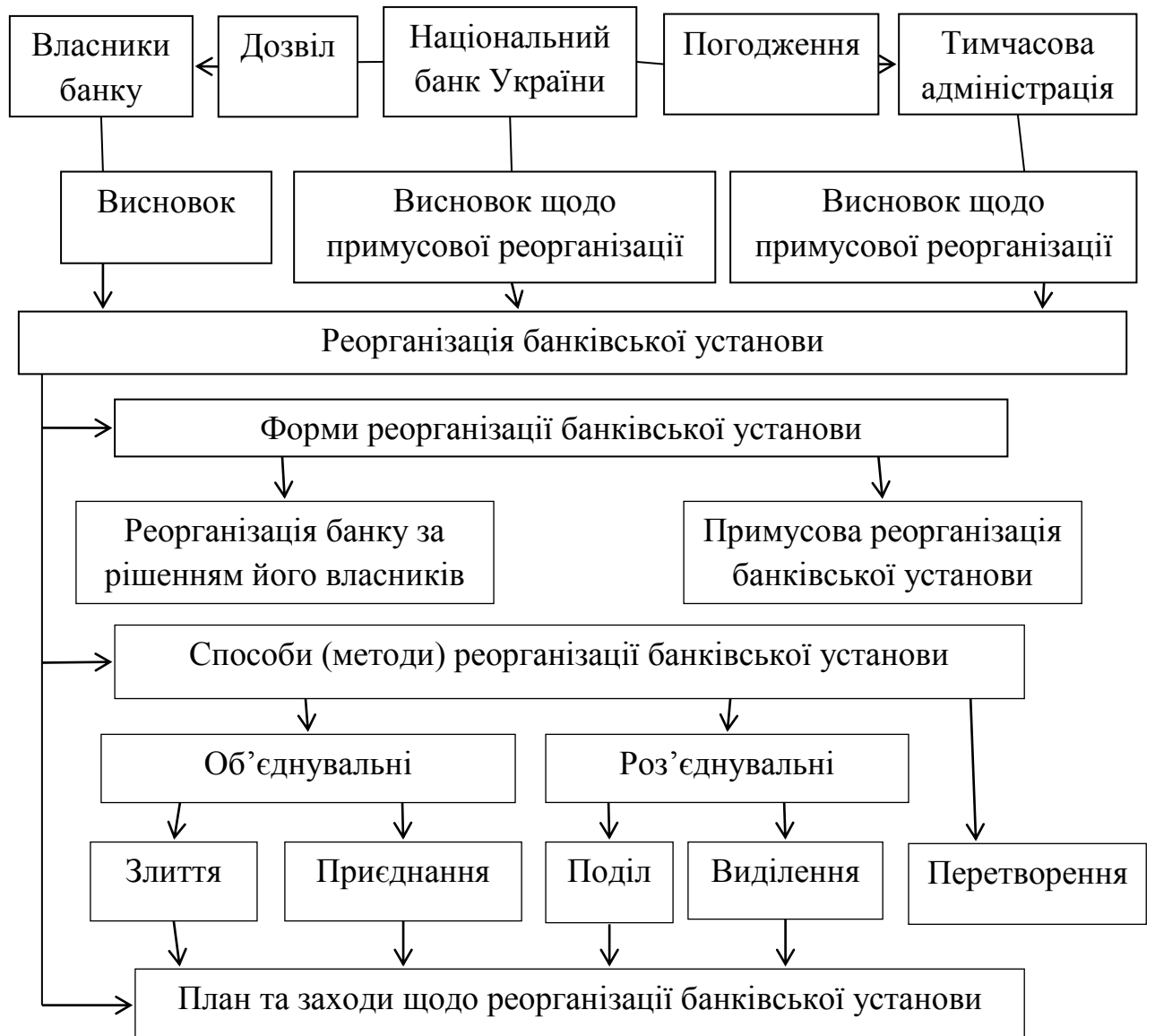


Рис. 1.4. Види і способи реорганізації банківської установи [21; 82]

Об'єднувальними формами реорганізації банків є [24, с. 129; 82]:

- злиття;
- приєднання.

Злиття банківських установ передбачає створення нового банку, який є правонаступником, з передачею йому відповідно до передавальних актів усього майна, усіх прав і обов'язків двох чи більше банків водночас з їх ліквідацією.

Приєднання банківських установ є припиненням функціонування одного чи більше банків з передачею ними відповідно до передавального акту всього їх майна, прав і обов'язків іншому банку, який є правонаступником [54, с.487; 63].

Головними факторами, які визначають потребу і доцільність злиття банків та їхнього приєднання, є наступні [21]:

- збільшення ступеня капіталізації;
- підвищення питомої ваги банківської установи на ринку позик, депозитів або інших видів послуг банків;
- зменшення ступеня затрат та собівартості послуг банків;
- зменшення ступенів банківських та небанківських ризиків;
- вихід на сучасні ринки;
- збільшення конкурентоздатності та ін.

Реорганізація банківських установ за допомогою злиття або поглинання, направлена щодо їхньої консолідації. При реорганізації банківської установи через злиття або поглинання активи та пасиви банківської установи, яка реорганізується, у повній сумі переходять до банку, який є правонаступником, і утворюється внаслідок злиття, або банку, який здійснює приєднання.

Розподільчими формами реорганізації банків є наступні [21; 24, с. 129; 82]:

- поділ;
- виділення.

Поділ банківської установи є припиненням роботи банківської установи з передачею всього її майна, прав і обов'язків до декількох нових банківських установ, які є правонаступниками відповідно до розподільчого балансу [63].

При реорганізації банківської установи поділом активи та пасиви банківської установи, що реорганізується, в повній сумі передаються банкам, які є правонаступниками, та утворюються внаслідок реорганізації [54, с. 489].

Банківська установа позбувається ліцензії на виконання банківських операцій, виключається з Реєстру, закриваються коррахунки банківської установи та її філій і вона виключається з довідника банків України і з довідника банківських установ, які є учасниками СЕП [51].

Виділення банківської установи є утворенням однієї або декількох банківських установ, які є правонаступниками з передачею їх або їм

відповідно до розподільчого балансу частини майна, прав і обов'язків банківської установи, з якої проводиться виділення, без ліквідації даного банку.

Деколи для санації можна провести реорганізацію банків, яка направлена на їхнє розукрупнення. При реорганізації банківської установи виділенням частина активів та пасивів банківської установи, яка реорганізовується, передається банківській установі, яка є правонаступником чи декільком банківським установам, які є правонаступниками, та утворюються внаслідок реорганізації. Реорганізація банківської установи шляхом виділення не повинна привести до неприбуткової роботи банківської установи, що реорганізовується, порушення нею економічних нормативів та виникнення ситуації, яка загрожує інтересам кредиторів та вкладників. В основному, при цьому виді реорганізації з структури банківської установи виділяються філії. В випадку реорганізації через виділення з передачею частини статутного капіталу відкривається тимчасовий рахунок власникам банківської установи, яка є правонаступником, з метою переказу частини залишку грошових коштів з коррахунку банківської установи, яка реорганізовується, відповідно до розподільчого балансу та внесків часток до статутного капіталу новими власниками [54, с. 489; 68].

Велика кількість дослідників поділ та виділення як форми реорганізації банків розглядають спільно, тому що вони мають подібні риси [54, с. 487].

Реорганізація, яка не забезпечує поновлення ліквідності та платоспроможності і потрібного ступеня капіталізації, при об'єднувальних і розподільчих формах реорганізації не дозволяється.

Доцільно зауважити, що для збільшення рентабельності функціонування найбільших банківських установ, а також за умов кризового стану появляється потреба розділити капітал найбільших банківських установ, виконати реорганізацію банківських установ через поділ, виділення, при умові адекватності капіталу кожної з банківських установ, в тому числі, які тільки створені, основами для цього можуть бути [21; 82]:

- існування в великому розмірі прострочених позик і збитків, що утруднює вихід банківської установи з кризової ситуації та вимагає виділення заборгованості та позик держави в окрему «критичну банківську установу»;

- потреба виділити спеціалізовані банківські установи, робота котрих направлена на обслуговування окремих сфер, зокрема паливно-енергетичного, аграрно-промислового, соціального та ін. народногосподарських комплексів, з метою виконання визначених проектів, програм;

- неякісне управління, ускладнення в прийнятті ефективних керівних постанов та їхнє виконання. Розподілення капіталу і утворення спеціалізованих банківських установ з метою освоєння сучасних напрямків фінансової роботи буде сприяти зростанню рентабельності, дохідності функціонування банківських установ;

- конфлікт інтересів засновників, акціонерів.

Перетворення як кінцева форма реорганізації є зміною юридичного статусу товариства, у вигляді якого було утворено банківську установу, або навпаки продаж – (приєднання) філії одного банку іншому. Під час перетворення банківської установи з одного виду на інший до нової банківської установи передають всі майнові права та зобов'язання банківської установи, що реорганізовується [21; 54, с. 487].

Основами для реорганізації банку шляхом перетворення є наступні [82]:

- переорієнтація напрямків роботи;
- неприбуткова робота деяких філій;
- потреба заміни передумов капіталізації та менеджменту.

Відповідно до ініціативи здійснення реорганізація банків поділяється на (див. рис. 1.4, додаток А) [21; 24, с. 130; 82]:

- примусову;
- обов'язкову;
- з власної ініціативи, зокрема відповідно до рішення загальних зборів акціонерів банківської установи.

Відповідно до конкретного становища економіки має бути власний механізм та форми реорганізації, ступінь втручання у даний процес держави та НБУ [82].

Різноманітні форми реорганізації можуть бути використані не лише до неплатоспроможних банківських установ, але й до будь-котрих, які працюють нормально. В процесі реорганізації банківська установа має можливість розв'язувати наступні типові питання, зокрема [24, с. 130]:

- переміна організаційної будови, наприклад відкриття відокремлених відділень, включаючи філії, зменшення та ліквідація частини підрозділів, заміна, відновлення складу і кількості працівників та менеджерів;
- переміна організаційно-правової форми складу, а також учасників;
- входження до різних банківських груп;
- переміна наявних бізнес-процесів, технологічного процесу обслуговування клієнтів, управління в цілому.

На даному етапі вважаємо за потрібне використовувати примусову реорганізацію та з власної ініціативи банківської установи, якщо вона в будь-якому окремому випадку не шкодить інтересам країни.

Якщо банківська установа має бажання розширити власну діяльність, утворити нові філії, злитися з іншими банківськими установами чи поділитися, їй потрібно одержати дозвіл НБУ. В випадку прийняття банківською установою рішення щодо реорганізації, зокрема за власною ініціативою, їй необхідно виконати розрахунок рентабельності даного процесу, подати НБУ потрібний пакет документів з метою одержати дозвіл щодо реорганізації [82].

Реорганізація банків, які мають фінансові труднощі, теж передбачає здійснення примусової реорганізації з ініціативи НБУ чи Верховної Ради України, у разі реорганізації державних банків. В випадку потреби реорганізації даних банків НБУ відправляє їм лист, в якому попереджає вимогу здійснити реорганізацію. У випадку невиконання банком вимоги НБУ з реорганізації на протязі певного терміну, НБУ ухвалює висновок щодо ліквідації даного банку.

Банківському сектору властива велика кількість випадків банківських установ, їхня ліквідація. На протязі двадцяти шести років власного існування банківський сектор України втратив приблизно 100 банківських установ. І зараз багато банків ліквідовано та знаходяться на стадії ліквідації.

Банківська установа може бути ліквідована [24, с. 130; 66]:

- 1) за висновком власників банківської установи;
- 2) у випадку, коли НБУ відкликав банківську ліцензію за власною ініціативою чи відповідно до пропозиції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО).

Ліквідація банківської установи за ініціативою власників проводиться відповідно до порядку, який передбачений законодавством щодо ліквідації юридичних осіб, у випадку коли НБУ після одержання висновку власників щодо ліквідації банківської установи не знайшов рис, за котрими ця банківська установа може бути віднесена до категорії проблемної чи неплатоспроможної.

Власники банківської установи мають право почати процедуру ліквідування банківської установи на підставі рішення загальних зборів тільки після отримання на це погодження НБУ і при умові відкликання ліцензії на здійснення банківської діяльності [66].

Якщо банківська установа, яка ліквідується з ініціативи власників, занесена НБУ до категорії неплатоспроможних чи проблемних, то НБУ і ФГВФО застосовують до неї міри, які передбачені законами України щодо банків і банківської діяльності та щодо системи гарантування вкладів домашніх господарств [67].

Ліквідація банківської установи за ініціативою НБУ проводиться згідно зі статтею 77 Закону України щодо банків і банківської діяльності [66].

НБУ може відкликати ліцензію на здійснення банківської діяльності за власною ініціативою в випадку, коли:

- 1) встановлено, що в документах, які подані з метою одержання ліцензії на здійснення банківської діяльності, є неправдива інформація;

2) банківська установа не надала ніякої банківської послуги на протязі одного року від дня одержання ліцензії на проведення банківської діяльності;

3) виявлено постійне недотримання банківською установою законодавства в галузі запобігання і протидії легалізації (відмиванню) прибутків, які отримані кримінальним шляхом, чи фінансуванню тероризму і поширення зброї масової ліквідації [66].

Основами на примусову ліквідацію є [82]:

- виникнення в банківській установі неплатежів,
- недотримання обов'язкових економічних нормативів,
- зниження ліквідності та платоспроможності,
- знаходження банківської установи в режимі фінансового оздоровлення

на протязі тривалого періоду,

- програма фінансового оздоровлення не виконана.

З метою процесу ліквідації і обговорення справи в суді обов'язково має бути рішення НБУ про доцільність відкликати банківську ліцензію і ліквідувати банківську установу [24, с. 131].

Відкликання банківської ліцензії спричинює неможливість банківською установою проводити банківську діяльність.

На відміну від ліквідації банківської установи, реорганізація банківської установи проводиться щоб запобігти процесові банкрутства, зберегти потенціал та основні фонди банку, поновити рентабельне функціонування.

Реорганізація банківських установ на протязі останніх десятиріч є суттєвим засобом трансформацій в банківській системі. Реорганізація підтримує [21]:

- активізацію процесів щодо консолідації банківських установ;
- розвиток структури банківської системи в керунку найкращого поєднування найбільших банківських установ з розгалуженою сіткою філій, спеціалізованих та універсальних банківських установ;
- формування передумов з метою розширити спектр банківських продуктів і розвиток сучасних сегментів ринку банківських послуг.

Однією з імовірних форм примусової реорганізації може бути наступний. НБУ купує неплатоспроможну банківську установу, яка знаходиться у режимі фінансового оздоровлення чи в якій відкликана банківська ліцензія, проводить реструктуризацію даної банківської установи, відроджує ліквідність та платоспроможність та продає дану банківську установу з аукціону, спрогнозувавши покрити здійснені затрати й держати відповідний дохід. За визначених умов в аукціоні можуть брати участь закордонні банківські установи, одержуючи потенційний шанс бути важливим посередником банківських продуктів на ринках нашої держави.

Учасниками примусової реорганізації можуть бути банківські установи, які знаходяться на загальних засадах функціонування, неплатоспроможні банківські установи, котрі знаходяться в режимі фінансового оздоровлення чи на стадії ліквідації.

Зважаючи на складне фінансове становище неплатоспроможних банківських установ та при недотриманні ними вимог законодавства з банківської діяльності, для неплатоспроможних банківських установ варто затверджувати специфічні передумови реорганізації, зокрема [82]:

- заміна управління банківської установи. Менеджери банківської установи, котрі привели до неприбуткової роботи банківської установи, не мають керувати в наступному банком. У перші місяці роботи банку можна призначити тимчасову адміністрацію, щоб забезпечити ефективну роботу;
- співвідношення безнадійних позик і капіталу банківської установи не повинно перевищувати 50% чи якісних активів не мають становити менше 25%;
- реорганізація може бути одним із інструментів оздоровлення банків, які знаходяться в режимі фінансового оздоровлення, винятково тих, у котрих термін фінансового оздоровлення більше одного року. Банківські установи, що вчасно реорганізуються, поміняють внутрішню будову зможуть вийти з кризи.

Головним в процесі реорганізації повинна бути стратегія розвитку банківської установи, а не стратегія виживання.

В умовах кризового становища економіки, розвитку інфляції, спаду виробництва, неплатоспроможності значної кількості господарських суб'єктів, значного бюджетного дефіциту, при недостатці цільових ресурсів з метою покрити затрати, які пов'язані з реструктуризацією банківського сектора, єдиним ресурсом з метою забезпечити цей процес зі сторони держави є випуск грошей, що своєю чергою може поглибити фінансову кризу. Отже на даний час участь держави в реорганізації банківських установ низька.

Водночас, у випадку наявності в НБУ цільових джерел з метою реорганізації банківських установ, для збільшення ступеня капіталізації, ліквідності та платоспроможності окремої банківської установи, а також банківського сектора загалом, виходячи з важливості загальних інтересів держави, банківських установ, вкладників, реорганізація банківських установ може здійснюватися за безпосередньою фінансовою участю НБУ [82].

До банківських установ може вживатися обов'язкова реорганізація при визначених умовах ускладнення економічного стану в державі.

Ціллю застосування масової обов'язкової реорганізації через злиття та поглинання, є потреба забезпечити високу концентрацію банківського капіталу, зокрема створити найбільші банківські установи, а не декількох малих, що забезпечить вищу стабільність банківських установ, перспективу розв'язати задачі глобального масштабу, питань місцевого рівня, інвестиційних і виробничих програм, інтересів клієнтів. Пряма участь в даному процесі держави з власними джерелами, з прийманням на себе нестандартних активів та пасивів банківських установ дасть змогу покращити фінансовий стан даних банківських установ та водночас виконати через них урядові програми.

Вибір запропонованих різноманітних видів та процесів реорганізації прямо залежить від економічного становища країни. На НБУ покладається експертна оцінка можливих фінансових результатів за усіх форм процесу реорганізації.

На даний час в Україні має місце концентрація банківського капіталу через приєднання проблемних малих банківських установ більшими чи виділення

неприбуткових філій з великих проблемних банків і приєднання іншими банками. Даний процес не можна назвати фактичною концентрацією капіталу.

Доречно відзначити, що дана реорганізація приводить до зменшення кількості банків в областях, котрі трансформуються в філії найбільших банківських установ, основний офіс котрих перебуває в столиці.

Варто було б здійснювати об'єднання дрібних банківських установ однієї області, утворення на їхній основі одної найбільшої банківської установи з філіями, що надасть можливість забезпечити стійкість банківського сектора області. Дана реорганізація, своєю чергою, є визначною і рентабельною з метою розвитку самих областей, надає можливість фінансово оздоровити малі банківські установи, забезпечити інтереси їхніх кредиторів і засновників, а також зберегти розвиток грошового ринку держави, насамперед в областях [82].

На сучасному етапі банківські установи виявилися перед питаннями зменшення прибутковості операційної діяльності і збільшенням конкурентної боротьби. Зниження виробництва, яке безперервно проходить у всіх сферах економіки, чинить негативний вплив на змогу збільшити банківський капітал.

Злиття банків, концентрація капіталу для зберігання власних позицій на грошовому ринку та забезпечення їхнього наступного розвитку, є одним з напрямів розв'язання даної проблеми.

За умов сучасного розвитку банківського сектора України саме злиття банківських установ є суттєвим чинником з метою капіталізувати і поліпшити фінансове становище значної кількості банківських установ. Отже важливу роль відіграє концентрація капіталу банківських установ.

Через злиття банківських установ, які мають активи високої якості, чи поглинання банківських установ, які мають малі доходи, однак, котрі займають добре регіональне розміщення, фінансово стійкими банківськими установами, доречно забезпечувати концентрацію банківського капіталу.

Суттєво підвищити розмір загальних активів і пасивів, що збільшує ринкову ціну акцій банківської установи, яка створена, тобто банківської

установи, яка є правонаступником, дасть змогу злиття хоча б малих банківських установ, які мають якісні активи.

Злиття банківських установ, винятково малих, є передовою динамікою, коли вона надає можливість оздоровити фінансовий стан значної їх кількості, зокрема [82]:

- 1) підвищити капітал банківської установи. Через концентрацію капіталу росте стабільність, стійкість і конкурентоздатність банківської установи;
- 2) підвищити розмір операцій банку;
- 3) забезпечити користь та інтереси акціонерів та позикодавців банківської установи, зменшити керівний склад і управлінські затрати;
- 4) збільшити мережу філій;
- 5) захистити інтереси позикодавців і засновників;
- 6) збільшити кількість клієнтів, що спричинить ріст вкладів;
- 7) утворити велику банківську установу, яка має можливість кредитувати реальну сферу економіки, що особливо важливо для областей;
- 8) зберегти кваліфіковані банківські кадри;
- 9) через інвентаризацію і диверсифікацію кредитного портфеля покращити його якість.

Реорганізація банківських установ відбувається у три етапи (рис 1.5, додаток Б) [21]:

- 1) попередній етап;
- 2) проведення заходів, які передбачає план реорганізації;
- 3) закінчення реорганізації.

Попередній етап включає [21]:

- одержання дозволу від НБУ і приймання висновку щодо реорганізації, коли вона проводиться на основі висновку акціонерів банку;
- приймання висновку НБУ щодо примусової реорганізації банку в випадку суттєвої небезпеки платоспроможності банку при умові наявності рішення іншого банку щодо злиття чи поглинання з даним банком;



Рис. 1.5. Етапи і заходи щодо реорганізації банківської установи [21]

- приймання і узгодження з НБУ висновку щодо примусової реорганізації, коли реорганізація банку проводиться на підставі висновку тимчасової адміністрації. Одночасно на попередньому етапі схвалюється план реорганізації банку.

В цілому будь-яка банківська установа має можливість ініціювати реорганізацію власного функціонування у будь-якому вище вказаному виді. Процедура приймання висновку щодо здійснення реорганізації, без перебільшення, є найбільше важким і системним із всіх фінансових висновків, котрі приймав і реалізував менеджмент банківської установи. Послідовність схвалення висновку щодо реорганізації банку подано на рис. 1.6 [54, с. 487].



Рис. 1.6. Алгоритм схвалення висновку щодо реорганізації банку

[54, с. 488]

На наступному етапі відповідно до плану реорганізації банківської установи планується проведення наступних дій [21]:

- одержання власниками істотної участі в банківській установі дозволу НБУ в письмовій формі щодо купівлі чи підвищення істотної участі в банківській установі, яка є правонаступником;
- оцінювання та інвентаризація активів та пасивів банківської установи;
- якщо здійснюється реорганізація через злиття, поглинання чи перетворення, то складається акт передачі, а якщо здійснюється реорганізація через поділ чи виділення, то – баланс розподілу;
- ухвалення акту передачі чи балансу розподілу.

Під час третього етапу реорганізації банківської установи проводиться :

- занесення до реєстру держави банківських установ напису, щоб вилучити банківському установу, яка реорганізувалася;
- занесення до реєстру держави банківських установ напису з реєстрації банківської установи, яка є правонаступником.

Отже, реорганізація банківських установ займає визначальне місце у функціонуванні банківського сектора. Ціллю реорганізація банків є оздоровити фінансовий стан і забезпечити стабільну діяльність банківського сектора в цілому, збільшити рівень концентрації банківського капіталу за допомогою злиття, поглинання, поділу, виділення та перетворення банківських установ, а також поліпшення системи банківського регулювання та нагляду.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

На основі проведеного дослідження теоретичних засад реструктуризації банківської системи та реорганізації банків можна зробити наступні висновки:

1. Реорганізація та реструктуризація банків є одним із найбільш важливих заходів впливу в період удосконалення і реформування банківського сектора.

2. Як один зі шляхів підтримання стійкості банківського сектора й підвищення його потенціалу розглядається реструктуризація і реорганізація банківських установ.

3. Реструктуризація та реорганізація банківських установ є важливими заходами щодо вирішення проблем розвитку банківського сектора.

4. Тому важливої актуальності мають дослідження проблем ефективності процесів реструктуризації і реорганізації банківських установ.

5. В теперішніх умовах розвитку економіки однією з найбільш істотних форм оздоровлення банківської системи, поліпшення її ліквідності і платоспроможності, що буде сприяти зростанню довіри до банківських установ, може стати реструктуризація. Однак єдиної думки щодо реструктуризації банківських установ немає.

6. У ході проведення дослідження одержало подальший розвиток формулювання дефініцій «реструктуризація банку» «реструктуризація банківської установи» і «реструктуризація банківської системи».

7. Вибір видів і способів реструктуризації банків залежить від фінансового становища банківської установи, її ресурсів, місця на ринку, поведження конкурентів, операцій, які вона здійснює, та інших чинників.

8. Реструктуризацію банківських установ можна проводити за трьома головними спрямуваннями: зростання капіталів банківських установ, тобто їх капіталізація; покращання якості активних операцій; реструктуризація пасивів.

9. Консолідація банківського капіталу через реорганізацію, зокрема злиття, поглинання (приєднання), одних банківських установ іншими, поділ, виділення і перетворення організаційно-правової форми, також є необхідним.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ПРОЦЕСІВ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ І РЕОРГАНІЗАЦІЇ В БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ

2.1. Сучасний стан роботи банківських установ та аналіз дій НБУ щодо реструктуризації банківської системи

Становище в банківському секторі не є однорідним. Частина банківських установ функціонує краще, ніж інші. Лідерами рейтингу життєздатності банківських установ, які функціонують в Україні, котрий було складено Forbes за наслідками першого півріччя 2016 року, є Credit Agricole з Франції, Райффайзен Банк Аваль з Австрії, ПроКредит Банк з Німеччини, ІНГ Банк Україна з Нідерландів та UniCredit Bank поки ще з Італії [74]. Дані банківські установи виявилися в п'ятірці лідерів за комбінацією наступних кількісних коефіцієнтів надійності, як ліквідність, прибутковість, адекватність капіталу, включаючи якісні чинники, як неперервність розрахунків, підтримання акціонерів і ризики держав їхнього виникнення. Рейтинг укладено на базі даних фінансових звітів за перше півріччя 2016 року. Як завжди постійна ціль рейтингу – відсортувати банківські установи з найбільш високою внутрішньою спроможністю пережити етап системної кризи [39, с. 43].

Від часу укладання минулого рейтингу коло надійних покинули два банки, зокрема ПУАТ «Фідобанк» та ПАТ «КБ «Хрещатик», котрі були внизу рейтингового списку. Весною 2016 року ці дві банківські установи було ліквідовано, що, в свою чергу, підтвердило якість рейтингової методики [74].

На 1 грудня 2016 року ліцензію НБУ мали 98 банківських установ, враховуючи 39 банків з закордонним капіталом, табл. 2.1. З врахуванням несприятливого економічного та політичного стану в державі й майбутнього виведення НБУ з ринку проблемних банківських установ, кількість банків на протязі одинадцяти місяців 2016 року суттєво зменшилась. Так, на протязі

січня-листопада 2016 року кількість банків, що були визнані неплатоспроможними складає 19. Таким чином, розширення повноважень НБУ та останні заходи ФГВФО із запровадження тимчасових адміністрацій в банківські установи четвертої групи, які не мали питань з ліквідністю, роблять банкрутства банків слабо прогнозованими [1, с. 4, 6; 39, с. 41].

Таблиця 2.1

Кількість банків, які мають банківську ліцензію, та з іноземним капіталом в Україні у 2009–2016 роках [59]

№ з/п	Назва показника	01.01.	01.01.	01.01.	01.01.	01.01.	01.01.	01.01.	01.12.
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016#	2016
1.	Кількість банків, які мають банківську ліцензію	182	176	176	176*	180*	163*	117*	98
1.1	з них: з закордонним капіталом	51	55	53	53	49	51	41	39
1.2	у т.ч. зі 100 % закордонним капіталом	18	20	22	22	19	19	17	17
2.	Частка закордонного капіталу у статутному капіталі банків, %	35,8	40,6	41,9	39,5	34,0	32,5	43,3	55,5

* з них 1 банк має ліцензію санаційного банку

без неплатоспроможних банків

За 2014–2015 роки в Україні ліквідували 63 банківські установи. Зокрема, на протязі 2014 року було визнано неплатоспроможними 33 банківські установи, по 17 з яких були схвалені висновки щодо ліквідації. За підсумком 2015 року число діючих банківських установ скоротилася на 46, зі 163 станом на 1 січня 2015 року до 117 станом на 1 січня 2016 року (див. табл. 2.1) [5, с. 5].

Отже, на протязі 2014-2016 років кількість банківських установ, які мають ліцензію НБУ, зменшилася на 82 (див. табл. 2.1).

За наслідками одинадцяти місяців 2016 року загальні активи банківського сектора України станом на 1 листопада 2016 року складають 1590488 млн. грн. (табл. 2.2) Варто відзначити, що незважаючи на ліквідацію ряду проблемних банківських установ та значний відтік коштів клієнтів, ріст активів відбувався через стрімку девальвацію гривні, що також вплинуло на суттєве збільшення залишків валютних активів [39, с. 41].

Таблиця 2.2

Динаміка і структура активів банків за 2009 - 2015 роки [59]

(млн. грн.)

№ з/п	Назва показника	01.01. 2011	01.01. 2012	01.01. 2013	01.01. 2014	01.01. 2015	01.01. 2016	01.12. 2016
1.	Загальні активи	1090248	1211540	1267892	1408688	1520817	1571411	1590488
2.	Річний темп приросту загальних активів, %	8,9	11,1	4,7	11,1	8,0	3,3	1,2
3.	Надані кредити	755030	825320	815327	911402	1006358	965093	948708
4.	Частка кредитів наданих у загальній сумі активів, %	69,3	68,1	64,3	64,7	66,2	61,4	59,7
5.	Ріст кредитів наданих, %	1,0	9,3	-1,2	11,8	10,4	-4,1	-1,7
6.	Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, %	11,2	9,6	8,9	7,7	13,5	22,1	24,2

Кредитна активність банківських установ впродовж одинадцяти місяців 2016 року залишалася низькою (див. табл. 2.2), що обумовлено скороченням ресурсів, погіршенням кредитоздатності позичальників і високим ступенем невизначеності з наступного розвитку економіки, що, своєю чергою, примушує банківські установи прискіпливіше ставитись до фінансового становища

майбутніх позичальників чи й загалом зупинити на деякий термін кредитувати активи [1, с. 12].

Незважаючи на зниження розміру кредитів у валюті, в еквіваленті в доларах, через значну девальвацію гривні з початку 2014 року, питома вага валютних кредитів у портфелі кредитів залишається істотною, на 1 січня 2016 року 55,8 % (табл. 2.3). Причому, приблизно 20 % кредитів у валюті були надані населенню, зокрема істотна частина кредитів у валютні була видана іще в 2008-2009 роках для купівлі та будівництво нерухомості [39, с. 41].

Таблиця 2.3

Кредити, надані депозитними корпораціями резидентам, у розрізі валют у 2005-2015 роках [16, с. 64]

Роки	Усього	В національній валюті		В іноземній валюті	
		Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
2005	143423	81279	56,7	62144	43,3
2006	245230	123787	50,5	121443	49,5
2007	426867	213802	50,1	213065	49,9
2008	734022	300220	40,9	433801	59,1
2009	723295	355521	49,2	367774	50,8
2010	732823	395504	54,0	337319	46,0
2011	801809	478596	59,7	323213	40,3
2012	815142	515580	63,3	299562	36,7
2013	910782	602776	66,2	308006	33,8
2014	1020667	547987	53,7	472680	46,3
2015	981627	433826	44,2	547802	55,8

З огляду на девальвацію гривні і беручи до уваги значну питому вагу кредитів у валюті в кредитному портфелі клієнтів банківських установ, питома вага простроченого боргу на протязі одинадцяти місяців 2016 року зросла на 2,1 % і на 1 грудня 2016 року складала 24,2 % кредитного портфеля клієнтів банків (див. табл. 2.2, рис. 2.1) [59].

За показниками Національного рейтингового агентства «Рюрік» фактичний розмір непрацюючих позик є суттєво вищим, беручи до уваги той факт, що зараз банки стараються щонайбільше реструктурувати існуючий

проблемний борг. Причому, передбачається наступне збільшення резервів під сумнівні щодо погашення активи, беручи до уваги продовження бойових дій на Сході нашої держави [5, с. 12; 39, с. 41].



Кошти суб'єктів господарювання зросли за 2015 рік на 56254 млн. грн., чи на 21,5 %, до 317626 млн. грн., тоді як кошти домашніх господарств зменшилися 27311 млн. грн., чи на 6,6 %, до 389060 млн. грн. (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Динаміка і структура зобов'язань банків за 2010 - 2016 роки [59]

(млн. грн.)

№ з/п	Назва показника	01.01. 2011	01.01. 2012	01.01. 2013	01.01. 2014	01.01. 2015	01.01. 2016	01.12. 2017
1.	Зобов'язання банків	804363	898793	957872	1085496	1168829	1150672	1118927
2.	Кошти суб'єктів господарювання:	144038	186213	202550	234948	261372	317626	348765
3.	з них: строкові кошти суб'єктів господарювання	55276	74239	92786	104722	102527	96176	93656
4.	Кошти фізичних осіб	270733	306205	364003	433726	416371	389060	407196
5.	з них: строкові кошти фізичних осіб	206630	237438	289129	350779	319121	281462	295556

Причинами вилучення термінових коштів суб'єктами господарювання (див. табл. 2.4) є економічна та політична криза в країні, котра спричинила появу фінансових скрут, а також обмеженість доступу до банківських джерел з

метою кредитувати реальну економіку, в зв'язку з високими процентними ставками за позиками. Отже, підприємства вимушені були вилучати депозитні грошові кошти з метою фінансувати поточну діяльність [2, с. 15].

Причому, істотна кількість підприємств втратили власні грошові кошти через введення до банків тимчасової адміністрації і наступної ліквідації.

Домашні господарства забирали термінові кошти (див. табл. 2.4) через зменшення фактичних доходів, ростом інфляції і девальвацію.

Проте, на відміну від 2014 року, залишок валютних операцій з домашніми господарствами був позитивним, що на наш погляд обумовлено не зниженням попиту на зарубіжну валюту, а скороченням фактичних доходів домашніх господарств за паралельного збільшення рівня інфляції, що своєю чергою, спричинює зростання затрат [3, с. 17].

Діяльність банківського сектору в 2009–2011, 2014–2015 роках та за одинадцять місяців 2016 року була збитковою. Так, за 2014 рік збиток банківського сектору становив 52966 млн. грн., а за 2015 рік – уже 66600 млн. грн. За січень-листопад 2016 року збиток банківських установ зменшився до 18884 млн. грн. (табл. 2.5). У 2015 році доходи вітчизняних банківських установ склали 199193 млн. грн., тоді як затрати – 265793 млн. грн. Головну частину доходів складають відсоткові доходи – 135145 млн. грн., чи 67,8 % сумарного розміру. Дану структуру, на наш погляд, потрібно змінити в сторону комісійних доходів, котрі в 2015 році склали 28414 млн. грн., чи 14,3 %.

Зменшення доходів в першому кварталі 2016 року в порівнянні з відповідним періодом 2015 року пов'язано, в основному, з одержанням збитків від торгівлі, зокрема через збитки від торговельних операцій з іноземною валютою і дорогоцінними металами, і зменшенням відсоткових доходів, розмір котрих у порівнянні з відповідними терміном 2015 року зменшився на 12,5 млрд. грн. і на 1 липня 2016 року склав 69,5 млрд. грн. [4, с. 6].

Вилучення термінових грошових коштів як юридичними особами, так і домашніми господарствами, і збиткова діяльність банківських установ та

банківського сектора, ліквідація банківських установ, на наш погляд, засвідчують зменшення довіри до банківського сектора України зі сторони клієнтів банківських установ і вимагають реструктуризацію банківського сектора, банківських установ та їхню реорганізацію.

Таблиця 2.5

Результати діяльності банків України за 2010–2016 роки [59]

(млн. грн.)

№ з/п	Назва показника	01.01. 2011	01.01. 2012	01.01. 2013	01.01. 2014	01.01. 2015	01.01. 2016	01.12. 2016
1.	Резерви за активними операціями банків	148839	157907	141319	131252	20493	321303	330328
2.	Доходи	136848	150486	150449	168888	210201	199193	166143
3.	Витрати	149875	150486	145550	167452	263167	265793	185027
4.	Результат функціонування	-13027	-7708	4899	1436	-52966	-66600	-18884
5.	Рентабельність активів, %	-1,45	-0,76	0,45	0,12	-4,07	-5,46	-1,63
6.	Рентабельність капіталу, %	-10,19	-3,64	3,03	0,81	-30,46	-51,91	-15,05

Головною причиною збиткової і нерентабельної діяльності банківських установ України є різке погіршення якості портфеля кредитів (див. табл. 2.2, рис. 2.1) внаслідок нездатності значної кількості позичальників погашати власні позики і сплачувати відсотки, що спричинило високі відрахування в резерви за активними операціями.

Так, розмір сформованих резервів за наслідками 2015 року у порівнянні з наслідками 2014 року зріс на 116372 млн. грн., чи на 56,8 %, і на 1 січня 2016 року складає 321303 млн. грн. (див. табл. 5). Зважаючи на істотну частку валютних кредитів в кредитному портфелі клієнтів банківських установ та деяке погіршення якості обслуговування позичальниками позик, цілком допустимо, що банківські установи будуть змушені доформовувати резерви, що, своєю чергою, негативно впливатиме як на показники рентабельності, так і на ступінь капіталізації банківського сектора України [1, с. 21]. Продовження

збільшення резервів за кредитними операціями без випереджаючого зростання власного капіталу та кредитного портфеля є стримуючими факторами розвитку банківського сектора України.

В цілому, з початку 2014 року, станом на 1 липня 2016 року, через погіршення платоспроможності до 74 банків було введено тимчасову адміністрацію. У 4 банках, на 1 січня 2017 року, продовжує працювати тимчасова адміністрація (додаток В), щодо одної банківської установи (ПАТ «Астра Банк») ухвалено висновок щодо призупинення тимчасової адміністрації і призначити куратора [5, с. 7; 60].

Загалом, щодо 81 банківської установи уже було схвалено висновок щодо ліквідації (додаток Д). До дев'яти банків висновок щодо відкликання банківської ліцензії і ліквідацію було прийнято без попереднього впровадження тимчасової адміністрації. Для ПАТ «ЧБРР», ПАТ банк «Морський» та ПАТ «Східно-промисловий комерційний банк» основою для даного висновку була неможливість для НБУ проводити відповідний нагляд та контроль через анексію АР Крим та бойові дії на сході держави [5, с. 7; 60].

Висновки щодо відкликання банківської ліцензії і ліквідацію ПАТ «Банк Велес», ПАТ КБ «Преміум», ПАТ КБ «Союз» та ПАТ «КСГ Банк» були схвалені через недотримання даними банками законодавства, що регулює банківську діяльність у галузі фінансового контролю [5, с. 7].

Доречно зауважити, що деякі банки теж були визнані неплатоспроможними через проведення ризикованих операцій [4, с. 6].

Теж, починаючи з 1 червня 2016 року НБУ було ухвалено кілька висновків щодо погодження на самоліквідацію банків. Першими випадками даної самоліквідації були ПАТ «Фінанс Банк» та ПАТ «Інвестиційно-Трастовий Банк». Відповідно до офіційних повідомлень, дані висновки були продиктовані прагненням засновників переорієнтуватися на інші види їхньої профільної роботи. Зауважимо, що НБУ проводив діяльність, щоб привести будову власності ПАТ «Фінанс Банк» і ПАТ «Інвестиційно-Трастовий Банк» до вимог

прозорості. Був встановлений контролер банківських установ, однак не виявив прагнення здійснювати банківську діяльність і вибрав напрям самоліквідації банків [5, с. 7].

18 листопада 2016 року щодо самоліквідації повідомив теж ПАТ «Фінексбанк». Причиною подібного рішення акціонери повідомили про складний стан на грошовому ринку і невизначеність з імовірних напрямів та ресурсів майбутньої капіталізації банківської установи. Будова власності ПАТ «Фінексбанк» була приведена згідно з вимогами про її прозорість на час відкликання банківської ліцензії. Зауважимо, що при самоліквідації банківська установа сама повертає усі зобов'язання перед клієнтами та додаткового навантаження на ФГВФО немає.

Зважаючи на високу ризиковість банківської діяльності в Україні, яка є, та зі значною імовірністю буде зберігатися ще достатньо тривалий період в подальшому, багато з власників банків, винятково малих, можуть обрати самоліквідацію як раціональніший, ніж продовження роботи варіант.

НБУ вживає дії, щоб вирішити проблеми з цільовим банкрутством банківських установ їх власниками. Зокрема, регулятор передбачив введення відповідальності, включаючи позбавлення волі, акціонерів банків та їхніх менеджерів за цільове банкрутство. Зокрема, доречно зауважити, що приблизно усі банки, за винятком З, ПАТ «Астра Банк», ПАТ «Терра Банк» і ПАТ «Укргазпромбанк», на 1 липня 2015 року, після введення тимчасової адміністрації були ліквідовані, незважаючи на проявлення зі сторони великих вкладників ініціатив із проведення капіталізації банківських установ і входження до капіталу [4, с. 6].

Зважаючи на ухвалений НБУ графік підвищення мінімального розміру статутного капіталу банківських установ, в майбутньому можна чекати на нові випадки самоліквідації банківських установ в Україні. Так, відповідно до Постанови НБУ № 58 від 4 лютого 2016 року на 17 червня 2016 року мінімальний розмір статутного капіталу банківської установи не повинен бути

менше, ніж 120 млн. грн. До 11 січня 2017 року його розмір повинен бути підвищений уже до 300 млн. грн. Підвищення мінімального розміру статутного капіталу банків триватиме кожного року до 500 млн. грн. на 11 липня 2024 року.

НБУ теж продовжує застосовувати дії із забезпечення прозорості будови власності банків, перевіряється фінансове становище кінцевих бенефіціарів, значно підвищено вимоги до ділової репутації вищого менеджменту та власників банківських установ.

Регулятор відзвітував щодо ідентифікації фактичних контролерів кожної банківської установи, до деяких банківських установ було застосовано дії впливу в порядку, який передбачений національним законодавством. Продовжуються правові процеси закінчення перевірки чи вжиття дій з метою усунути порушення вимог з прозорості будови власності. Станом на 1 липня 2016 року лише п'ять банків іще продовжують діяльність з легалізації будови власності.

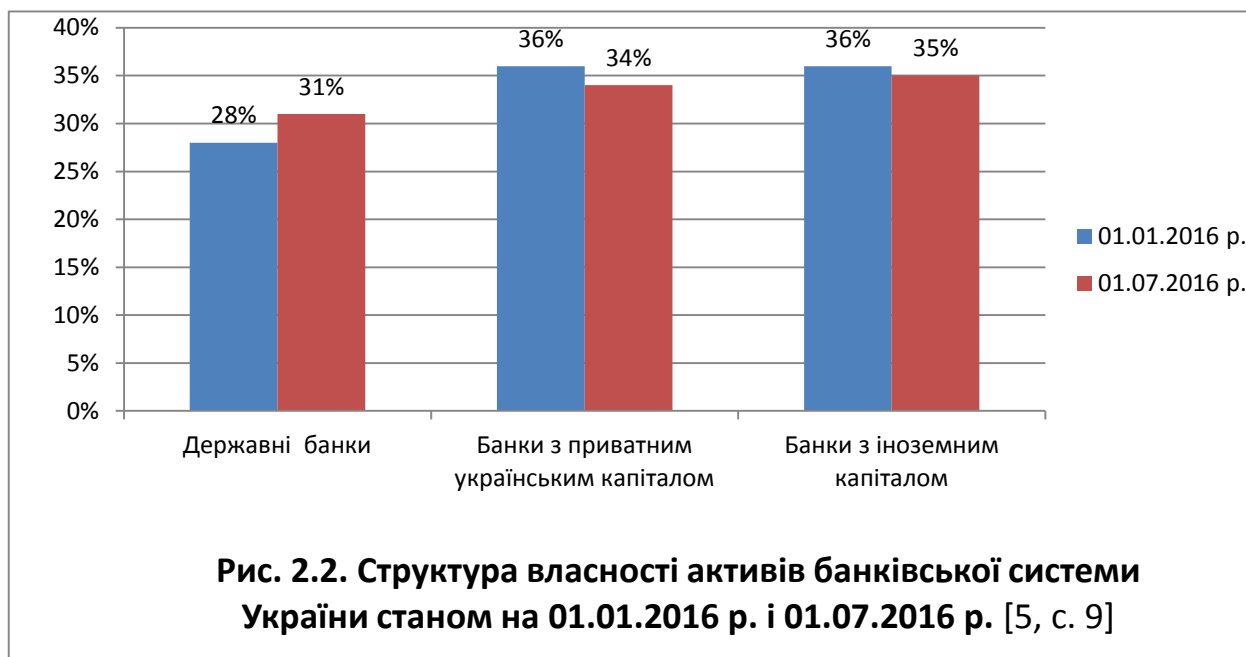
Кілька банків були виведені з ринку саме через невідповідність будови їхньої власності вимогам з її прозорості. Зокрема, ПАТ «Банк «Юнісон», АТ КБ «ТК Кредит» і ПУАТ «Смартбанк» [5, с. 8].

Теж однією з істотних причин визнання банківських установ неплатоспроможними, окрім недотримання законодавства, що регулює проблеми відвертання і протидії легалізації (відмиванню) прибутків, які отримано шляхом злочину, була низька ступінь їхньої капіталізації і нездатність власників убезпечити відповідну ступінь фінансової допомоги. В разі нездатності менеджменту і власників покращити фінансове становище банківської установи, ділова репутація даних домашніх господарств встановлюється регулятором як низька. При цьому, відповідно до нововведень НБУ, дані домашні господарства не мають права займати провідні посади чи бути акціонером банку на термін від 3 до 10 років.

Через значні розміри докапіталізації кола банків у структурі власності банківського сектора України відбувалися окремі перегрупування.

Станом на 1 липня 2016 року структура власності активів банківського сектора України була представлена таким чином (рис. 2.2.) [5, с. 8]:

- банківські установи з приватним вітчизняним капіталом становлять майже 35 %,
- банківські установи зарубіжних банківських груп – 34 %,
- банківські установи держави – 31 %.



Уряд України на засіданні 18 грудня 2016 року розглянув проблему забезпечення стійкості фінансової системи держави. Зважаючи на висновки засідання Ради національної безпеки й оборони України, Кабінет Міністрів України підтримав пропозицію НБУ і Ради фінансової стійкості щодо переходу ПАТ «Приватбанк» на 100 % власність держави. Отже, на нашу погляд, частка держави в структурі власності активів банківської системи України зростає.

З метою зміцнити банківський сектор НБУ виводить з ринку проблемні неплатоспроможні банківські установи, включаючи банківські установи, які відмивали грошові кошти. За 2015 рік з ринку було виведено і передано до ФГВФО 41 банківську установу [39, с. 43].

Регулятор здійснив стрес-тестування 55 банківських установ. Після здійснення стрес-тестування НБУ, що здійснювалося ще за курсом за долар 15,7

грн., вияснилося, що банківському сектору потрібно підвищити капітал на суму понад 100 млрд. грн. За неофіційною оцінкою частка прострочених позик у банківському секторі перевищила 50 % [39, с. 43].

Головними заходами НБУ в процесі реструктуризації є [7]:

- підвищено вимоги до розміру капіталу нових банківських установ та затверджено графік збільшення власного капіталу банківських установ з мінімального 120 млн. грн. до 500 млн. грн.;
- поліпшено процедури виведення банківських установ з ринку. Тепер це дійсні міжнародні практики, які розроблено спільно з МВФ і Світовим банком;
- значно поліпшено процес контролю пов'язаних осіб і введена жорстка процедура розкриття кінцевих власників банківських установ;
- істотно посилено відповідальність власників і менеджменту банків за маніпулювання фінансовими звітами і приведення банку до ліквідації;
- опрацьовуються не тільки ініціативи законодавства зі збільшення прав кредиторів, а також технічні механізми зниження ризиків для банківських установ, на стадії надання позики і на стадії її обслуговування.

Окрім цього, на офіційному сайті НБУ зазначається, що НБУ переходить на кластерний підхід з нагляду за банківськими установами. Даний висновок був прийнятий Правлінням НБУ в межах Комплексної програми реформування фінансової системи до 2020 року [59].

Регулятор здійснює перехід до ще більше сфокусованого нагляду на основі оцінювання ризиків. На теперішній час банківські установи серед наглядових структур поділяють згідно з розміром активів.

При використанні сучасного підходу регулятор буде групувати з метою нагляду банківські установи за подібними бізнес-моделями, контурами ризиків і характером операцій, які здійснюються, або іншими властивими рисами. Теж об'єднуватимуть в один кластер нагляду банківські установи різні за обсягом, проте в яких є спільні власники. До кожного з таких кластерів нагляду будуть відповідні особливі режими контролю і виділені визначені групи нагляду.

Так, банки 1 і 2 груп ділитимуться на наступні кластери нагляду: державні банківські установи, великі приватні банківські установи і банківські установи, що відносяться до закордонних банківських груп.

Поділ банківських установ 3 і 4 груп з метою банківського нагляду буде проводитися за наслідками оцінювання бізнес-моделей, профілів ризику і характеру операцій, які здійснюються, проте інформація щодо належності банку до даного кластера нагляду буде лишатися в банківській таємниці.

Так, Комітет щодо питань нагляду та регулювання функціонування банківських установ, нагляду (оверсайту) платіжних систем встановив сучасні критерії для окремих груп банківських установ на 2016 рік. Відповідно до рішення Комітету від 31 грудня 2015 року № 657, передбачені наступні групи:

- банківські установи з часткою держави, зокрема у яких держава має у власності частку більше 75 %;
- банківські установи зарубіжних банківських груп, зокрема банки, власниками контрольних пакетів акцій в яких є зарубіжні банківські установи;
- група 1, зокрема банківські установи, питома вага активів яких понад 0,5 % активів банківського сектора;
- група 2, зокрема банківські установи, питома вага активів яких не перевищує 0,5% активів банківського сектора.

Використання кластерів нагляду надасть можливість [59]:

- оптимізувати тягар на кураторів і наглядачів;
- встановити найбільш актуальні шляхи аналізу банківських операцій;
- узгодити активність структур нагляду, банківського моніторингу, валютного контролю та ін.

За даними НБУ, регулятор не має задачу щодо виведення банківських установ із ринку, однак є задачі забезпечити життєздатність всієї банківської системи. НБУ потрібно зрозуміти, як банківські установи заробляють і на які ризики натикаються. Першочерговою задачею є зробити банківський сектор прозорим, достатньо капіталізованим і життєздатним.

Спеціалістами НБУ розробили Концепцією реформування банківського сектора України до 2020 року, яка включає окремі цілі реструктуризації:

1. Консолідація відносно малих банківських установ із позитивними коефіцієнтами за активними операціями, дохідністю та ін.
2. Нарощування мінімального регулятивного капіталу банків.
3. Зниження кредитних ризиків банківських установ.
4. Формування системної банківської установи «поганих активів».
5. Підтримання банківських установ з іноземним капіталом.
6. Заміна політики проведення роботи зі збереження вкладів домашніх господарств, зокрема заборонити дострокове їхнє зняття.
7. Зниження ціни позик.
8. Зменшення рівня інфляції до 2 % в рік [39, с. 44].

Своєрідне місце в Концепції відведено роботі великих банківських установ держави, мінімальний статутний капітал яких уже зараз перевищує 500 млн. грн. Даній групі банківських установ будуть визначені суттєво суворіші нормативи капіталу та ліквідності, їхнє дотримання буде систематично контролюватися, проте при потребі, зокрема в період кризи, для стабілізації саме даним банківським установам буде надана оперативна допомога.

За рахунок виконання Концепції темпи збільшення національного банківського сектора перевищать даний коефіцієнт для ВВП, у державі поліпшиться клімат для інвестицій, що буде сприяти активізації їх припливу, а теж будуть активно розвиватися наступні шляхи надання кредитів, як сегмент малому і середньому бізнесу і під нерухомість. Своєю чергою узагальнення механізмів і інструментів нагляду на базі загальної інформації забезпечить погодженість регуляторних заходів, єдність підходів щодо розв'язання проблем, які появляються, а теж зменшення державних затрат на даний спосіб керівної роботи [85].

Одночасно з тим прогнозується здійснення стрес-тестів банківських установ раз в два роки. Це обов'язково приведе до зменшення, злиття

банківських установ і буде мати позитивні та негативні результати. Позитивними наслідками є стійкість функціонування банківського сектора, а негативними – зниження конкуренції та монополізація ринку [39, с. 44].

Без вагань, перемини у банківському секторі необхідні. Система вище зазначеного реформування несе в собі переваги та недоліки. Задача НБУ у цьому випадку знизити недоліки та здійснити роз'яснення з перспективи одержати потенційні переваги від проведення запропонованої реформи для всіх учасників банківської діяльності на макро - і мікрорівнях [95].

Отже, доречно виділити головні ключові проблеми, які чинять вплив на стабільний розвиток банківського сектора, зокрема [39, с. 44-45]:

- банківські установи усе ще мають суттєві частки проблемних активів в балансі, що вимагає комплексного вирішення питання якості активів;
- банківський сектор не має бази з метою стабільного розвитку, має малу основу заощаджень, надання кредитів зупинилося, ресурси капіталу низькі, довіра до банківського сектора знизилася;
- банківський нагляд не має можливості здійснювати макропруденційний нагляд на потрібному рівні та виявляти ризики на ранньому етапі. Органи банківського нагляду не є досить самостійними;
- права суб'єктів ринку не достатньо захищені внаслідок відсутності визначеного законодавства і низьку фінансову грамотність фізичних осіб;
- корпоративний менеджмент банківських установ не відповідає зарубіжній практиці;
- розвиток фінансової інфраструктури не відповідає вимогам банківської системи й економіки загалом.

Якщо ж провести проміжні висновки реструктуризації банківського сектора України у проведенні НБУ станом на початок січня 2017 року, то вони не є однозначними. Найбільш видимим і відчутним наслідком дій НБУ є закриття 82 вітчизняних банківських установ. Причинами для цього були непрозора діяльність і неплатоспроможність даних банків. Головною перевагою

для даних заходів в НБУ було зниження ризиків для банківського сектора. Однак, при ліквідації даних банківських установ банківські ризики, навпаки реалізувались. В результаті цього підприємства втратили власні грошові кошти. Виплати домашнім господарствам з ФГВФО, в якого для цього не було своїх грошових коштів і вони були запозичені в держави через, за суттю, додатковий випуск грошей, що спричинило тиск на валютний міжбанківський ринок і привели до наступної девальвації національної грошової одиниці. Одночасно з очищенням банківського сектора, вчергове зменшилася довіра до нього.

2.2. Аналіз процесів реорганізації у вітчизняній банківській системі

Банківський сектор України на протязі 2005 – 2016 років зазнав істотних перемін. Це відзначилося в пришвидшеному рості активів, капіталу, позик та вкладів у докризовий період, а теж спаді, що викликано порушенням фінансової стабільності світової економічної системи, а теж у зв'язку з політичною та економічною кризою в Україні. Даному періоду розвитку банківської системи України теж властиве істотний ріст розмірів операцій з придбання вітчизняних банківських установ та відкриття зарубіжними банківськими установами власних представництв і мереж, збільшення роботи закордонних банківських установ з обслуговування домашніх господарств, тобто зростання процесів реструктуризації і реорганізації банківських установ.

З 2007 року в банківській системі України проводилася реорганізація банківських установ винятково у форматі укрупнення підрозділів. На протязі аналізованого періоду, з 2007 по 2013 рік, було здійснено вісім процесів реорганізації банківських установ, здебільшого через приєднання меншого банку до більшої установи. Теж відбулося злиття двох дочірніх банків ПАТ «Креді Агріколь Банк» у більш потужну структуру (табл. 2.6, додатки Е, Ж).

Розглядаючи рейтингові місця реорганізованих банківських установ, за обсягами активів, можемо замітити, що реорганізація банківських установ

значного росту рейтингу не принесла, однак банківські установи лишаються на стійких позиціях, що не менш актуально за складних фінансових умов; значного рівня росту рейтингу досягнуто ПАТ «Фідобанк» в результаті об'єднання банківських установ ВАТ «СЕБ Банк» і «Факторіал банк» в 2009 році, і, в наступному об'єднанні у 2013 році з «Фідокомбанк» [26].

Таблиця 2.6

Реорганізація в банківській системі України через приєднання в 2007-2013 роках [26]

№ з/п	Банк- правонаступник	Процес / шлях	Умова	Період	До реорганізації		01.01.2014	
					Група банків	рейтинг в групі	Група банків	рейтинг в групі
1.	ВТБ Банк	реорганізація / приєднання	ВАТ «Внешторгбанк» на правах філії	2007	1	16	1	13
2.	Унікредит Банк (Укрсоцбанк)*	реорганізація / приєднання	АКБ «ХФБ Банк Україна» на правах відділення	2007	2	6	-	-
3.	СЕБ Банк (Фідобанк*)	реорганізація / приєднання	до ВАТ «СЕБ Банк» «Факторіал Банку»	2009	3	5	2	6
4.	Сведбанк (Омега Банк)*	реорганізація / приєднання	Сведбанкінвест	2009	1	13	4	67
5.	Перший Український Міжнародний Банк	реорганізація / приєднання	«Донгорбанк»	2011	1	8	I	9
6.	Креді Агріколь Банк	реорганізація / злиття	ПАТ «КІБ Кредіагріколь» і ПАТ «Кредіагріколь Банк»	2012	2	4	2	4
7.	Укрсоцбанк	реорганізація / приєднання	ПАТ "Унікредит Банк	2013	1	6	1	6
8.	Фідобанк	реорганізація / приєднання	ПАТ «ФІДОКОМБАНК» на правах філії	2013	3	3	2	6

*нинішнє найменування банківської установи

Однак, істотне число процесів консолідації банківських установ проводиться через укладення договорів злиття і поглинання [26].

У світі дані договори розглядають як один з ресурсів одержання сучасних матеріальних та нематеріальних активів.

Експерти зауважують, що в світовій практиці придбання, заключаючи договори злиття та поглинання хочуть досягти наступних цілей [32, с. 183]:

- підвищити власну питому вагу на грошовому ринку;
- вийти до секторів грошового ринку, які швидко зростають;
- зменшити затрати;
- одержати перспективи для інвестицій;
- увійти на сучасні ринки, одержати сучасні перспективні активи, як матеріальні так і нематеріальні, що дасть можливість провести усе вищезазначене. Тому що увійти на сучасні ринки, або одержати можливості для інвестицій нерідко можна тільки приховуючись брендом, який знаний на даному ринку, чи маючи визначені права, які дають переваги.

Злиття і поглинання є отриманням контролю одного банку над іншим, управління ним з купівлею повного або неповного права власності. Злиття та поглинання переважно проводяться через придбання акцій, що значить придбання банку. Причому процес поглинання розрізняє те, що банк, який придбає, тобто поглинає, купує в акціонерів придбаного, або поглинутого, банку всі, або більшу частку акцій. Отже, власники банку, який поглинуто, позбуваються власних прав на частку у капіталі нового об'єднаного банку. Таким чином, злиття і є процесом переміни власника чи переміни будови власності капіталу банку [26].

Проте за власною сутністю відрізняють чимало різновидів договорів злиття та поглинання до котрих відносяться прямо. Погоджене злиття (merger agreed) при якому банк А придбає банк В на засадах, які рекомендовані менеджментом банку В власникам її акцій; суперечливі поглинання, коли банківська установа А пропонує прямо власникам акцій банківської установи В, уникаючи менеджерів банківської установи В; відторгнення (divestment), коли банківська установа А має визначену кількість філій та продає одну з власних непотрібних філій банківській установі В, переміняючись в філію банку, який є правонаступником; купівля менеджерами (management buy-outs, MBOs), даний процес схожий до захоплення, за винятком того, що філія продається її керівникам, а не іншому банку.

Об'єднання проводиться шляхом [26]:

- придбання активів однієї банківської установи іншою з платежем грошовими коштами. Ініціатор договору може проводити переговори з акціонерами банківської установи, яка його інтересує на персональних засадах, причому ухвалення й підтримання договору керівниками банківської установи, яку поглинуто, не є обов'язковими. Грошові кошти повинні бути оплачені банківській установі, як суб'єкту господарювання, а не його акціонерам прямо;

- придбання активів банківської установи-продавця з виплатою в цінних паперах, які емітовані банківською установою-покупцем;

- придбання контрольного пакету акцій, утворюючись в даному разі холдингом для банківської установи, яка є продавцем, і продовжує діяти як самостійний суб'єкт;

- здійснення злиття банківських установ на базі обміну акціями серед них;

- банківські установи зливаються і внаслідок створюється нова банківська установа, їхні власники акцій в визначеному співвідношенні обмінюють акції на акції банківської установи, яку створено.

Відповідно до національної належності злиття та поглинання поділяють на національні злиття – об'єднання банківських установ у рамках однієї країни та транснаціональні – злиття банків, які перебувають у різних державах (merger transnational), придбання банків у інших державах (acquisition cross-border).

Відповідно до відношення керівного колективу банківських установ до договору злиття виокремлюють [69]:

- злиття дружні – злиття, при котрих управлінський персонал та власники акцій покупця та продавця банківських установ схвалюють договір;

- злиття ворожі – злиття та поглинання при котрих управлінський персонал цільового банку (банку-цілі) не погоджується із наступним договором і проводить визначені заходи, які проти захоплення. У даному разі, банківській установі, яка є покупцем, потрібно проводити на фондовому ринку заходи, які проти цільового банку, для його поглинання.

Відповідно до того, котрий потенціал в процесі злиття об'єднується, можна виокремити [29]:

- злиття виробничі, при котрих об'єднуються виробничі сили для одержання ефекту синергії за допомогою зростання розмірів функціонування;
- злиття фінансові – злиття, при котрих об'єднані підрозділи не діють як одне ціле, причому не передбачається значна виробнича економія, проте наявна централізована фінансова політика. Дана будова об'єднання приводить до зміцнення місця на фондовому ринку і фінансування проектів інновацій.

Світовий досвід засвідчує, що в результаті злиття банківських установ розширюється доступ до капіталізації вкладів внаслідок підвищення довіри вкладників до банківської установи, яка створена і добре капіталізована, а теж зростає стабільність банківської установи, щоб подолати будь-які фінансові труднощі. Окрім цього, найбільші банківські установи мають можливість забезпечувати економію на масштабах діяльності [22].

У загальному обсязі реорганізації банківських установ, договори злиття та поглинання охоплюють приблизно 25 % банківської системи України. На протязі 2007-2013 років було заключено більше 40 даних договорів, а декілька банківських установ устигли змінити власників два рази. До 2009 року більшу кількість договорів злиття та поглинання становили транснаціональні договори з суттєвим вливанням капіталу з Європи. Криза, нестабільний економічний та політичний стан у державі привели до виходу іноземних інвестицій з економічної системи країни до Європи, що, звичайно, мало власне відбиття і у банківському секторі (див. дод. Д). [26].

Банківські установи, котрі ліквідуються, (див. додаток Д) виступають можливими суб'єктами з метою здійснення реструктуризації і реорганізації. Зокрема, у 2015 році ПАТ «Банк Ренесанс капітал» після банкрутства реорганізується в ПАТ «ПУМБ» [62].

Процеси реструктуризації і реорганізації банківських установ в Україні безпосередньо пов'язані з проникненням закордонного капіталу на

національний ринок банківських продуктів. Припливу закордонного капіталу на вітчизняний банківський сектор допомагають процеси реструктуризації і реорганізації банківських установ України, в результаті котрих національні банківські установи стають банківськими установами із закордонним капіталом і виходять на світовий ринок.

Проникнення закордонного капіталу в значній мірі відкоригувало стратегію розвитку вітчизняних банківських установ. У результаті цього національні банки вимушені перетворюватися – трансформувати існуючі організаційні будови на більш досконалі, збільшувати перелік продуктів та нарешті ставати більш привабливими і відкритими для клієнтури, тобто здійснювати реструктуризацію і реорганізацію [62].

За період з 2009 до 2016 року кількість банківських установ із закордонним капіталом в банківському секторі знизилася на 16, з 55 у 2010 році до 39 у 2016 році, в тому числі із 100 % капіталом – на 5, з 22 у 2011 і 2012 роках до 17 у 2015 і 2016 роках (див. табл. 2.1). В Україні в період економічної кризи 2007-2009 років кількість банківських установ із закордонним капіталом збільшилася в два рази в порівнянні з рівнем до кризи. Так, у 2006 році кількість банківських установ із закордонним капіталом складала 23, а вже у 2009 – 53. Після значної девальвації національної грошової одиниці в 2014-2015 роках закордонні банки розпочали виходити з вітчизняного ринку. Зараз кількість банківських установ із закордонним капіталом утримується на рівні 39 станом на 1 грудня 2016 р.

Аналіз інформації щодо договорів зі злиття та поглинання показав, що ці процеси здійснюються в усіх сферах економіки та в усіх областях України.

Найбільше розповсюджений метод входження закордонного капіталу в банківську систему держав є купівля банків закордонними інвесторами. Методи цієї купівлі залежать від організаційно-правової форми власності банків.

В Україні усі банківські установи є публічними акціонерними товариствами і немає жодного кооперативного банку. Саме тому продаж вітчизняних банків проводиться шляхом продажу їх акцій, зокрема (табл. 2.7):

Таблиця 2.7

Основні методи здійснення процесів злиття та поглинання банків

Методи	Характеристика
1. Повний продаж	Характеризується купівлею контрольного пакету акцій, що складає понад 90 % усіх акцій, внаслідок чого банків стає власністю покупця. Зокрема, коли нерезидент купує контрольний пакет акцій (як правило, понад 90 %) вітчизняного банку і банківська установа переходить у його власність. Цей метод є найбільш поширеним
2. Продаж з подальшим спільним введенням бізнесу	Цей метод досить специфічний через належність банківських установ до певних промислових груп, внаслідок чого купівля відбувається разом із рахунками корпоративних клієнтів. Покупець не зацікавлений у повній купівлі такого банку, адже після його поглинання клієнти будуть залишатися в розпорядженні попередніх власників.
3. Ринковий продаж акцій	Ринковий продаж акцій шляхом їх розміщення на внутрішніх фондових площадках позиціонує себе найбільш привабливим методом для середніх та великих банків, чиї акції обертаються без обмежень на ринку, саме він є найбільш ефективним при необхідності підвищення капіталізації.
4. Публічне розміщення акцій (IPO) українських банків на світових фондових біржах	Проведення IPO є прийнятним способом одночасно залучити достатній обсяг додаткового капіталу і не «продатися» стратегічному інвесторові [81]. Вигідність четвертого методу обумовлюється при необхідності збільшити капітал до необхідного обсягу та при цьому бути вільним від стратегічного інвестора. Ми вважаємо, що публічне розміщення акцій має бути пріоритетним напрямом розвитку внутрішнього грошового ринку, як альтернатива залучення стратегічних інвесторів і прямих продаж [48]

Джерело: складено автором на основі [48, с. 72-73; 81]

1. Найпоширенішим є метод повного продажу, коли нерезидент придбає контрольний пакет акцій, як правило, більше 90 %, вітчизняної банківської установи, яка переходить у його власність.

2. Продаж банківської установи з майбутнім проведенням діяльності. Даний метод є доволі своєрідний. Покупець не зацікавлений в повному придбанні цієї банківської установи, оскільки після її поглинання клієнти будуть лишатися у розпорядженні попередніх власників.

3. Ринковий продаж акцій через їхнє розміщення на внутрішніх фондових площадках.

4. Публічне розміщення акцій (ІРО) вітчизняних банківських установ на світових фондових біржах. Проведення ІРО є прийнятним способом одночасно залучити достатній обсяг додаткового капіталу і не «продатися» стратегічному інвесторові [81]. Вважаємо, публічне розміщення акцій має бути напрямом розвитку внутрішнього грошового ринку, як альтернатива залучення стратегічних інвесторів та прямих продаж.

Завдяки даним методам відбувається входження закордонного капіталу, що сприяє появі необхідних стимулів для розвитку вітчизняного ринку капіталу через наявність у зарубіжних банківських установ відчутних переваг під час здійснення операцій злиття та поглинання, підвищення рівня прибутковості банківського сектора загалом, поліпшення якості активів та змін щодо корпоративної поведінки банківських установ, посилення конкуренції на основних ринках.

Головні показники ринку злиття та поглинання в Україні представлені в табл. 2.8 і додатку Е.

Таблиця 2.8

Ринок злиття і поглинання в Україні за 2010-2015 роки [62]

Часові межі	Загальні вартість угод, млрд. дол. США	Зміни щодо минулого періоду, %	Темп	Кількість договорів	Темп	Середня вартість угод, млрд. дол. США	Темп
2010 рік	22,19	496,51	↑	86	↓	0,26	↑
2011 рік	3,32	-85,04	↓	40	↓	0,08	↓
2012 рік	5,44	63,86	↑	35	↑	0,16	↑
2013 рік	6	10,29	↑	40	↑	0,19	↑
2014 рік	1,95	-32,5	↓	30	↓	0,07	↓
2015 рік (1 півріччя)	0,25	-35,71	↓	18	↑	0,01	↓

Підсумовуючи ретроспективний огляд ринку злиттів та поглинань в Україні можна дійти висновку, що особливістю розвитку ринку злиття та поглинання у 2010-2016 роках стало те, що істотної активізації ринку злиттів та поглинань в Україні поки що не спостерігається [28, с. 47].

2010 рік характеризується активізацією процесів злиття і поглинання банківських установ в Україні, це пов'язано із виходом банківського сектора України з кризи і приходом на ринок банківських послуг закордонного капіталу. Однак у 2011 році активність даних процесів знижується [62].

Слід зазначити, що 2012 та 2013 роки були позитивними для процесів злиття та поглинання банківських установ в Україні, про що свідчить зростання розмірів і кількості договорів злиття і поглинання.

У 2014 та 2015 роках злиття і поглинання в Україні активізувалися через нестабільний стан в економіці, проте на відміну від минулих років, дані договори мали доволі низьку середню ціну у зв'язку із банкрутствами банків.

Так, у першому півріччі 2014 року відбулися переміни на ринку злиття і поглинання в Україні, а саме зменшилась ціна та кількість договорів злиття і поглинання, а також зменшилась середня ціна договору злиття і поглинання до 0,09 млрд. дол. США у першому півріччі 2014 року проти 0,2 млрд. дол. США у першому півріччі 2013 року [28, с. 47].

На протязі 2011-2015 років було заключено 26 договорів злиття і поглинання банківських установ. У 2014 році в банківській сфері економіки України було заключено 6 договорів з 14 загальних на суму 1,25 млрд. дол.

На наш погляд, зацікавленість інвесторів до банківської системи України пов'язаний з можливістю одержання одночасно з новими активами потрібних ліцензій, бази клієнтів і сітки філій.

У зіставленні з ринками інших держав стає ймовірно, що банківська система України має суттєвий потенціал росту. В цілому ринок сильно фрагментований та немає банківських установ, які домінують.

Привабливість банківської сфери економіки України для інвесторів з Європи, на наш погляд, пояснюється високими, в зіставленні з європейськими державами, відсотковими ставками і високими темпами росту активів, про що засвідчує зростання портфеля кредитів та інвестицій.

Доречно відзначити, що купівля і поглинання закордонними учасниками банківських установ України залучає їх до процесів глобалізації і європейської інтеграції. Саме тому, входження закордонного капіталу до банківського сектора України буде сприяти проявленню таких процесів:

- заохоченню розвитку локальних ринків капіталів, що досить важливо для України, тому що вибір інструментів фінансування досить незначний, зокрема позики, вклади, лізинг, факторинг. Провідні закордонні банківські установи, в основному, мають визначені конкурентні переваги в проведенні операцій зі злиття та поглинання банківських установ, торгівлі деривативами, організації емісії облігацій та ін.;

- підвищенню прибутковості та маржі локальних банківських установ і збільшенню рентабельності банківського сектора загалом. Закордонні банки, які розгортають власну діяльність на ринках, що формуються, в основному, виявляються гнучкішими з точки зору оптимізації затрат та забезпечують вищу дохідність капіталу та активів. В даній ситуації локальні банки вимушені відповідно відповідати зменшенням затрат чи бути витісненими з ринку;

- збільшенню рівня корпоративного менеджменту, що буде сприяти зменшенню питомої ваги активних операцій, які не приносять доходів, і поліпшенню якості активних операцій [28, с. 48-49];

- зростанню конкуренції на ринку довготермінового кредитування та збільшенню на ньому ролі закордонних банківських установ [78].

Входження закордонного капіталу в банківський сектор України буде сприяти процесам реструктуризації банківських установ, зокрема реструктуризації активів, капіталу і зобов'язань, підвищенню рівня капіталізації банківських установ. Закордонний досвід у нарощенні капіталізації банківських

секторів вказує на те, що збільшення капіталу банківських установ є позитивним фактором, який адекватно чинить вплив на економічну систему держави, фінансово підтримуючи її діяльність. У банків, які високо капіталізовані, великі можливості для інвестицій, вони ефективніше здійснюють функцію перерозподілу банківських ресурсів в економіці країни за допомогою економії на масштабах, для них характерна вища стабільність до проявів економічної нестійкості. І навпаки, низька капіталізація банківської сфери економіки держави обмежує шанси щодо її стабільного розвитку. Теж в результаті залучення закордонного капіталу відбувається процес концентрації активних операцій, капіталу і зобов'язань банківських установ [28, с. 49].

В результаті аналізу реструктуризації і реорганізації банківських установ України можна зробити висновок, що закордонний капітал в банківському секторі України кожного року підвищується та складає 55,5 % станом на 1 грудня 2016 року (див. табл. 2.1). Його збільшення, в першу чергу, відбувається шляхом збільшення кількості договорів придбання акцій вітчизняних банків закордонними інвесторами. Їхня ціна і кількість теж кожного року зростає, що, своєю чергою, веде до зростання капіталізації і рівня прибутковості капіталу придбаних банків і, як результат, всього банківського сектора. Тому, входження закордонного капіталу в результаті процесів реструктуризації і реорганізації в банківській системі України чинить позитивний вплив на розвиток всієї сфери.

2.3. Міжнародний досвід реструктуризації банківської системи за участі держави

Одним з результатів впливу банківської кризи на стійкість банківського сектора є ризик банкрутства банківських установ, що зумовлює потребу реструктуризації банківської системи з метою оздоровити неплатоспроможні банки та відновити фінансову стабільність сектора загалом.

Хоч проблеми реструктуризації залежать насамперед від самих банківських установ, їхніх акціонерів і керівництва, в період кризи ключове значення в заохоченні даного процесу належить органам управління держави. Тільки виважені й скоординовані заходи усіх, які причетні до реструктуризації, можуть стати ефективним механізмом розв'язання проблем банківських установ, збільшення рентабельності їхньої діяльності і забезпечення фінансової стійкості. Обрання визначеної стратегії реструктуризації банків є наслідком врахування багатьох чинників, що обумовлює потребу дослідження практики інших держав в подоланні кризи в банківському секторі.

В більшості випадків реструктуризація банківського сектора є наслідком намагань держави через центральний банк і кабінет міністрів. Ціллю даних дій є переміна будови банківського сектора, в якому визначена частина банківських установ чи утратила фінансову стабільність, зокрема в Південній і Східній Азії в 97–98 роках ХХ ст., чи шлях та наслідки їхньої роботи не відповідають вимогам економіки, зокрема як це було в державах Південної Америки.

Комплексна реструктуризація банків передбачає здійснення низки підготовчих узгоджених дій зі сторони органів управління держави, які направлені на поновлення ліквідності банківського сектора, беззастережної реалізації банківськими установами усіх без виключення зобов'язань та економічних нормативів центрального банку, підвищення ступеня достатності капіталу, стабілізацію і послідовне зменшення проблемного боргу. Дана система дій повинна охоплювати [52, с. 13]:

- встановлення механізму втручання держави у роботу неплатоспроможних банківських установ, щоб відновити їхню ліквідність та платоспроможність;
- розробка і реалізація комплексного підходу до реструктуризації прострочених позик;
- підтримка процесів злиття і поглинання в банківському секторі.

Потреба втручання держави в роботу неплатоспроможних банківських установ появляється в умовах системних банківських криз та спричинена тим, що не лише власники, а також індивідуальні інвестори в даних умовах не готові інвестувати власні грошові кошти в неплатоспроможну банківську установу. За умов кризи єдиним суб'єктом, який схильний виконувати вкладення в неплатоспроможні банківські установи, є кабінет міністрів чи орган, який ним уповноважений. Це зумовлено передусім потребою локалізувати кризу в рамках деяких банків та запобігти панічні настрої в суспільстві.

Дослідивши світовий досвід, можна виокремити дві головні групи даного втручання держави [52, с. 13].

1. Рекапіталізація державою – рекапіталізація, яка проводиться кабінетом міністрів, і, яка пов'язана з безпосереднім втручанням держави в роботу банківської установи і зниженням питомої ваги власності діючих власників. У більшості випадків кабінет міністрів має потребу в їхній добровільній згоді на це, а розмір підтримки встановлюється згідно з сумою збитків активів. Коли кабінет міністрів бере банківську установу під особистий контроль, то він може змінити керівників та починати процедуру щоб відновити портфель кредитів банківської установи.

2. Підтримання власників кабінетом міністрів, зокрема, реструктуризація банківських установ урядом.

Потреба встановлення механізму системного менеджменту, зокрема «поганими активами», які включають прострочені позики, обумовлена тим, що навіть ліквідні і платоспроможні банківські установи в умовах банківської кризи без реструктуризації не мають можливості залучити можливих покупців даного особливого продукту, а також не можуть розмістити свої боргові інструменти.

Системна банківська реструктуризація передбачає дві моделі менеджменту «поганими активами» неплатоспроможних банківських установ, загальним для яких є тільки виокремлення даної роботи від головної роботи банку через:

1) створення окремого менеджменту в рамках банківської установи, який буде відповідати за погашення активів;

2) передаванні «поганих активів» банків до певного агентства держави, зокрема, фонду гарантування вкладів, чи до нової державної організації, наприклад «установи з менеджменту активами», яка основана спеціально з метою передавання, менеджменту і продажу «поганих активів» неплатоспроможних банків.

Окрім цього, доречним є формування урядом відповідних умов та заохочень для банків, котрі будуть сприяти їхньому злиттю або приєднанню.

Однією з найбільш поширеніших дій, котру використовують кабінети міністрів багатьох держав, є видання фінансових заохочень організаціям, які приймають участь в процедурах злиття або приєднання. Посеред даних заохочень головними є наступні [52, с. 13]:

- часткове чи повне звільнення банківських установ, які створені чи банків, які є правонаступниками, від сплати податків, мит, комісій та ін.;
- пониження до них вимог щодо регулювання.

Впровадження найбільш кращого досвіду з метою сформувати сприятливі умови заходам злиття та поглинання в банківському секторі окремої держави здійснюється у межах діючого законодавства. Проте в окремих випадках з даною ціллю переглядаються закони щодо банкрутства і ліквідації банківських установ.

Всі вищезазначені дії так або інакше застосовувалися різними державами у визначених періодах з метою подолати кризи в банківських секторах.

Сплески економічної нестабільності, які призводили до втрат у виробничій галузі та ініціювали якісні зрушення в системі регулювання банківської системи, сприяли нагромадженню досвіду деяких держав з попередження ліквідації та реструктуризації банків [6, с. 51].

Скандинавські країни використовували стратегію націоналізації і реструктуризації банківських установ [77, с. 2].

Банківська криза в Норвегії утворилася незабаром опісля лібералізації грошового ринку, коли були відмінені обмеження з видачі кредитів. Зважаючи на ріст вартості нафти та кредитний ажіотаж, що почався, банківські установи проводили дуже ризикову політику. Опісля зниження вартості та зростання відсоткових ставок за позиками Норвегія зіштовхнулася з початковими проблемами в банківській системі. Вершину банківська криза в Норвегії досягла осінню 1991 року, коли 3 великі банківські установи приблизно цілком позбулися власного капіталу. В цей час проблеми банківських установ розв'язувалися за рахунок 2 наявних фондів гарантування. Проте в січні 1991 року було схвалено висновок щодо утворення банківського гарантійного фонду держави з капіталом 5 млрд. крон, головним обов'язком котрого була видача кредитів уже діючим фондам. Проте через наступний ріст відсоткових ставок стан у банківському секторі знову погіршився. Внаслідок цього уряд збільшив капітал банківського гарантійного фонду держави і розширив його резерви, наприклад з метою купівлі акцій інших банківських установ, проте обов'язковою умовою була приватизація в довготерміновому майбутньому. Щодо невеликих банківських установ використовувався процес злиття і поглинання за рахунок фондів гарантування [6, с. 52].

Зразок Норвегії показує стрімку і узгоджену дію держави з вирішення результатів банківської кризи. Прозора і сувора стратегія держави дала можливість ухилитися від утворення управлінської установи з роботи щодо ризикових «поганих» активів і видачі гарантій держави [77, с. 3].

Подібна ситуація виникла і в Швеції, де у 1985 році відбулася дерегуляція ринку кредитування, що привело до підвищення попиту на банківські ресурси і зменшення процентних ставок. Одночасно кабінет міністрів Швеції здійснював фіскальну політику, котра заохочувала ріст кредитів. Банківські установи надавали позики на сумнівних засадах, беручи на себе досить високий ризик. Внаслідок цього розмір позик зріс із 85 % до 135 % ВВП [100, с. 2]. Причому кредитні кошти часто застосовувалися з метою спекуляцій на ринку іпотеки і на

грошовому ринку. Доволі висока інфляція і підвищення процентних ставок в Німеччині, оскільки шведська крона була пов'язана з німецькою маркою, а Швеція проводила політику фіксованого курсу валюти, були причиною для розвитку банківської кризи. Осінню 1991 року кілька шведських банківських установ повідомили щодо власних великих затрат і низький розмір капіталу. Спочатку кабінет міністрів старався підтримувати банківські установи і втримати курс валюти фіксованим, однак потім, щоб відновити довіру до крони було прийнято рішення встановити курс валюти плаваючим [6, с. 53].

Другим визначним способом в напрямі поновлення довіри до всього банківського сектора було введення гарантій держави за зобов'язаннями банків, окрім капіталу акціонерів. Даним кроком уряд одержав частини в статутних фондах банківських установ, внаслідок чого закордонні банківські установи наново поновили міжбанківські кредитні лінії, подібним чином, удалося розв'язати питання ліквідності. Теж були націоналізовані 2 великі банківські установи, в результаті чого уряд став власником 22 % активів національної банківської системи [77, с. 3].

Опісля видачі бланкових за усіма вкладками банків держава прийняла рішення надати тимчасову допомогу неплатоспроможним банкам. Напередодні перемовин уряд Швеції поглиблено аналізував інформацію, котру надали банківські установи, а по завершенні перемовин за наслідками аналізу розраховувалася сума, будова і ресурси підтримки. Головною складовою даних договорів була здатність банків розв'язувати питання зі своїм портфелем неробочих позик, а держава відігравала роль інвестора який поінформований, проводячи контроль за операціями банків, які рекапіталізовані. Суб'єкти банківського нагляду не приймали участі в підготовці договорів щодо сприяння держави банківським установам, проте продовжували проводити контроль за додержанням банківськими установами вимог щодо регулювання [103].

З метою вирішити питання проблемних активів центральний банк Швеції прийняв рішення, яким активи кожного банку поділив на 2 групи [6, с. 53]:

- 1) безпечні;
- 2) проблемні, ризиковані.

Безпечні цінні папери діяли у звичайних операціях, а проблемні, ризикові було переведено до 2 спеціальних установ з менеджменту активами. Двома установами володів уряд, проте вони мали високий ступінь самостійності і належну регулятивну автономію. Цінні папери, які були вилучені, продавалися уже на ринкових засадах і направлялися на залучення нових інвесторів і оздоровити фірми, чи на банкрутство та ліквідацію фірм [77, с. 3].

Подібним чином, під час виходу з фінансової кризи Швеція провела прозору політику і вчасно оцінила обсяги проблемних активів. Подібна політика поряд з допомогою держави убезпечила банківському сектору стрімке поновлення при доволі невеликих податкових витратах. Стратегія кабінету міністрів Швеції відносно виходу з фінансової кризи і донині сприймається як одна із найбільш ефективних в історії [6, с. 53].

Початкові питання в банківській системі Великої Британії з'явилися опісля початку іпотечної кризи в США. Літом 2007 року одна з великих іпотечних банківських установ Великої Британії Northern Rock зіштовхнулася з питанням нестачі ліквідності та вимушена була звернутися за позикою до Банку Англії (Bank of England). У вересні 2007 року, опісля сутичок, які організували обурені вкладники, держава оголосила гарантування за усіма вкладами банківської установи, що трохи стабілізувало становище. До кінця 2007 року заборгованість Northern Rock перед Банком Англії сягнула приблизно 27 млрд. фунтів стерлінгів, у лютому 2008 року банківська установа була націоналізована. Взагалі допомога банківській установі Northern Rock вартувала уряду 119 млрд. фунтів стерлінгів. У вересні 2008 року криза розширилася і на другу банківську установу Англії Bradford & Bingley. Іпотечна діяльність банківської установи була націоналізована, залишки, з сіткою філій, були придбані банком Grupo Santander з Іспанії. Допомога Bradford & Bingley коштувала 14 млрд. фунтів стерлінгів [77, с. 4].

Осіною 2008 року банківські установи Великої Британії пройшли стрес-тестування, за котрими були визначені їх вимоги у капіталі [99]:

- 20 млрд. фунтів стерлінгів було надано банківській установі RBS в замін на прості акції, 15 млрд. фунтів стерлінгів, та привілейовані, 5 млрд. фунтів стерлінгів. Голова ради директорів подав у відставку, президента банку замінили. Внаслідок частка уряду склала 58 % акцій банківської установи;

- 17 млрд. фунтів стерлінгів було видано банківським установам Lloyd TBS і HBOS в межах їхнього злиття. Додаткові умови договору – переоцінка ціни банківської установи HBOS перед злиттям, зменшення ціни HBOS у двічі. Власні повноваження склали голова ради директорів та президент HBOS. Внаслідок цього уряду припадало 44 % акцій об'єднаної банківської установи.

У квітні 2008 року Банк Англії ввів нове вікно, у межах котрого банківським установам пропонувався своп цінних паперів високої якості, які були забезпечені нерухомістю, на облігації держави терміном до трьох років. Винагорода за участь в програмі – спред між ставкою LIBOR на три місяці і ставкою за кредитами під забезпечення облігацій держави на три місяці. До початку лютого 2009 року сукупний розмір п'яти активів, які були замінені на облігації держави, складав 185 млрд. фунтів стерлінгів. Спершу це була тимчасова програма, проте в зв'язку з негативним станом банківських установ було прийнято рішення продовжити її чинність на необмежений термін [101].

В лютому 2009 року вступила в дію програма захисту активів. У межах даної програми банки мали змогу купити гарантії від витрат більше певного розміру за встановленими групами активів. Програма мала наступні положення:

- гарантії видавалися на корпоративні позики, позики на купівлю фірм, позики під забезпечення комерційної і житлової іпотеки, структурні позики і споживчі позики, які не були забезпечені;

- в схемі дії гарантії фактичні втрати за активами поділялися на втрати першого ступеня, які несла банківська установа, і другого ступеня, котрі поділялися в співвідношенні 10 % банківській установі та 90 % уряду;

- в програмі мали можливість приймати участь всі банківські установи з активами більше 25 млрд. фунтів стерлінгів, котрі мали достатню ступінь капіталізації чи програму щодо її досягнення, стабільну модель діяльності та надійний менеджмент;

- для взяття участі в програмі банківські установи повинні були подати Казначейству доступ до інформації, яка необхідна з метою оцінити ризики за активами, на котрі придбається гарантія, та визначення відповідності банківської установи вимогам програми;

- з метою взяти участь в програмі банківські установи повинні були надати зобов'язання про зростання видачі кредитів та кожного місяця звітувати щодо виконання зобов'язань;

- від банківських установ, які приймали участь в програмі, вимагалися відповідність найбільш високим світовим стандартам прозорості та перегляд політики відзначення керівників;

- виплата гарантій може бути проведена через емісію інструментів, котрі можуть бути розглянуті як внесення в капітал, окрім простих акцій на первинній стадії. Казначейство має можливість розглядати і інакші інструменти виплати, включаючи готівкові кошти [77, с. 5];

- банківські установи для участі в програмі зобов'язані подати заявку.

На початку 2008 року з метою подолати іпотечну кризу держава ввела в дію декілька програм, наприклад з видачі ліквідності банківським установам, а теж збільшила гарантії за вкладами до 50000 та знизила ставки рефінансування. Одночасно було проведено рекапіталізацію та націоналізацію декількох банківських установ, а в лютому 2009 року оголошено про програму захисту активів, в процесі котрої банківські установи могли застрахувати власні активи від збитків за визначеною схемою, тим самим покращивши капіталізацію.

У 1981 році в Чилі застосовували програму санації банківського сектора. У Чилі криза була однією з найбільш важчих за глибиною зниження ВВП, обсягом проблемної заборгованості та сукупними витратами за виходом з

кризи. Як і в більшості держав, розвиток банківської кризи було обумовлено зниженням вартості на головний експорт, зниженням фінансового становища фірм-експортерів та їх обслуговування. У зв'язку з прогнозуванням високих прибутків з експорту швидко росли видача кредитів і вартість на активи.

Внутрішній попит, що зростав, банки регулювали через іноземні інвестиції, що на початок 1982 року обумовило підвищення розміру позик до 50 % ВВП. Проте слабкість банківського регулювання і нагляду привели до того, що банківські установи недооцінили кредитні ризики і пізніше масово збанкрутували. Уряд, зі своєї сторони, заохочував банки, наприклад шляхом допомоги їх боржників і санації банківських установ. Щодо дій з допомоги боржникам, то уряд встановив пільговий курс валюти з метою обміняти чилійське песо на закордонну валюту, і провів реструктуризацію заборгованості шляхом купівлі в банків довготермінових облігацій. Держава не осмислювала фактичних розмірів кризи, отже на початкових стадіях були використані тільки дії регуляторні з метою поліпшити стан банків. Це, своєю чергою, привело до відтермінування проблемних позик банками і зростання «поганих» активів.

У липні 1982 року було прийнято рішення дати Центральному банку змогу придбавати проблемну заборгованість на засадах поворотної купівлі за номіналом. Частка заборгованості, до 150 % капіталу банків викуплялися за готівкові кошти, які банківські установи мали можливість застосовувати з метою платежів за зобов'язаннями Центрального банку, а на обсяг, що залишився, банки зобов'язані були купувати в Центрального банку боргові розписки, на які видавався купон на 7 %. Другу частку заборгованості, до 350 % капіталу банків, Центральний банк придбавав за боргову розписку за 0 %. Обов'язок викупу заборгованості в Центральному банку містив 5 % розрахунків на розмір, одержаний готівковими коштами, і безвідсоткових розрахунків на розмір, який Центральний банк сплатив борговою розпискою [6, с. 54].

Позитивною ознакою програми порятунку банківського сектора, яка була запропонована, можна уважати те, що не було потреби оцінювати ціну активів,

тому що вони купувалися за номінальну ціну, обов'язок викупу активів формували заохочення з метою успішного керівництва ними, а послідовний викуп активів надавав термін банкам з метою створення їхньої застави [6, с. 54].

Отже, програма санації банківського сектора Чилі була доволі успішною, проте затрати на її виконання становили 41 % ВВП, що зумовлено через запізнення вирішення роботи щодо проблемних активів. Варто відзначити, що в Чилі питання відновлення банківського сектора розв'язано без націоналізації банківських установ. Головні механізми, які використані з метою порятунку банківської системи – рекапіталізація банківських установ і їх заохочення брати участь у програмі придбання проблемних активів [77, с. 6].

В Південній Кореї економіка на стадії перед кризою була спрямована для промислового виробництва й експорт товарів. З метою забезпечити фінансовий ріст уряд щільно співробітничав з банками для підтримання конгломератів, які були орієнтовані на експорт, зокрема семи фінансово-промислових груп (ФПГ). Банківські установи надавали позики на замовлення уряду і не могли контролювати ризики, тому що розраховували на урядову допомогу при будь-котрих умовах [6, с. 55].

Корейська економіка, яка орієнтована на експорт в значній мірі ґрунтувалася на короткотермінових зовнішніх позиках, причому держава не мала достатніх золотовалютних резервів. Усе це привело до суттєвого зниження курсу корейської вони – внаслідок погіршення економічної кон'юнктури в світі. Тим часом програми ФПГ ставали більш ризикованими, до кінця 1980 року число позик, які не погашалися, досягло 20 %. Держава відповіла антикризовими діями, наприклад домоглася кредиту МВФ. В програмах та рекомендаціях МВФ виняткову увагу надано радикальному структурному реформуванню банківської системи, що мали наступні дії:

- ліквідацію проблемних банківських установ;
- передачу їх активів агенції щодо реструктуризації;
- рекапіталізацію і злиття інших банківських установ [77, с. 7];

- формування фондів гарантування вкладів [42, с. 33].

У 1997 році уряд Південної Кореї ввів загальне гарантування закладами банківських установ, яке покривало зобов'язання акціонерних товариств та страхових фірм [6, с. 55].

На початку 1998 року було проведено діагностику усього банківського сектора, передусім імовірних збитків. Діючи банківські установи було прийнято рішення рекапіталізувати шляхом придбання привілейованих акцій чи видачу облігацій держави, подібним чином уряд став власником 75 % банківського сектора. Дві великі банківські установи в Кореї було націоналізовано, тому що їхнє банкрутство привело б до погіршення становища усього банківського сектора. Водночас уряд стимулював банківські установи до злиття – за допомогою видачі фінансової допомоги і особливих пільг для поглинаючих банківських установ.

З метою роботи з проблемними активами було утворено Кореїську корпорацію керування активами. Корея купувала проблемні активи за вартістю, яка нижча від балансової, тим самим підтримуючи виникнення приватного ринку проблемних активів. Деякі банківські установи в Кореї теж запровадили дану стратегію і розпочали продавати власні проблемні активи іноземним інвесторам. Внаслідок появилася конкуренція і зросла вартість на активи, а теж пришвидшився процес реструктуризації корпоративної і банківської систем.

Крім надання підтримки банківській системі, кабінет міністрів Кореї піддержував і позичальників. Була розроблена програма реструктуризації боргу ФПГ, а теж підписано Договір щодо реструктуризації позик. Все це дало можливість Південній Кореї справитися з кризою і з початку 1999 року поновити розвиток економіки [77, с. 7-8].

В Туреччині в 2000 році банківській кризі передувало багато факторів, наприклад збільшення бюджетного дефіциту держави, високі темпи інфляції і велика зовнішня заборгованість.

Політика фіксованого курсу валюти, яка використовувалася з метою подолати інфляцію, дестабілізувала економіку. Неможливість фінансування потреб держави обумовило зростання відсоткових ставок. Одночасно стрімкими темпами відбувалася доларизація економіки, питома вага активів у доларах за 1999 рік підвищилася з 26 % до 38 %, а питома вага зобов'язань – з 25 % до 48 %. Подорожчання долара одночасно з підвищенням дефіциту бюджету призвели до зростання недовіри до турецької ліри, тому уряд був вимушений встановити курс валюти плаваючим [102].

З метою подолати банківську кризу уряд Туреччини спільно з МВФ і Світовим банком розробили антикризову програму, яка направлена на стимулювання економіки. Одночасно з цим Туреччина одержала стабілізаційну позику в МВФ в обсязі 15,7 млрд. дол. США і 1,7 млрд. дол. США від Світового банку з метою реструктуризації банківської системи держави [42, с. 43]. Вищезгадана програма включала [77, с. 8]:

- операційну та фінансову реструктуризацію банківських установ держави, в процесі котрої було зменшено кількість підрозділів і штату працівників, а теж ліквідовано короткотерміновий борг банківських установ;
- здійснення короткотермінової реорганізації банківських установ, продаж, злиття та поглинання, під керівництвом Фонду гарантування вкладів Туреччини та передачу прострочених активів до структури даного фонду;
- фінансове оздоровлення кола приватних комерційних банківських установ шляхом здійснення аудиту і встановлення банківських установ, які мають потребу збільшити капітал, і видачі їм субординованих позик;
- збільшення конкурентоздатності банківської системи на основі лібералізації та поліпшення банківського нагляду.

Подібним чином, банківська криза примусила кабінет міністрів держави здійснити банківське реформування широкого масштабу, направлене на підтримання потужних банківських установ і ліквідацію проблемних банківських установ. Державні банківські установи оптимізували власну

будову, а комерційні – здійснили рекапіталізацію за рахунок грошових коштів з бюджету. За допомогою суттєвих витрат з метою подолати результати кризи, а це понад 30 % ВВП, удалося провести реформу та оздоровити банківські установи Туреччини і досягнути суттєвих темпів розвитку [6, с. 57-58].

У табл. 2.9 показано найбільш поширені та найбільш ефективні інструменти проведення стабілізації банківських секторів, котрі застосовували деякі держави в період після кризи.

Банківські кризи, котрі відбуваються в останні десятиріччя, мають різноманітні чинники виникнення та різноманітні інструменти їхнього вирішення. Найбільш частим чинником появи банківської кризи є надмірний ріст надання кредитів банківськими установами. Тільки за останні тридцять років зафіксовано понад 100 банківських криз, котрим переважно передував етап значного збільшення надання банківських кредитів, зумовлене банківською лібералізацією і появою виникненням банківських інновацій.

Дослідження згаданих вище банківських криз засвідчує, що ефективні програми щодо подолання результатів кризи мали наступні елементи [77, с. 10]:

- стрімке оцінювання наступних витрат із застосуванням стрес-сценаріїв подій, які розвивалися;
- рекапіталізацію банків за допомогою державних і приватних грошей;
- санацію банківського сектора.

Щодо дій, котрі використовувалися з метою санації банківського сектора, можна відзначати, що досягнення залежать не стільки від обраної політики та розміру коштів, які направлені для їх виконання, скільки від якості реалізації – прозорості і чіткості вирішення, швидкості проведення реформ. Важливе значення має вчасне та реальне оцінювання стану банків та сподіваних затрат.

Тому, необхідно зазначити, що з метою подолання кризи важливіші не визначені заходи, а виразне і поступове проведення політики виконання головних принципів, зокрема вчасно визнати проблемну заборгованість, очистити баланси і рекапіталізація [6, с. 60].

Таблиця 2.9

Найбільш поширеніші і найбільш ефективні інструменти проведення стабілізації банківських секторів, котрі застосовували деякі держави в період після кризи [6, с. 9-10]

Заходи реалізації	Країни
Інструменти підтримання банківського сектора	
Рекапіталізація банківських установ	Австрія, Гонконг, Греція, Данія, Італія, Казахстан, Катар, Кіпр, Люксембург, Німеччина, Об'єднані Арабські Емірати, Португалія, Саудівська Аравія, США, Угорщина, Фінляндія, Швейцарія
Видача стабілізаційних позик	держави ЄС, Велика Британія, США
Реструктуризація банківського сектора, підтримка об'єднанню банківських установ, національних банківських установ	Бельгія, Велика Британія, Ісландія, Нідерланди, Португалія, Швеція
Розширення гарантій за вкладами домашніх господарств	Переважна кількість держав
Надання гарантій за проблемними активами	Австралія, Велика Британія, Данія, Іспанія, Італія, Казахстан, Канада, Корея, Німеччина, , США, Швеція, Швейцарія, Японія
Інструмент монетарної політики	
Зменшення процентних ставок	Австрія, Велика Британія, В'єтнам, держави ЄС, Індія, Канада, Китай, США, Швейцарія, Японія
Збільшення процентних ставок	Білорусь, Ісландія, РФ, Угорщина,
Зменшення валютного курсу національної грошової одиниці	Білорусь, Бразилія, В'єтнам, Ісландія, Корея, Польща, Мексика, Угорщина,
Зменшення норм резервів	Болгарія, Бразилія, Китай,
Дії з підтримання фізичних осіб	
Збільшення суми гарантування за вкладами домашніх громадян	Бельгія, Іспанія, Італія, Канада, США
100 % гарантування за вкладами домашніх господарств	Австралія, Австрія, Гонконг, Греція, Данія, Ірландія, Йорданія, Кувейт, Німеччина, Об'єднані Арабські Емірати, Португалія, Саудівська Аравія, Словаччина, Тайвань

Таким чином, як засвідчує світовий досвід, провідне значення в допомозі реструктуризації банківського сектора мають органи управління держави через стимулювання об'єднання і продажу найбільш слабких банків. Для нашої держави важливим є дослідження й пристосування даного досвіду для зберігання стійкості банківського сектора за умов кризи [52, с. 17].

Реструктуризація, яка керується в країні, надавала кабінетам міністрів багатьох держав можливість чинити вплив на власників банків та розділити з ними проблему списання проблемного боргу, покращувала умови з метою ведення перемовин щодо взаємного списання заборгованості чи реструктуризацію договорів із зарубіжними кредиторами і національними позичальниками, а теж щодо переміни керівництва.

Причому для державних органів влади актуально було віднайти баланс між підтриманням банківських установ через влиття капіталу та своєчасною ліквідацією неплатоспроможних банківських установ.

Потрібно розуміти, що реструктуризація банківського сектора не може проводитися тільки через злиття банківських установ. Реструктуризація не просто надає можливість скоротити їх число, а якісно міняє будову банківської системи, забезпечуючи її динамічний й дієвий розвиток в інтересах економіки держави. Причому визначена група банків – «too big to fail» (занадто великі, щоби збанкрутувати), в основному, одержують допомогу держави, а проблемні підлягають націоналізації чи реструктуризації державою з наступним їх продажем платоспроможним банкам чи закордонним інвесторам.

В ході націоналізації неплатоспроможних банків актуальним є розв'язання проблем з повернення банків, які націоналізовані, в приватну власність, та керівництво ними до їхнього продажу. Окрім цього, як засвідчує досвід, реструктуризація банків не має бути різкою, оскільки для банківського сектора суттєвою є функціонування не тільки найбільших банків, а також дрібних.

Заходи реструктуризації потрібно здійснювати за прозорих умов, при котрих банкам корисно об'єднувати власні активи при злитті та приєднанні.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

На основі проведеного аналізу вітчизняної практики та зарубіжного досвіду процесів реструктуризації банківського сектора і реорганізації банківських установ можна зробити наступні висновки.

1. Аналізуючи діяльність банківських установ на протязі трьох років, з 2014 року по 2016 рік, можна зробити висновок, що у 2016 році порівняно з попередніми роками відбувається зменшення кількості банків, які мають банківську ліцензію (у 2016 р. – на 19 банків, у 2015 р. – 65, а у 2014 р. – 82).

2. Низька ступінь капіталізації банків, неякісна будова їх активів, низький зв'язок з виробничою сферою економіки та інше визначили потребу і форми реструктуризації банківських установ в Україні.

3. На теперішньому етапі розвитку банківської діяльності відбуваються процеси концентрації капіталів. Істотною ознакою розвитку економіки є ріст великих банківських установ. Для раціоналізації діяльності і підвищення частки ринку банківські установи здійснюють вкладення у сучасні потужності через об'єднання власних банківських підрозділів. При даних умовах реструктуризація банківських установ відіграє важливу роль сприяючи банкам вирішити фінансову нестійкість, збільшити власний конкурентний запас.

4. Реорганізація здійснювалася у вигляді об'єднання банківських установ через поглинання та мала на цілі концентрацію капіталу з метою поліпшити конкурентні позиції та посилити діяльність.

5. Шляхом заключення договорів злиття і поглинання здійснилася переміна капіталів закордонних банків на вітчизняні інвестиції, цим самим посилюючи місце вітчизняного інвестора в банківській діяльності.

6. Дослідження міжнародного досвіду засвідчує, що ефективні програми з вирішення результатів кризи мали наступні елементи: швидке оцінювання наступних втрат з застосуванням стрес-моделей подій, які розвивалися, формування стимулів банкам швидко звільнювати власні баланси від проблемних активів і рекапіталізація банків через державні та приватні гроші.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА РЕОРГАНІЗАЦІЇ БАНКІВ В УКРАЇНІ

3.1. Використання міжнародного досвіду реструктуризації та реорганізації банківської системи в Україні

Процеси реструктуризації і реорганізації банківських установ в останнє десятиліття суттєво поширилися у багатьох державах світу в якості механізмів трансформацій і зрушень в банківській системі, що обумовлено низкою чинників, з котрих можливо виокремити такі [14; 62]:

- збільшення ступеня капіталізації банківської системи;
- підвищення частини закордонного капіталу на ринку банківських продуктів;
- зменшення ступеня затрат та собівартості банківських продуктів;
- вихід банківських установ на сучасні ринки і розширення спектру власного функціонування;
- запровадження світових стандартів та норм ведення банківського бізнесу;
- зміцнення процесів глобалізації в банківській системі та ін.

Світова банківська криза призвела до нового етапу процесів реструктуризації і реорганізації в банківському секторі. При цьому, подібна примушена активізація відзначених процесів направлена не тільки з метою досягнути згаданих вище цілей, а швидше для порятунку банківських установ, в яких виникли фінансові труднощі. Проявом в державі загальних світових тенденцій концентрації банківського капіталу буде неминуче супроводжуватися вплив кризи на банківську систему України [14].

В міжнародній практиці реорганізація банківських установ на протязі останніх десятиліть є суттєвим засобом трансформацій в банківській системі.

Реорганізація підтримує активізацію процесів консолідації банківських установ, розвитку будови банківської системи на шляху найкращого поєднування найбільших банківських установ із розгалуженою сіткою філій, спеціалізованих та універсальних банківських установ; утворенню передумов для збільшення кола банківських продуктів і розвитку сучасних секторів ринку банківських послуг. Ось чому зарубіжний досвід реорганізації банків треба використовувати і в Україні, передусім для того, щоб зробити банківський сектор України ефективнішим і вивести його на світовий ринок банківських продуктів.

Тому, оптимізація банківського бізнесу не є можливою без використання міжнародного досвіду процесів реструктуризації і реорганізації банківських установ, результатом котрих є зростання капіталу банків, залучення іноземного капіталу до банківського сектора України, утворення незначного числа великих банківських установ та, безумовно, зростання рентабельності їхньої роботи.

Дослідження досвіду розвинутих держав засвідчує, що в їх банківських системах консолідація проводиться за декількома спрямуваннями [62]:

- між суб'єктами, які конкурують в одній і тій самій сфері фінансової системи окремої держави (банківські установи в ФРН);
- між суб'єктами, котрі діють в різноманітних ринкових секторах однієї держави (банк у Великобританії – страхова фірма у Великобританії);
- між суб'єктами, які працюють в одній і тій самій сфері банківської системи, проте є в різних державах (банк в Фінляндії – банк в Швейцарії);
- між суб'єктами, що належать до різних ринкових секторів та працюють в різних державах (банк у США – інвестиційна фірма у Великобританії).

Традиційно головна частина процесів реорганізації і реструктуризації, яка виражена в грошових коштах, належить таким державам, як США та Велика Британія, а держави західної Європи та Японія до 1990 років характеризувалися невисокою активністю подібних процесів.

Коли аналізувати міжнародний досвід реорганізації банківських установ, то доречно зазначити, що зарубіжна практика засвідчує про те, що у більшій

кількості випадків банки самостійно вибирають метод реорганізації. Найбільш поширеним способом є злиття і приєднання [48].

Формальним, а відтак і основним чинником глобалізації грошових ринків у світі та злиття банківських установ, є, на наш погляд, потреба в концентрації капіталу і застосуванні переваг, які з неї випливають. З огляду на це основними напрямками вирішення цього питання є злиття та поглинання банків [24, с. 6].

Дослідження динаміки договорів щодо злиття і приєднання надає можливість зробити висновок про те, що найбільш активною в договорах зі злиття та приєднання була банківська система США [62].

В зв'язку із цим показовим є хід консолідації банківських установ в США, де на протязі 1950 років прослідковувалася стрімке збільшення злиття банківських установ, при цьому в декотрих епізодах в них приймали участь навіть найбільші банківські установи, які знаходилися в одних районах міста. Хвилюючись за те, що розвиток даної тенденції незадовільно відобразиться на конкуренції в банківському бізнесі та приведе до надлишкової концентрації фінансового потенціалу, в 1960 році Конгрес США ухвалив Закон щодо злиття банківських установ [19, с. 49].

Особливість американської практики полягає в тім, що законодавство США суттєво лімітує територіальне розширення банківського бізнесу, а кожен штат має свої закони, які діляться на 3 групи, що: 1) допускає наявність філій на усій території; 2) допускає відкриття філій на незначній території; 3) не дозволяє відкривати філії. Проте великі банківські установи давно потребують скасувати дані обмеження та зараз уже деякі штати здійснили лібералізацію власних законів, надавши дозвіл на відкриття філії на усій території держави. В результаті розглянутих процесів консолідації у банківському секторі США лише на етапі з 1980 до 1996 років число банків зменшилося з 14435 до 9500.

Реструктуризація і реорганізація банків у США здійснюється безперервно. Зараз в США функціонує незначна кількість найбільших банківських установ, котрі створилися в результаті злиття і приєднання серед банків. Проте слід

відзначити, що в США змінюють законодавство з питань банківського регулювання в державі. Даними змінами вони стараються здійснити розукрупнення великих банківських установ. На погляд американських вчених, дані переміни нададуть можливість вилучити питання, яке полягає в тому, що банківські установи є надмірно найбільшими, щоби уряд міг дозволити їхні банкрутства. Загроза, котру тягне за собою банкрутство найбільших банків для банківського сектора США та усього світу є дуже відчутною.

Отже, уряд США припускає, що великі банківські установи в державі слід поділяти відповідно до розмірів банківської сфери так, щоби уникнути незадовільних результатів в наступному.

Отже, практика реструктуризації і реорганізації в США у порівнянні з іншими державами полягає у зниженні числа найбільших банківських установ і утворенні значного числа невеликих, проте спеціалізованих банків.

Банківська реорганізація в Японії проводиться тільки у випадках, які потрібні для того, щоби вижити банківській установі. Реорганізація банківських установ у Японії передбачає концентрацію їхнього капіталу.

Модель реорганізації в Японії основана на додержанні принципу особливої добровільності та солідарності позиції власників акцій, колективу та профспілки. Структурні особливості економіки Японії, зокрема перехресна власність, зумовлюють те, що головна частина цих операцій є дружніми та заключається через закриті перемовини серед керівників банківських установ.

Банківська реорганізація в Японії охоплює в себе чотири види [62]:

- 1) стратегічні об'єднання банківських установ, ціллю котрих є утворення банківських груп у банківському секторі;
- 2) придбання неплатоспроможної банківської установи;
- 3) об'єднання банків, ціллю котрих є підвищення долі на ринку;
- 4) ворожі об'єднання банківських установ.

Процеси злиття і приєднання збільшилися і в державах з перехідною економікою, зокрема в державах Центральної-Східної Європи. Це обумовлено,

насамперед, низьким ступенем капіталізації даних банківських установ. Також наявність великого числа невеликих банківських установ із нерентабельною системою менеджменту, що незадовільно відображається на стані всього банківського сектора. Отже, саме злиття і приєднання утворюють передумови для застосування сучасних технологій і методів керівництва.

Потрібно зауважити, що в державах з перехідною економікою концентрація капіталу банків відбувалася двома напрямками. Перший напрям відзначався укрупненням локальних банківських установ через їхнє злиття. Другий – відзначався транскордонним злиттям і приєднанням, тобто входженням закордонного капіталу до банківської системи держав Центрально-Східної Європи. Зокрема «Citi bank» купив банківську установу Польщі «Bank Handlowy» [78].

Щодо практики реорганізації в Європі, то доречно зауважити, що в законодавстві держав ЄС йдеться щодо спільного підходу і регламентацію реорганізації і ліквідації банківських установ країн, які є членами. В державах ЄС передбачено процес добровільної та примусової ліквідації банківських установ. Добровільна ліквідація можлива в випадку коли банківська установа не є ліквідною. Управлінські або судові органи країни ЄС за місцем походження можуть вирішити реорганізувати або ліквідувати, включаючи при проведенні процесу добровільної ліквідації. Процеси ліквідації значать колективні заходи, котрі початі і контролюються управлінськими або судовими органами країн, які є членами, для продажу активів і під наглядом даних органів, а також змогу призупинення процесу на основі досягнення компромісу. Тому, в ЄС детально регламентовано процеси реорганізації банківських установ, їхня ліквідація, вилучення ліцензій, подання інформації кредиторам, публікація в Бюро Офіційних Публікацій ЄС та ін. В разі ліквідації банківської установи законодавство країни ЄС встановлює, зокрема майно, яке підлягає керуванню і режим майна, яке набуто банківською установою опісля початку процесу ліквідації, певні права банківської установи і ліквідатора, передумови,

при яких можуть бути здійснені заходи суду, правові результати ліквідації щодо наявних угод, за котрими банківська установа виступає одним з суб'єктів, результати процесу ліквідації і механізм задоволення вимог кредиторів, позови, котрі подаються, затрат на закриття банку та ін. [62].

Поміж держав з перехідною економікою найбільш послідовно реформування банківської системи здійснювалася з 1991 року в Польщі та з 1993 року – в Угорщині. За 1995-2005 роки сукупні активи банківського сектора Польщі зросли приблизно в чотири рази – до 587 млрд. злотих. При цьому до 2002 року темпи збільшення активів банків перевершували темпи збільшення ВВП. Аналіз, здійснений спеціалістами МВФ і Всесвітнього банку, засвідчив, що в результаті приватизації, злиття банківських установ із закордонними банківськими установами, переміни будови окремих банківських установ, збільшення заінтересованості колективу, банків, зростання операцій з облігаціями вдалося суттєво збільшити рентабельність діяльності банківської системи в даних державах. Це виявилось в істотному збільшенні розмірів надання кредитів приватній сфері, зменшенні вартості банківських ресурсів, зниженні залежності банківських установ від допомоги центрального банку [39, с. 45].

У Польщі й Угорщині дві-третьох активів банків перейшли під контроль до закордонних інвесторів. Приватизація банківських установ була складовою утворення стійкого розвиненого ринку капіталів в цілому і, подібним чином, невідривним елементом створення інституційної бази з метою стрімкого й дієвого розподілення ресурсів економіки. Досягненнями реформ Угорщина і Польща завдячують теж точному встановленню недоліків, які спричинили до структурної кризи на грошовому та кредитному ринках. і адекватній цільовій спрямованій діяльності з їхнього вирішення. Важливу роль в цьому відіграла ліквідація законодавчих й облікових обмежень, покращання керівництва банками і контролю за ними.

Заслуговує на увагу теж своєрідна і причому доволі вдала практика проведення реформи у Балтійських державах. Кожна з даних держав вибрала власну стратегію реформування. В результаті даного спостерігаються і значні розбіжності в процедурах, які здійснюються в реальній сфері економіки та в банківській системі. Естонія і Латвія вибрали стратегію стрімких ринкових трансформацій, що ґрунтувалися на монетарній моделі приватизації за допомогою уряду, залучення закордонного капіталу, наприклад через зменшення ставок оподаткування. Естонія змогла відвернути появі значного числа сумнівних малих банківських установ, а тому не дозволила розгорнутися банківській кризі, як це сталося, зокрема, в Литві. В Литві, на відміну від Естонії, трансформаційні процедури розпочалися згодом та здійснювалися більш повільно. Це обумовлено здебільшого нестачею інвестицій і сконцентрованою діловою активністю в дрібній торговельній діяльності, що гальмувало трансформацію у реальному секторі. Скерувавши процеси приватизації на реструктуризацію організацій й купівлю їх переважно трудовими персоналами, в Литві акцентували увагу на розвитку свого виробництва, винятково аграрного. Як виробничий сектор, більша кількість банківських установ тут діяли за допомогою національних інвестицій. Одним із суттєвих чинників зростання інвестицій була приватизація найбільших суб'єктів держави, наприклад ощадної банківської установи Литви, що була викуплена банківською установою «Свебанк» зі Швеції. Найвищих здобутків в реформуванні банківської системи досягла Латвія. В процесі реформування основоположна увага приділялася саме пришвидшеному розвитку банківського сектора та грошового ринку. До цього спричинила глибока банківська криза початку 1990 років та, наприклад, ліквідація однієї з найбільш потужних банківських установ Балтії, що спричинило значні втрати вкладникам Латвії. Зараз розвиток банківської системи Латвії ґрунтується на національному та закордонному капіталі, що приходить із багатьох держав ЄС та США. Закордонний капітал в Латвії контролює більше дві-третьох активів банків, як і у

Польщі й Угорщині. В Естонії, Словаччині, Хорватії, Чехії даний коефіцієнт ще більший. В цілому, на нашу думку, в країні на рівні законодавства необхідно лімітувати участь закордонного капіталу в національному банківському секторі. Наприклад, для виконання урядових програм розвитку уряд безперечно повинен лишати в особистій власності декілька найбільших банків [15].

Дослідимо різні способи реструктуризації банківських установ в різноманітних державах (табл. 3.1) [62].

Таблиця 3.1

Способи реструктуризації банківських установ в окремих державах світу

Держава	Вливання капіталу уряду	Компанії щодо управління активами	Злиття та поглинання державних банківських установ	Дозвіл на купівлю закордонними банківськими установами
Аргентина	немає даних	немає даних	+	+
Бразилія	немає даних	немає даних	+	+
Венесуела	+	+	немає даних	немає даних
Гонконг (1980)	+	немає даних	+	немає даних
Індія	+	Вивчається	+	Дозволено
Індонезія	+	+	+	Дозволено
Китай	+	+	+	немає даних
Колумбія	+	+	+	Дозволено
Корея	+	+	+	Дозволено
Малайзія	+	+	+	немає даних
Мексика	+	+	+	+
Норвегія	+	немає даних	+	немає даних
Польща	+	немає даних	+	Дозволено
Російська Федерація	+	немає даних	+	немає даних
Саудівська Аравія (1970-1980)	+	немає даних	+	немає даних
Таїланд	+	+	+	+
Угорщина	+	+	+	немає даних
Україна	+	+	Не застосовується	Не заборонено
Фінляндія	+	+	+	немає даних
Філіппіни (1980)	немає даних	+	+	+
Чехія		+	+	Дозволено
Чилі (1980)	+	+	+	немає даних
Швеція	+	+	немає даних	немає даних
Японія	+	+	немає даних	немає даних

Як бачимо, в нашій державі є можливість використовувати усі зазначені інструменти та способи реструктуризації. Наприклад, вливання капіталу уряду в виді капіталізації банків Кабінетом міністрів, купівля закордонними банками вітчизняних активів активно застосовують в нашій державі. Користування послугами Компанії щодо управління активами (КУА) не розвинуте в Україні, як і поглинання, зокрема реорганізація державних банківських установ.

Світова практика показує, що в результаті злиття банків розширюється доступ до капіталізації вкладів шляхом збільшення довіри клієнтів щодо добре капіталізованого банку, який створено, а теж зростає стабільність даного банку в подоланні будь-котрих фінансових труднощів. Окрім цього, великі банки можуть гарантувати економію, яка пов'язана з обсягом операцій. Приміром, за шість місяців після злиття Morgan Stanley з Dear Witter, DISCOVER & Co ринкова капіталізація групи виросла приблизно на 50 %. За рахунок цього банки одержали доступ до більшості клієнтів та, тому, стали менше вразливі до деяких неповоротних заборгованостей та до втрати поважних клієнтів [24, с. 7].

Дослідження міжнародної практики засвідчує, що реорганізація банківських установ України має спільні ознаки з кожним з розглянутих методів реорганізації банків. На теперішньому стадії вона характеризується браком відпрацьованих процедур і механізмів реорганізації банків в державах з розвинутою ринковою економікою. Перспективи наступного розвитку реорганізації банків будуть визначатися політикою держави, її послідовністю та способами регулювання [62].

Отже, використання іноземної практики реструктуризації і реорганізації банківськими установами нашої держави дуже потрібне, проте дані процеси доречно пристосувати до економічних умов нашої держави.

Пристосування іноземної практики реструктуризації і реорганізації банків в Україні можливе лише при умові бажання банківського сектора України до вирішальних перемін з метою підвищити ефективність його діяльності.

Ми вважаємо, що за теперішніх економічних умов, котрі сформувалися в Україні, потрібно розпочинати впровадження іноземної практики реструктуризації і реорганізації банків з практики держав із перехідною економікою, зокрема здійснювати транскордонні злиття і приєднання, котрі допоможуть повернути закордонний капітал до банківського сектора України.

Переміни в банківському секторі України можна здійснювати двома напрямками [62]:

- 1) створення нових банківських установ – екстенсивний;
- 2) краще використовувати існуючі банківські установи – інтенсивний.

В міжнародній господарській практиці використовують обидва напрями, однак перевагу віддають інтенсивному. Дану практику слід адаптувати й нашій державі. Насамперед – це реструктуризація банківського сектора як один з найбільш ефективних факторів інтенсифікації процесів у ньому.

Насамперед в нашій державі потрібно утворити передумови, котрі б дали можливість успішно діяти «блідж-банківській установі», яка повинна спростити процеси реструктуризації і реорганізації банківських установ в Україні.

Для України потрібні переміни прямо зараз, так як саме зараз у банківському секторі України здійснюються активні процеси його оптимізації.

Консолідація капіталу банків в Україні мусить проходити з врахуванням шляхів, котрі наявні в іноземній практиці. Ми вважаємо, що консолідацію капіталу банків в Україні потрібно здійснювати між установами, які конкурують на одній і тій самій сфері фінансової системи держави, а саме злиття і приєднання найбільшими банківськими установами дрібних банківських установ. Дані заходи мусять привести до скорочення числа банківських установ в Україні та при цьому до збільшення рентабельності функціонування банківського сектора нашої держави загалом.

Тобто з метою збільшити ефективність функціонування банківського сектора нашої держави потрібно адаптувати досвід держав з перехідною

економікою та використовувати напрям об'єднання банків та утворення кількох системних банків, довкола котрих буде проходити концентрація капіталу.

За умов процесів глобалізації та європейської інтеграції України потрібною передумовою входження до ЄС є використання головних процедур з реструктуризації банківських установ у державах ЄС. Проте на це потрібен відповідний термін, якого, на жаль, в банківського сектора України не так багато. Усе ж таки, банківському сектору нашої держави слід використовувати хоча б головні положення з реструктуризації банків в державах ЄС [62].

В цілому, в Україні наявні усі потрібні умови з метою використовувати зарубіжний досвід реструктуризації і реорганізації банківських установ, котрі сприятимуть банківському сектору нашої держави функціонувати ефективніше і вийти на світовий ринок банківських продуктів.

3.2. Перспективи подальшого розвитку сучасних форм реструктуризації та реорганізації банків в Україні

Функціонування банківських установ пов'язано з високим ступенем ризику, безперерйними коливаннями ринкової кон'юнктури, збільшеною увагою зі сторони органів банківського нагляду, конкуренцією на ринку банківських послуг, амбіційністю мети акціонерів. Дані й інші чинники формують умови з метою активізувати процеси, які пов'язані з реструктуризацією і реорганізацією банків. Специфічну позицію поміж переліку реорганізаційних трансформацій в банківській системі нашої держави посідають наступні методи – злиття і поглинання. Глобалізація грошових ринків, інтернаціоналізація функціонування і диверсифікація ряду послуг банків, поліпшення національного банківського сектора, вступ нашої держави в економічні простори Європи та світу встановлюють додаткові проблеми щодо доцільності й дієвості процедур злиття і поглинання банків України [14].

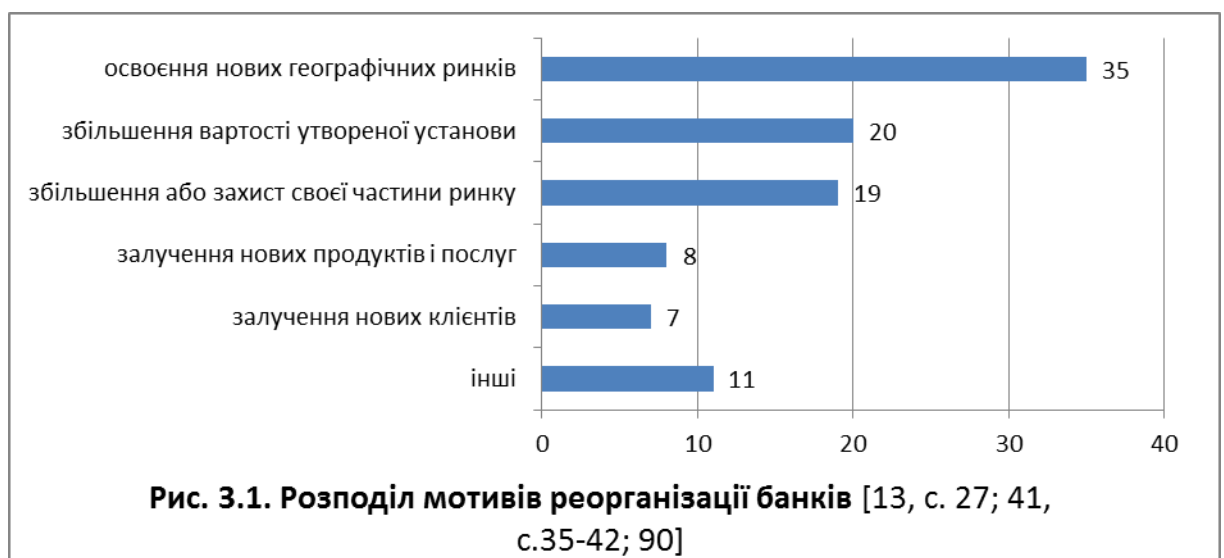
Розвиток банківського сектора приводить до концентрації капіталу банків як суттєвого фактора рентабельності, стійкості і конкурентоздатності діяльності банківських установ. Місцевими мотивами реорганізації банківської діяльності є, зокрема фінансова економія банку, тобто зниження затрат, зменшення ціни банківських продуктів; територіальне розширення обслуговування, тобто географічна диверсифікація, доступ до областей, які інвестиційно привабливі; підвищення потенціалу функціонування, тобто зростання ресурсів, об'єднання послуг, зростання частки на ринку. В закордонних методиках з метою оцінки економічного ефекту злиття та поглинання в банківському секторі, в основному, використовуються наступні коефіцієнти, як ціна банку, вартість та прибутковість його акцій, ступінь затрат та ін. Мотивація доцільності злиття або поглинання, передусім, повинна виходити з детального аналізу наступних прибутків і затрат. Потрібно оцінити ринкову віддачу нового банку й обсяг доходу, який одержать акціонери двох банків в результаті реорганізації [49].

Теорією і практикою новітнього корпоративного управління зазначено ряд причин злиття і поглинання банків. Реструктуризація і реорганізація стали важливими інструментами трансформацій в банківській системі більшості держав. Це надало можливість банкам рухатися спільно з клієнтами на сучасні ринки і поліпшити власний спектр послуг. Окрім цього, процеси злиття і поглинання є дешевшими, ніж утворення нових банків або відкриття філій [14].

Для національних банківських установ причини реорганізації встановлюються, передусім, вибором стратегії наступного розвитку. У даному плані детально вимальовуються дві тенденції – досягти синергетичну ефективність, тобто взаємозв'язок активів кількох банківських установ збільшує загальне становище та наслідок роботи окремо узятих суб'єктів, для створення конкурентоздатної позиції на ринку банківських продуктів; збільшити ступінь й результативність менеджменту в об'єднаних підрозділах, створюючи прийнятну торгову форму для закордонних інвесторів.

На погляд багатьох науковців банківські установи дають згоду на реорганізацію тільки тоді, коли в результаті її здійснення зросте дохід власників акцій шляхом підвищення ціни акцій банку. Тобто буде мати місце синергетична ефективність, коли затрати з надання двох або більше банківських послуг будуть нижчі, ніж ціна кожної окремо. Дану ефективність можна показати формулою $2+2=3$ з точки зору затрат та $2+2=5$ під час одержання доходу [13,с. 27].

Проілюструємо цілі та мотиви, розглянувши наслідки аналізу приблизно 700 великих закордонних договорів з реорганізації за наслідками 2000-2013 років, здійсненого консалтинговою фірмою KPMG. Лише 20 % фірм признали власною ціллю зростання ціни для власників акцій. Розподілення мотивів зображено на рис. 3.1 [13,с. 27; 41, с. 35-42; 90].



Доречно теж зауважити, що об'єктивними умовами потреби чи корисності реорганізації банківських установ є [13,с. 27]:

- створення та розвиток ринкових взаємовідносин, банківського сектора України і забезпечення його фінансової стійкості;
- переміна форм власності, зокрема від державної – до змішаної – до приватної чи колективної;
- потреба дотримання банківськими установами вимог діючого законодавства і нормативно-правових актів НБУ;

- підтримання ліквідності та платоспроможності банківських установ.

Сама процедура злиття складається з 6 стадій [38]. Перші три стадії є процедурою прогнозування злиття, здійснення аналітичного дослідження щодо можливого суб'єкта злиття, перемовин щодо потенційного злиття, підписання відповідного договору. Наступні три стадії – практичне виконання процесу.

Вагомим критерієм рентабельності менеджменту банківською діяльністю є зменшення собівартості послуг. Проте, у відповідний період діяльності банківська установа не має можливості зменшувати затрати за допомогою інтенсивних технологій. Тому банківська установа повертається до основ екстенсивного розвитку однією із котрих є об'єднання банківської діяльності шляхом злиття або поглинання окремих банків. Основними кандидатами на поглинання є, переважно, дрібні банківські установи, а теж банківські установи, які утворені під визначену організацію або сферу, в котрих знизилася ринкова кон'юнктура. Окрім цього, дані банківські установи досить чутливі до перемін політичної обстановки, посилення конкуренції [14].

Здобуті високі місця на ринку заохочують найбільші національні банківські установи до пошуку конкретних методів подолання ними «високих» або нормативних обсягів роботи, зокрема обсяги активів, ступінь ризику, достатність капіталу. Поряд з такими ринковими, проте не постійно доступними, методами як сек'юритизація активів, створення субординованого боргу, додаткові випуски ефективним методом є поглинання окремих банківських установ. Для значної кількості банківських установ вагомішим фактором, ніж зростання конкуренції на ринку банківських продуктів є постійне збільшення нормативних вимог НБУ. Питання підвищення капіталу на даний час властива фактично кожній четвертій банківській установі, яка діє на ринку. Внаслідок поглинання банківські установи підвищують свій капітал.

Формування банківських холдингів або груп можна вважати альтернативним методом концентрації капіталу. В банківських холдингах чи групах може здійснюватися детальне розподілення роздрібного й

інвестиційного шляхів проведення банківської діяльності. Банківські групи співробітничать з підприємствами і населенням, здійснюючи їх кредитування, проведенням операцій з валютою, прийомом комунальних та інших платежів, обслуговування пластикових карт. На їх основі зосереджується сітка філій, відділень, інших підрозділів, зокрема консультаційних, іпотечних центрів, пунктів обміну валюти і банківських автоматів. Інша банківська установа проводить інвестиційну діяльність як за допомогою власних інвестиційних джерел групи, так і за допомогою залучених закордонних джерел, наприклад, синдикованих позик, випуску інвестиційних облігацій. Схожі банківські групи мають змогу доповнювати свою будову джерелами фінансових посередників в виробничих організацій, нахилиючись до фінансово-промислової інтеграції діяльності. Залучення банківськими установами до власних груп фінансових посередників, зокрема страхових і брокерських компаній, формує для банків умови з метою диверсифікації можливих капітальних вкладень і надання власним клієнтам сукупного переліку банківських продуктів. При потребі, маючи спільних власників акцій, дані банківські групи просто можуть бути реорганізовані, включаючи і через злиття або поглинання.

На погляд іноземних спеціалістів, закордонні банківські установи, котрі переживають найбільш гостру кризу за останні 100 років, ще довго не будуть проявляти інтерес до придбання активів, які відчутно здешевіли, на чужих ринках, тому що здійснюють консолідацію у власних державах [55, с. 79-81].

В останні роки велику заінтересованість до вітчизняного ринку банківських продуктів проявили банки з РФ. На другій позиції за розмірами експансії в Україну переконливо займає капітал Австрії, далі місця посідають Італія та Франція. Замикають групу лідерів банки з Балканських держав, Греція і Кіпр, далі Швеція та ФРН. Характеристика деяких безпосередніх і непрямих закордонних власників вітчизняних банків наведена в табл. 3.2 [13, с. 28; 59].

Причому, приєднання в 2005 році «Аваль банку» було першим в Україні придбанням банку зі значною долею ринку, а не просто придбанням ліцензії.

Таблиця 3.2

Безпосередні і непрямі закордонні власники вітчизняних банків

[13, с. 28; 59]

Банківська установа	Безпосередній закордонний власник	Непрямий власник
Банківські установи з капіталом РФ		
Альфа-Банк	ABN Ukraine Limited (Кіпр)	Альфа-банк
ВТБ Банк	ВТБ	Уряд Росії
Промінвестбанк	Внешекономбанк	Уряд Росії
Сбербанк Росії	Сбербанк	ЦБ Росії
Фольксбанк (Електрон банк)	Сбербанк	ЦБ Росії
Банк Ренесанс Капітал	RCF Europe N.V.	Ренесанс Капітал Груп і М. Прохоров
БМ Банк	АКБ «Банк Москви»	Уряд Москви, Ю. Лужков
Енергобанк	Національна резервна корпорація	А. Лебедев
Петрокомерцбанк Україна	Петроком мерцбанк	Лукойл, В. Алекперов
Руський стандарт	Руський стандарт	Р. Таріко
Рада Банк	Веб-інвест (КІТФінанс)	РЖД і АЛРОСА
Банк Траст	Громадяни РФ	н/д
Банківські установи з капіталом Австрії		
Райффайзен Банк Аваль	Raiffeisen International	RZB
Ерсте Банк (Престиж)	lirsle Bank	Erste Group
Банківські установи з капіталом Італії		
Унікредит Банк	«Ферротрейд Інтернешнл»	UniCredit
Правекс-Банк	Intesa San Paolo	Intesa San Paolo
Банківські установи з капіталом Франції		
УкрСиббанк	BNP Paribas	BNP Paribas
Банк Креді Агріколь	Credit Agricole (Suisse) SA	Calyon Group
Профінбанк	Societe Generate Consumer Finance	Societe Generate Group

Специфікою реорганізації на ринку банківських продуктів України були і приєднання закордонним інвестором вітчизняної банківської установи з її

наступним перепродажем, тому що багато з тих, хто в свій час тільки оголошував власне входження в нашу державу, знаходилися в переліку «активів на продаж», придбавали активи банків лише тому, щоби поширити закордонну будову власної діяльності, а тому, активно не розгортаючи свій бізнес в Україні, вели підготовку щодо перепродажу [13, с. 29; 98].

Зростання конкуренції між банками в результаті підвищення числа й активізації функціонування закордонних банківських установ може спричинити процеси реорганізації вітчизняних банківських установ.

Реструктуризація і реорганізація банківських установ передбачає фінансове оздоровлення і забезпечення стійкої діяльності банківського сектора загалом, збільшення ступеня концентрації капіталу банків на засадах їх реорганізації шляхом злиття і поглинання, а теж поліпшення певних аспектів банківського регулювання і нагляду. Суттєва передумова рентабельності майбутнього розвитку – збільшення ступеня капіталізації, конкурентоздатності і ліквідності національних банків. Проте, зараз регулятивне заохочення реорганізації банків може формувати додаткові питання в процесі розбудови стійкого та конкурентного банківського сектора. Пришвидшувати процедури злиття і поглинання НБУ може, суворо регулюючи додержання нормативів розміру і достатності капіталу банків. Проте, завищені нормативи можуть не лише незадовільно вплинути на роботу найбільших банків. В даному випадку банки будуть шукати напрями штучного підвищення капіталу, ніж припустимого методу реструктуризації і реорганізації. Шоковим може бути і таке стимулювання, як згода відкривати філії закордонним банківським установам. Ще одна важлива передумова – поліпшення банківського законодавства, приміром в частині регламентації процедур злиття і поглинання банків. Лише при умові існування законодавства, яке забезпечує захист прав власників акцій, акціонери банків будуть сміливіше об'єднувати власні капітали [14].

Головними характеристиками кризового етапу на ринку реорганізації в нашій державі є стрімке зниження ціни банків, котрі купуються, переміна

ключових груп покупців та причин придбання, тому що складне становище на ринках банківських продуктів у світі та в Україні, а теж масове вилучення вкладів дестабілізували національний банківський сектор, що схилило вітчизняні банківські установи передивлятися власні стратегічні прогнози, припиняти програми розвитку, раціоналізувати власну роботу та зменшувати затрати. Зокрема, коли до кризи вартість банківської установи здебільшого встановлювалася перспективами, котрі одержить покупець з огляду на наступне збільшення діяльності за допомогою створеної технологічної основи та розгалуженої територіальної сітки, то на етапі кризи – стан з якістю портфеля кредитів, стабільністю бази клієнтів та механізмами керівництва ризиками [14].

На підставі проведеного аналізу виділено проблеми і перспективи розвитку здійснення реорганізації в банківських установах нашої держави на рис. 3.2.

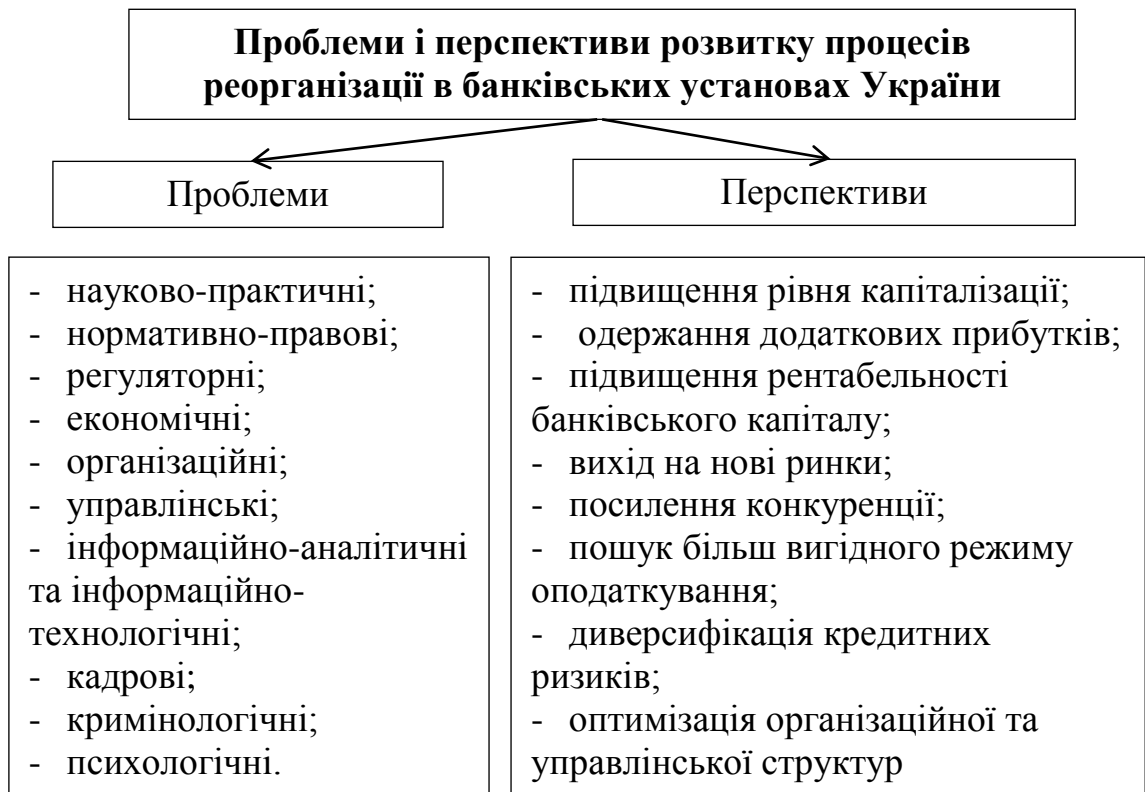


Рис. 3.2. Проблеми і перспективи розвитку процесів реорганізації в банківських установах України [13, с. 29; 98]

Розглядаючи перспективи розвитку процедур реорганізації у банківських установах нашої держави, зауважимо, що реалізація існуючого в економіці

України потенціалу, надасть можливість розвиватися банківському сектору країни на значно новому рівні і забезпечить динамічний його розвиток.

Наприклад, збільшення конкуренції може привести до зменшення дохідності діяльності деяких банківських установ і призведе до розвитку ринку на засадах удосконаленої конкуренції, що буде вигідно банківським працівникам та клієнтам [13, с. 29].

Підвищення вимог регулювання забезпечить прозоре нормативне оточення роботи суб'єктів і забезпечить виживання тих, котрі є конкурентоздатними.

Отримання додаткових доходів і збільшення ефективності капіталу банків стане можливим за допомогою зменшення ступеня затрат і собівартості банківських продуктів, що фактично можна досягти за наслідками здійснення низки успішних реорганізаційних договорів.

Диверсифікація кредитних ризиків і загальне керівництво проблемними активами, як результат реорганізації захистить банківські установи від ліквідації, а банківський сектор від можливої небезпеки виникнення проблемних банківських установ і виникнення великих розмірів неповернених заборгованостей перед позикодавцями і позичальниками.

Раціоналізація організаційної й адміністративної будов дасть можливість рентабельніше керувати банківською установою за умов стійкого розвитку і за умов кризи, щоб не допустити ліквідації банківської установи, втрати позицій на ринку або частки доходів банківської установи [79, с. 20–21].

З чинників, які утруднювали заключення договорів у 2009 році, експерти називають завищені вимоги продавців за фактичної малої ринкової ціни активу, який продавався. Стан характерний для банківської системи, де нестача неліквідності настільки висока, що придбання проводилися, насамперед, урядом за частково неринковими чинниками. Головним же чинником вузькості ринку реорганізаційних договорів України фахівці називають недостачу грошей з метою укладення договорів. Нерідко головною умовою договору є навіть не вартість, а готовність покупця повертати заборгованість, яка наявна в активах.

Причому найвищою проблемою банківської сфери вітчизняної економіки є не стільки надлишковий борг, скільки досить низька ступінь довіри клієнтів до банків, що не дає можливості банківському сектору в повній мірі діяти в межах залучених ресурсів. Остатні ліквідації банків та проблеми з поверненням вкладів громадянам є загрозами, які можуть спрацювати в будь-який час, коли вкладники зрозуміють певну нестійкість та приймуть рішення масово забирати власні гроші з банків. В даному разі інвестиції в банківський сектор, як в придбання діючого банку, так і в утворення нового, є досить високо ризикові.

Здійснений аналіз процесів реорганізації в банківській системі нашої держави дав можливість виокремити особливі ознаки їх перебігу і відобразити в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Специфічні особливості здійснення реорганізації в банківському секторі України [13, с. 30]

№	Сутність особливості
1.	Неприсутність рівноправних злиттів, її горизонтальний характер із переважанням форми поглинання (придбання) одної банківської установи іншою, що обумовлено особливостями національного законодавства. Тому замість реорганізації банківські установи нерідко надають перевагу укладенню договорів купівлі та продажу активів різноманітних банків з майбутнім добровільним банкрутством банківської установи-мети, що суттєво знижує терміни та ціну злиттів
2.	Неприсутність в національних інвесторів грошей, які необхідні з метою проведення великої реорганізації. Тому в останній час на вітчизняному ринку головними суб'єктами були нерезиденти
3.	Реорганізація банківської установи за участю нерезидентів не постійно є прозорою, оскільки активи можуть попадати у вітчизняні банківські установи з офшорних зон, власниками котрих є олігархи, котрі не прагнуть офіційної процедури реорганізації за їхньої участі
4.	Чимало оголошених масштабних реорганізаційних договорів в банківській системі нашої держави виявилися не закінченими, тому що в однієї зі сторін появилися більш вигідні пропозиції
5.	Головними причинами реорганізацій в банківській системі нашої держави в останній час лишаються одержання доходу і зростання частки на ринку

Доречно зауважити, що на ринку банківських продуктів спостерігаються і проведення ворожого поглинання, тому що юридично саме поглинання не проводиться, для продажу активів частками, зокрема через розповсюдження незадовільної інформації щодо того або іншого банку, що підбурює відтік грошей клієнтів та закриття обмежень на міжбанківському ринку, або штучного непогашення великої позики за одночасної пропозиції клієнтам перевести гроші у визначений банк, а банківську установу через інших осіб – продати активи, що інтересують поглиначу [13, с. 30-31].

Майбутня реструктуризація банківського сектора нашої держави мусить бути направлена на 2 цілі – забезпечення стійкості його функціонування та послідовне збільшення рентабельності. З цією метою потрібно поміняти механізм зниження ризиків в банківському секторі, зокрема замість повального банкрутства банків потрібно формувати передумови та підтримувати їхне злиття і придбання інвесторами. Хоча даний напрям триваліший, проте більш розвинений й ефективний. Вимоги, які виставлені щодо підвищення власного капіталу із забезпеченням гарантій інвесторам, винятково закордонним, дасть можливість зменшити ризики не знижуючи довіру і без витрат власного капіталу для підприємств і домашніх господарств.

Подальшим моментом в процесі реформування є повернення довіри до гривні та підтримка дедоларизації депозитів, що при ненормальних змінах валютного курсу неможливе. Так, НБУ прогнозує підвищити розміри і долю гривневих вкладів до 80 %. Якщо і надалі випускати гроші з метою виплати ФГВФО, стійкості гривні не досягти, а одночасно з цим і зростання питомої ваги заощаджень в національній грошовій одиниці [39, с. 46].

Зниження процентних ставок за позиками може бути важливим кроком у реформуванні банківського сектора.

Окрім того, потрібне зміцнення зовнішнього та внутрішнього контролю за кредитними операціями. Потрібні більш високі вимоги до позичальника, створення сучасних якісно інших підходів до організації взаємозв'язків із

позичальниками. Банківським установам теж варто відмовитися від заохочення неефективної економічної поведінки. Так, якщо банківська установа надає позики на цілі, які не відповідають фінансовому стану клієнта, то в наслідку зазнає збитків і сама банківська установа.

В Україні встановлений мінімальний розмір статутного капіталу банківської установи, який становить 300 млн. грн. на 11 січня 2017 року [59], що зменшує кількість банків, які вже існують, тому банківські установи стараються зберегти власну ресурсну базу в результаті злиття з іншими банками. Зауважимо, що нарощування капіталу банківських установ внаслідок об'єднання може вирішити проблему щодо досягнення мінімального розміру капіталу в деяких банківських установах, проте в цілому розмір капіталу банківських установ у банківській системі не збільшиться. В цьому разі малі банки просто приєднуються до великих, тобто збільшувати власний капітал способами поповнення ресурсів вони не будуть. Тому, можемо зазначити, що при реорганізації банківських установ в результаті злиття або поглинання сама проблема збільшення капіталу у банківському секторі залишається [24, с. 7].

Одночасно задача органів банківського нагляду полягає в тім, щоб не допустити появи в результаті злиття або поглинання сумнівного банку. На основі двох або більше банків повинен обов'язково створитися новий, стабільний банк. Подібним у більшості випадків є теперішній світовий досвід.

При виникненні банку органи банківського регулювання та нагляду мусять жорстко дослідити виникнення капіталу, який заявлено, платоспроможність учасників або власників акцій банку, який створено, прискіпливо ставитися до додержання вимог, які висунуті до керівництва банку, щодо їх професійності, створення детальної дійсності стратегії в банківському бізнесі, можливих фахових перспектив даних банківських працівників та їхніх клієнтів.

Відповідно до цілі виділяють 3 головні шляхи реорганізації банків:

- 1) націоналізація (рекапіталізація);
- 2) запровадження сучасної системи управління;

3) залучення інших вкладників шляхом поновлення довіри до банків.

Рекапіталізація передбачає збільшення власного капіталу та зменшення проблемних активів, які є чинниками кризи, що приводять до зниження капіталу банківських установ. Отже рекапіталізація призводить до зменшення проблемних активів банку. В цьому разі здійснюється не лише списання з банківського балансу затрат, а також реорганізація проблемних позик.

Окрім цього, підсумковими заходами реорганізації банківської діяльності можуть бути наступні [24, с. 7]:

- відмовлення виплачувати дивіденди власникам акцій;
- призупинення сплачувати податки при існуванні втрат;
- припинення виплати за депозитами (вкладами);
- зменшення проблемних активів.

Зауважимо, що в грудні 2016 року в банківській системі України відбулася націоналізація Приватбанку. У 2009-2011 роках уряд витратив 21,65 млрд. грн. на рекапіталізацію лише 3 банківських установ, зокрема «Укргазбанку», банку «Родовід» та банку «Київ» (рис. 3.3).



Однією з ефективних дій є призупинення проведення виплат дивідендів власникам акцій. Причому, навіть при перевищенні витрат над доходами банківські установи здійснюють виплати акціонерам у вигляді дивідендів. Отже, виплати дивідендів власникам мають бути припинені.

Можливо спрогнозувати і такий спосіб, як припинення виплат на депозити. Однак, воно незадовільно відбиваються на відношенні клієнтів до банківської установи. Проте, чим швидше буде застосований даний спосіб, тим раніше за успішних дій управління банк може змінити становище.

Виняткової уваги вимагає питання ліквідації проблемних активів. Частково можливо спрогнозувати надання підтримки банкам зі сторони уряду. Проте національний банк та уряд теж можуть мати значні труднощі, зокрема, чималу зовнішню та внутрішню заборгованість. В даному випадку не доречно передавати заборгованість неплатоспроможних банків державі. Вирішенням з проблеми може бути формування спеціальної установи, котра буде надавати підтримку банкам в здійсненні реструктуризації їхніх активів, продажу майна банків, які ліквідовані, та проводити тимчасове управління цими банками [17, с. 96]. Згідно з міжнародним досвідом може бути утворено спеціальне агентство щодо реструктуризації активів банків, зокрема при НБУ, АУБ, НАБУ [24, с.8].

Реструктуризація банківської установи не є можливою при збереженні попередніх менеджерів. Отже обов'язковою передумовою ефективного вирішення кризи є зміна попередніх керівників банку на нових. Заміна керівників банківської установи може призвести до переміни її власників. Таким чином, можуть бути розв'язані дві задачі, зокрема заміна стратегії та політики банківської установи з метою вийти з кризи, та рекапіталізація банківської установи через прихід інших власників.

Ще одним можливим заходом збільшення капіталізації національного банківського сектора є прихід на національний ринок закордонних банків. Проте цей шлях не принесе передбачених наслідків, тому що закордонні банки мають значний капітал, і можуть витіснити з ринку національні. Таким чином, прихід закордонних банків, які мають досвід, при існуванні внутрішніх недоліків, які не вирішені, приведе до негативних результатів зі збільшення капіталізації національних банків, а тому, утруднить наступний розвиток національного банківського сектора в цілому.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

На основі проведеного дослідження шляхів удосконалення процесів реструктуризації банківської системи та реорганізації банків в Україні з врахуванням зарубіжного досвіду можна зробити наступні висновки.

1. Характерними ознаками діяльності банків України, які потрібно враховувати при здійсненні реструктуризації, є низька ступінь корпоративного управління, відсутність у багатьох банківських установ стратегії росту та виходу на регіональні ринки. Для розв'язання даних питань потрібно використовувати зарубіжну практику реструктуризації і реорганізації банків та банківської системи України.

2. Процеси реструктуризації і реорганізації банків, як інструмент трансформацій в банківській системі, набули значного поширення в багатьох державах на протязі останніх десятиріч. До головних чинників, що визначають їх потребу та доцільність, відносять, зокрема збільшення рівня капіталізації банків, зменшення рівня затрат та собівартості банківських продуктів, вихід на інші ринки, підвищення частки банку на ринку кредитів, депозитів та інших видів банківських продуктів та ін.

3. Найпоширенішим методом реструктуризації та реорганізації банків, як засвідчує міжнародна практика, є процеси злиття і поглинання банків.

4. На базі узагальнення міжнародного досвіду та національної практики реструктуризації і реорганізації банків та дослідження фінансового стану банків України в роботі обґрунтовано певні механізми реструктуризації і реорганізації. Вони проводяться для фінансового оздоровлення і забезпечення стабільного функціонування банківської системи, збільшення рівня концентрації капіталу банків на основі об'єднання банків, створення банківських холдингів, злиття і поглинання банків, підвищення ліквідності та платоспроможності банків, а також поліпшення системи банківського нагляду і контролю за функціонуванням банків, які перебувають в стані фінансової скрути.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення важливого наукового завдання щодо вдосконалення механізму реорганізації та реструктуризації банків і підвищення їх ефективності. За результатами проведеного дослідження сформульовано низку висновків і пропозицій.

1. Ключовими проблемами реформування банківської системи України на найближчу перспективу можна вважати реструктуризацію і реорганізацію банків. У цьому зв'язку дослідження питань реструктуризації і реорганізації банків набуває особливого значення.

2. У магістерській роботі поглиблено й конкретизовано економічний зміст категорій «реорганізація банку», «реструктуризація банку» та «реструктуризація банківської системи».

3. Процеси реструктуризації в банківській справі – це неминуче явище, яке має пережити банківська система України, спираючись на правове його забезпечення. Нами зроблені дослідження теоретичного і практичного інструментарію, який використовується при аналізі процесів реструктуризації у банківській системі в цілому, зокрема в Україні, а також відображена щодо цього власна думка. Необхідним напрямком на сьогоднішній день є:

- збільшення капіталів банків (капіталізація банків),
- покращання якості активів (зменшення проблемних кредитів),
- реструктуризація зобов'язань та залучення нових депозитних вкладників.

Дані операції підвищать привабливість вітчизняних банків на світовому банківському ринку та залучать ті необхідні кошти, які допоможуть вийти системі на якісно новий рівень за сприянням процесів реструктуризації.

4. Особливої уваги заслуговує такий нетрадиційний ще для національної банківської практики пріоритетний захід реструктуризації банку, як

застосування різних форм його реорганізації, зокрема злиття, приєднання або поглинання, поділ, виділення та перетворення.

5. На теперішньому етапі розвитку економіки процеси реорганізації є дуже актуальними. Різні форми реорганізації дають можливість не лише укрупнити бізнес, але і укріпити свої позиції на банківському ринку України.

6. У зв'язку з тим, що на здійснення реорганізації витрачаються менші грошові кошти, ніж на створення нових банківських установ, у них з'являється більше можливостей для використання цих засобів для інвестування.

7. Сьогодні перед окремими банківськими установами постало питання щодо неспроможності підтримувати свою ліквідність, платоспроможність, достатній розмір капіталу. Це, у свою чергу, вимагає вжиття з боку НБУ відповідних заходів для підвищення стабільності та ліквідності банків, що досягається в результаті проведення ефективних форм і методів їх реструктуризації та фінансового оздоровлення.

8. Проведене дослідження показало, що ринок злиття та поглинання в Україні розвивався еволюційно, змінюючись та підлаштовуючись під розвиток економіки загалом, та банківської системи зокрема. Після кризовий період характеризується поживленням операцій злиття та поглинання, хоча негативною тенденцією, яка спостерігається з 2013 року є вихід іноземних інвесторів з вітчизняного ринку. У цей же час, починають активізуватися національні покупці. Банківські установи в Україні, а, відповідно, ринок злиття та поглинання у банківській сфері, переживають зараз скрутні часи. Істотної активізації ринку злиття та поглинання в Україні поки що не спостерігається. Банки сконцентровані на вирішенні поточних проблем і такий стратегічний захід як злиття або поглинання відходить на другий план.

9. Як свідчить зарубіжна практика, провідну роль в сприянні реструктуризації банківської системи відіграють органи державного управління шляхом заохочення об'єднання та продажу найслабших банків. Для України

важливим є вивчення та адаптація цього для збереження стабільності банківської системи в умовах кризи.

10. Реструктуризація, керована державою, давала урядам багатьох країн змогу впливати на акціонерів банків і розподілити з ними тягар списання проблемної заборгованості, поліпшувала умови для переговорів про взаємне списання боргів або реструктуризацію угод з іноземними кредиторами та місцевими позичальниками, а також про заміну менеджменту.

11. При цьому для органів влади важливо було знайти баланс між підтримкою банків шляхом вливання капіталу і вчасною ліквідацією неплатоспроможних банків.

12. Органи банківського нагляду більшості зарубіжних країн одноставно визнали доцільним оздоровлення проблемних банків шляхом їх приєднання до фінансово стійких банків, які виступили з такою ініціативою.

13. Необхідно розуміти, що реструктуризація банківської системи не може здійснюватися лише шляхом злиттів банків. Реструктуризація не просто дає змогу зменшити їхню кількість, а якісно змінює структуру банківської системи, забезпечуючи її динамічний та ефективний розвиток в інтересах економіки держави. При цьому певна категорія банківських установ, зокрема надто великі, щоб збанкрутувати, як правило, отримують державну підтримку, а слабкі та неплатоспроможні підлягають націоналізації або реструктуризації урядом із подальшим їх продажем сильнішим банкам або іноземним інвесторам.

14. Великі банки загальнонаціонального значення, як правило, не підлягають ліквідації, зокрема Приватбанк, адже ліквідація такого банку може, викликавши ефект доміно, потягнути за собою десятки банків і їхніх клієнтів. Така ситуація може спричинити до кризи в банківській системі та до банківської паніки. Шляхами рекапіталізації можуть бути: націоналізація, приватизація, зміна власників, передавання активів банку іншим банкам чи спеціально створеній установі.

15. У процесі націоналізації проблемних банків важливим є вирішення питань щодо повернення націоналізованих банків у приватну власність і управління ними до їх продажу. Крім того, як свідчить досвід, реструктуризація банківського сектору не повинна бути різкою, тому що для банківської системи важливою є діяльність не лише великих банків, а й середніх і малих.

16. Процеси реструктуризації необхідно проводити у прозорих умовах, за яких банкам вигідно об'єднувати свої активи в разі злиття або поглинання.

17. Тенденція розвитку реорганізаційних процесів на ринку банківських послуг України свідчить про певний спад, який триває вже третій рік поспіль. Однак, враховуючи політичну та соціально-економічну ситуацію, яка складається в Україні, слід зазначити, що в найближчій перспективі трендом розвитку ринку буде вихід іноземних інвесторів, що відобразатиметься на ринку збільшенням кількості реорганізаційних угод.

18. Все ж враховуючи ситуацію що склалась на банківському ринку, тобто наявність досконалої конкуренції та відсутність монополії, можна стверджувати, що український банківський ринок має перспективи до реорганізаційних процесів загалом, та до злиттів чи поглинань зокрема, зосереджуючи при цьому капітали для більших фінансових можливостей в процесі своєї діяльності.

19. На нашу думку слід вжити наступних заходів, які б дозволили оптимізувати реорганізаційні процеси на вітчизняному банківському ринку, зокрема:

- розробка «тимчасових» законів, які б відрізнялись оперативністю впровадження в кризових ситуаціях;
- індивідуальний підхід щодо проведення реорганізації в окремих банках, враховуючи нестабільність економічної ситуації;
- перегляд та спрощення законодавства щодо проведення реорганізації банку, що забезпечило значне скорочення часу проведення та мінімізувало ряд бюрократичних процедур;

- врахування позитивного зарубіжного досвіду проведення реорганізацій банків в більш-менш схожих ситуаціях;
- ретельніший контроль за процесами реорганізацій банків з метою недопущення концентрації значної частини банківського капіталу в руках обмеженого кола впливових осіб.

20. Можна виділити основні вектори подальшого розвитку реструктуризації банківської системи України, які враховуватимуть як потребу у забезпеченні її сталого розвитку так і інтереси населення України:

- припинення масового закриття банківських установ та перехід до політики їх об'єднання та поглинання шляхом застосування економічних важелів та стимулів;
- сприяння залученню іноземного капіталу в банківську систему України шляхом надання гарантій та створення сприятливого макросередовища;
- стимулювання повернення довіри населення до банківської системи України шляхом підняття суми гарантування вкладів для нього (разом із зміною політики щодо проблемних банків це не призведе до збільшення суми виплат з ФГВФО);
- створення програми працевлаштування для працівників банків що залишились безробітними внаслідок масових банкрутств банків 2014- 2015 років (включаючи працівників звільнених з самого НБУ внаслідок його реструктуризації).

21. Отже, реструктуризація та реорганізація банків розглядається як один із напрямів підтримки стабільності банківської системи та нарощування її потенціалу.

22. Ефективне використання основних форм реструктуризації банківського сектора є запорукою зростання ефективності роботи банківської установи. Мобілізація внутрішніх резервів за рахунок зростання ефективності банківської діяльності та продуктивності праці і збільшення на цій основі прибутку стануть основним джерелом підвищення рівня капіталізації банківської системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аналітичний огляд банківської системи України за 2014 рік НРА «Рюрик». – [Електронний ресурс]. – Національне рейтингове агентство «Рюрик». – 2015. – 30 с. – Режим доступу : http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2014.pdf.
2. Аналітичний огляд банківської системи України за 9 місяців 2015 року НРА «Рюрик». – [Електронний ресурс]. – Національне рейтингове агентство «Рюрик». – 2015. – 23 с. – Режим доступу : http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_3_kv_2015.pdf.
3. Аналітичний огляд банківської системи України за I квартал 2015 року НРА «Рюрик». – [Електронний ресурс]. – Національне рейтингове агентство «Рюрик». – 2015. – 28 с. – Режим доступу : http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_1_kv_2015.pdf.
4. Аналітичний огляд банківської системи України за I півріччя 2015 року НРА «Рюрик». – [Електронний ресурс]. – Національне рейтингове агентство «Рюрик». – 2015. – 23 с. – Режим доступу : http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_2_kv_2016.pdf.
5. Аналітичний огляд банківської системи України за I півріччя 2016 року НРА «Рюрик». – [Електронний ресурс]. – Національне рейтингове агентство «Рюрик». – 2016. – 25 с. – Режим доступу : http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_2_kv_2016.pdf.
6. Бабченко О. Міжнародний досвід регулювання фінансових кризових явищ [Електронний ресурс] / О. Бабченко // Вісник КНТЕУ. – 2011. – №4. – С. 51-61. – Режим доступу : <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2011/04/6.pdf>.
7. Банківська система України: виклики і перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=14741673>.

8. Банківська система України: становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів [Текст] : монографія / За ред. д. е. н., проф. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль: Астон, 2012. – 358 с.

9. Банківські операції [Текст] : підручник / За ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. – 2-ге вид. випр. і доповн. – Тернопіль: ТЗОВ «Терно-граф», 2013. – 688 с.

10. Банківські операції: Підручник / За ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2009. – 696 с.

11. Батковський В. Реструктуризація банківської системи України у контексті стратегії подолання наслідків світової фінансової кризи [Електронний ресурс] / В. Батковський // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – 2009. – № 122. – С. 39-43. – Режим доступу : <http://cyberleninka.ru/article/n/restrukturizatsiya-bankivskoyi-sistemi-ukrayini-u-konteksti-strategiyi-podolannya-naslidkiv-svitovoyi-finansovoyi-krizi>.

12. Башлай С. В. Злиття та приєднання в банківському секторі України [Електронний ресурс] / С. В. Башлай, О. В. Мірошніченко // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 1. – С. 131–137. – Режим доступу : http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1066/1/Zlyuttya_ta_pruednannya.pdf.

13. Білик О. І. Проблеми та перспективи проведення реорганізації як способу оздоровлення банківської системи України [Електронний ресурс] / О. І. Білик // Фінансовий простір. – 2015. – № 1 (17). – С. 25-32. – Режим доступу : <http://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1501/15boiptp.pdf>.

14. Боровок Є. Перспективи розвитку сучасних форм реорганізації та реструктуризації банківських установ України [Електронний ресурс] / Є. Боровок // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2011. – Вип. 2 (5). – Режим доступу : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11bevbuu.pdf>.

15. Бутов А. М. Світовий досвід реформування банківської системи [Електронний ресурс] / А. М. Бутов, І. Є. Колодій, Г. Є. Шпаргало. – Режим

доступу : <http://intkonf.org/butov-am-kolodiy-ie-shpargaloge-svitoviy-dosvid-reformuvannya-bankivskoyisistemi>.

16. Бюлетень Національного банку України [Текст] / Щомісячне аналітично-статистичне видання Національного банку України. – 2015. – № 12. – 153 с.

17. Васильченко З. М. Комерційні банки: реструктуризація та реорганізація [Текст] : монографія / З. М. Васильченко. – К.: Кондор, 2006. – 528 с.

18. Васильченко З. М. Методологічні аспекти дослідження банківської реструктуризації [Текст] / З. М. Васильченко // Фінанси України. – 2007. – №8. – С. 109-119.

19. Васильченко З. Об'єктивна зумовленість інтеграції банківського і промислового капіталу в світовій практиці [Текст] / З. Васильченко // Банківська справа. – 2002. – №1. – С. 49.

20. Васильчишин О. Б. Злиття та поглинання в банківській системі України [Електронний ресурс] / О. Б. Васильчишин // Scientific Journal «ScienceRise». – 2015. – №6/3(11). – С. 43-50. – Режим доступу : [file:///C:/Users/admin/Downloads/text_2015_6\(3\)_10%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/admin/Downloads/text_2015_6(3)_10%20(1).pdf).

21. Васюренко О. В. Банківський нагляд [Текст] / О. В. Васюренко, О. М. Сидоренко. – К. : Знання, 2011. – 502 с.

22. Вовчак О. Д. Види і класифікація банківської конкуренції [Текст] / О. Д. Вовчак, В. Ф. Халло // Фінанси України. – 2008. – № 12. – С. 89-96.

23. Вовчак О. Д. Вплив глобалізаційних процесів на форми та методи реструктуризації банків в Україні [Електронний ресурс] / О. Д. Вовчак // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2010. – № 1(48). – С. 3-9. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Nvnudpsu/2010_1/2010_1_Vovchak.pdf.

24. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа [Текст] : підручник / О. Д. Вовчак, Н. М. Руцишин, Т. Я. Андрейків. – К.: Знання, 2008. – 564 с.

25. Вожжов А. П. Процессы трансформации банковских ресурсов : монографія [Текст] / А. П. Вожжов; Мин-во образования и науки Украины, Севастопольский нац. техн. ун-т. – Севастополь: СевНТУ, 2006. – 339 с
26. Волкова О. К. Аналіз процесів зовнішньої реструктуризації в банківському секторі України [Електронний ресурс / О. К. Волкова // Ефективна економіка. – 2014. – № 3. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2882ю>
27. Волкова О. К. Зовнішні та внутрішні форми реструктуризації в комерційних банках [Текст] / О. К. Волкова // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.14. – С. 245-249.
28. Волохата В. Є. Реорганізація та реструктуризація банків в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів [Електронний ресурс] / В. Є. Волохата, Ю. П. Пащенко // «Молодий вчений». – 2014. – № 11. – С. 46-50. – Режим доступу : [file:///C:/Users/admin/Downloads/molv_2014_11\(14\)_11%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/admin/Downloads/molv_2014_11(14)_11%20(1).pdf).
29. Воронин Д. В. Кризисы и реструктуризация банковских систем в восточно-европейских странах (на примере Чехии) [Текст] / Д. В. Воронин // Банковское дело. – 2005. – № 10. – С.56-60.
30. Вядрова І. М. Реорганізація та реструктуризація комерційних банків : дис. канд. економ. наук : спец. 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит [Текст] / І. М. Вядрова; Українська академія банківської справи Національного банку України. – Суми, 2001. – 200 с.
31. Горбатюк Л. А. Злиття та поглинання у банківському секторі України [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Лілія Анатоліївна Горбатюк. – К.: ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», 2015. – 22 с.
32. Горовий Д. А. Розвиток ринку М&А В Україні [Електронний ресурс] / Д. А. Горовий // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та

практики. – 2013. – Вип. 1(14). – С. 183-190. – Режим доступу : file:///C:/Users/admin/Downloads/Fkd_2013_1_28.pdf.

33. Гохан Патрик А. Слияния, поглощения и реструктуризация компаний [Текст] / Патрик А. Гохан; Пер. с англ. – 4-е изд. – М.: Альпина Паблишерз, 2010. – 741 с.

34. Гроші банки та кредит: у схемах і коментарях [Текст] : навчальний посібник / За ред. Б. Л. Луціва. – 2-ге видання, перероб. – Тернопіль: Карт-бланш, 2000. – 225 с.

35. Гуцал І. С. Банківська система України сьогодні: основні проблеми і перспективи розвитку [Текст] / І. С. Гуцал, Я. І. Чайковський // Фінанси України. – 1997. – № 8. – С. 42 – 48.

36. Гуцал І. С. Банківська система України: стан і перспективи [Текст] / І. С. Гуцал, Я. І. Чайковський // Банківська справа. – 1998. – № 2. – С. 40 – 43.

37. Демаффилис Д. Слияния, поглощения и другие способы реструктуризации компании [Текст] / Д. Демаффилис [пер. с англ.] – М. : Олимп-Бизнес, 2007. – 960с.

38. Дзюблюк О. Стратегія монетарної політики Національного банку України та її вплив на економічний розвиток [Текст] / О. Дзюблюк // Вісник Національного банку України. – 2008. – №1. – С. 8-15.

39. Другов О. О. Реструктуризація банківської системи України: сучасний стан та перспективи [Текст] / О. О. Другов, О. В. Прийма // Фінансовий простір. – 2015. – №4(20). – С. 40-48.

40. Кашка І. С. Реорганізація комерційних банків на сучасному етапі [Текст] / І. С. Кашка // Інституційний репозитарій Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана». – 2010. – №5. – С. 226–232.

41. Коберник І. В. Ретроспективний аналіз розвитку процесів злиття та поглинання та основні мотиви їх здійснення [Текст] / І. В. Коберник // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 11. – С. 35-42.

42. Коваленко В. В. Антикризове управління в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи [Текст] : монографія / В. В. Коваленко, О. В. Крухмаль. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 198 с.

43. Ковалюк А. О. Сутність та особливості реструктуризації комерційних банків в Україні [Текст] / А. О. Ковалюк // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону : Науковий збірник. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008. – Вип. IV. – Т. 2. – С. 165–169.

44. Ковалюк А. О. Фінансове регулювання реструктуризації комерційних банків в Україні [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Андрій Олексійович Ковалюк. – Львів : Б. в., 2010. – 24 с.

45. Копилюк Н. Ю. Механізм реорганізації банків у умовах фінансової нестабільності [Текст] / Н. Ю. Копилюк : дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук : спец. 08.00.08 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / Н. Ю. Копилюк. – Львів, 2013. – 221 с.

46. Копилюк Н. Ю. Сучасний стан, особливості та економічна ефективність реорганізації банків України [Електронний ресурс] / Н. Ю. Копилюк // Наукові записки. – 2011. – № 1(34). – С. 109-113. – Режим доступу : file:///C:/Users/admin/Downloads/Nz_2011_1_19.pdf.

47. Кот О. Прогнозування фінансового стану банків з метою попередження їх банкрутства [Текст] / О. Кот // Вісник Національного банку України. – 2008. – №3. – С. 34-39.

48. Краснова І. В. Стратегічна реорганізація банківської системи України [Текст] / І. В. Краснова, А. В. Нікітін // Економіка сьогодення: актуальні питання і перспективи. – 2013. – № 2. – С. 69-79.

49. Лютий І. Особливості глобального економічного середовища діяльності банків [Текст] / І. Лютий, О. Юрчук // Вісник Національного банку України. – 2008. – №4. – С. 46-51.

50. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування системи ризик-менеджменту в банках України [Електронний ресурс] : схвалені Постановою Правління Національного банку України від 02.08.2004 р. № 361. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04>.

51. Міщенко В. І. Реорганізація та реструктуризація комерційних банків [Текст] : навчальний посібник / В. І. Міщенко, А. В. Шаповалов, В. В. Салтинський, І. М. Вядрова. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2002. – 216 с.

52. Міщенко В. Міжнародний досвід реструктуризації банківської системи за участі держави [Текст] / В. Міщенко, А. Петріна // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 4. – С. 12-17.

53. Міщенко В. Проблеми реорганізації та реструктуризації комерційних банків [Текст] / В. Міщенко, І. Вядрова // Банківська справа. – 2001. – № 1. – С. 3-7.

54. Невмержицька О. В. Обґрунтування системної реструктуризації комерційних банків України [Електронний ресурс] / О. В. Невмержицька // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2008. – № 633. – С. 486-490. – Режим доступу : http://vlp.com.ua/files/70_0.pdf.

55. Нетесаний Ю. Сучасний стан ринку злиттів поглинань України [Текст] / Ю. Нетесаний // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – № 11. – С. 79-81

56. Одінцова Н. Г. Реструктуризація в процесі управління банківськими установами [Електронний ресурс] / Н. Г. Одінцова // Екзистенційні та комунікативні питання управління: матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції, м. Суми, 23-25 січня 2014 р. - Суми: Сумський державний університет, 2014. – Ч.2. – С. 101-105. – Режим доступу : http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/34613/1/Odintsova_restructuring%20of%20a%20bank.pdf.

57. Осадчий І. А. Вплив кризових явищ на форми проведення реструктуризації і реорганізації вітчизняних банків у сучасних умовах [Текст] /

І. А. Осадчий // Вісник Університету банківської справи Національного банку України : зб. наук. праць. – 2010. – № 3(9). – С. 172-175.

58. Остриков Е. А. О проблемах слияния и присоединений коммерческих банков в России [Текст] / Е. А. Остриков // Банковское дело. – 2006. – № 9. – С. 24–30.

59. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу до сайту : <http://www.bank.gov.ua>.

60. Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. – Режим доступу до сайту <http://www.fg.gov.ua/>

61. Патрікац Л. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України [Текст] / Л. Патрікац, Д. Крохмалюк // Вісник Національного банку України. – 2004. – № 1. – С 41.

62. Пащенко Ю. П. Застосування зарубіжного досвіду реорганізації та реструктуризації банків для оптимізації банківської діяльності в Україні [Електронний ресурс] / Ю. П. Пащенко // Ефективна економіка. – 2015. – № 12. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4635>.

63. Положення про особливості реорганізації банку за рішенням його власників [Електронний ресурс] : постанова Правління НБУ : прийнята 27.06.2008 року № 189. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0845-08>.

64. Присяжник Ю. Ю. Злиття і поглинання комерційних банків: сутність, сучасний стан, перспективи змін [Електронний ресурс] / Ю. Ю. Присяжник // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.6. – С. 256-261. – Режим доступу : http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2010/20_6/256_Prysiaznyk_20_6.pdf.

65. Присяжник Ю. Ю. Удосконалення процесів злиття і поглинання банків: механізми реалізації і принципи застосування [Текст] / Ю. Ю. Присяжник // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2010. – № 1 (7). – С. 149-152.

66. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : закон України : прийнятий 07.12.2000 р. № 2121-III / Верховна Рада України. – Офіційний текст. – Режим доступу до закону : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-14>.

67. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс] : закон України : прийнятий 23.02.2012 р. № 4452-VI / Верховна Рада України. – Офіційний текст. – Режим доступу до закону : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>.

68. Пронін О. Ю. Особливості процесів злиття та поглинання у фінансово-банківському секторі [Текст] / О. Ю. Пронін // Фінанси України. – 2005. – № 8. – С. 106–122.

69. Радова Н. Аналіз і динаміка процесів злиття і поглинання в банківській системі [Текст] / Н. Радова // Економічний аналіз. – 2011. – №9(3). – С 255-257.

70. Радова Н. В. Аналіз процесів реструктуризації банківських установ в Україні [Текст] / Н. В. Радова // Економіка. – 2011. – Вип. 2(54). – С. 180–187.

71. Радова Н. В. Оцінювання ефективності банківських злиттів і поглинань [Текст] / Н. В. Радова // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 10 (136). – С. 203-211.

72. Рейтинг життєздатності банків – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forbes.net.ua/ua/magazine/forbes/1409877-rejting-zhittezdatnosti-ukrayinskih-bankiv-2016>.

73. Рейтинг життєздатності банків – I півріччя 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forbes.net.ua/ua/business/1399592-rejting-zhittezdatnosti-bankiv-i-pivrichchya-2015-go>.

74. Рейтинг життєздатності банків – I півріччя 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://paralleli.if.ua/news/69341.html>.

75. Рид Стэнли Фостер Искусство слияний и поглощений [Текст] / Стэнли Фостер Рид, Александра Рид Лажу; Пер. с англ. – М.: «Альпина Бизнес Букс», 2004. – 958 с.

76. Розвиток банківської системи України як основа реалізації стратегії економічного зростання [Текст] : монографія / За ред. д. е. н., проф. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль: ТНЕУ, 2010. – 384 с.

77. Савчук О. Успішна політика іноземних країн у стабілізації фінансової сфери [Електронний ресурс] / О. Савчук // Європейський інформаційно-дослідницький центр. – 11 с. – Режим доступу : <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28948.pd>.

78. Скоробогач О. Стан і тенденції розвитку процесів злиття і поглинання у банківській системі України [Електронний ресурс] / О. Скоробогач // Вісник Української академії банківської справи. – 2011. – № 1(30). – С. 62-66. – Режим доступу : <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6927/1/Skorobohach.PDF>.

79. Созоник М. Злиття і поглинання на банківському ринку [Текст] / М. Созоник // Золотий резерв. – 2011. – № 5. – С. 20–21.

80. Степаненко А. І. Управління банківською системою України у стратегії економічного зростання [Текст] : монографія / А. І. Степаненко. – К. : Вид-во УБС НБУ, 2010. – 319 с.

81. Степаненко Б. Інтернаціоналізація банківського сектору України: ціна й методи злиття та поглинань [Текст] / Б. Степаненко// Економіст. – 2010. – № 1. – С. 12-16.

82. Стратегія Національного банку України щодо реструктуризації та реорганізації банків у стані фінансової скрути [Електронний ресурс] : постанова Правління НБУ : прийнята 01.12.1998 року № 502. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0502500-98>.

83. Терещенко О. О. Управління фінансовою санацією підприємств [Текст] : підручник / О.О. Терещенко. – К. : Вид-во КНЕУ, 2006. – 552 с.

84. Тешева Л. В. Основні тенденції та пріоритети реорганізації підприємств, спрямованої на їх укрупнення в умовах інституційних трансформацій [Електронний ресурс] / Л. В. Тешева, О. І. Невдачина, М. І. Гарапко // Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. – Т. 21. Вип. 2. – С. 178-181. – Режим доступу : [file:///C:/Users/pc/Downloads/Vonu_econ_2016_21_2_40%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/pc/Downloads/Vonu_econ_2016_21_2_40%20(1).pdf).

85. Фінансовий ринок України: в очікуванні шторму / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.s.pro-capital.ua.

86. Хардинг Д., Роувит С. Искусство слияний и поглощений. Четыре ключевых решения, от которых зависит успех сделки [Текст] / Пер. с англ. – М.: Гревцов Паблицер, 2007. – 256 с.

87. Чайковський Я. І. Проблеми та напрямки підвищення ефективності функціонування банківської системи України [Текст] / Я. І. Чайковський // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2016. – Том 23. – № 1. – С. 153-160.

88. Чайковський Я. І. Реорганізація банків як напрямок реформування банківської системи України [Текст] / Я. І. Чайковський // Наука молода. – Збірник наукових праць молодих вчених Тернопільського національного економічного університету. – 2015. – Випуск 23. – С. 112-119.

89. Чайковський Я. І. Робота комерційних банків з проблемними кредитами [Текст] / Я. І. Чайковський // Банківська справа, 2001. – №6. – С. 50–53.

90. Чурило П. Б. Місце та роль процесів злиття та поглинання у розвитку банків [Електронний ресурс] / П. Б. Чурило // Ефективна економіка. – 2009. – № 2. – Режим доступу : file:///C:/Users/admin/Downloads/efek_2009_2_14.pdf.

91. Чурило П. Б. Наслідки процесів злиття і поглинання в банківській системі України [Електронний ресурс] / П. Б. Чурило // Інвестиції: практика та

досвід. – 2009. – № 21. – С. 44 – 47. – Режим доступу : http://www.investplan.com.ua/pdf/21_2009/12.pdf.

92. Чурило П. Б. Оцінка вартості банку в аспектах злиття та поглинання [Текст] / П. Б. Чурило // Економічний простір. – 2010. – № 41. – С. 171 – 183.

93. Чурило П. Б. Стан здійснення угод злиття і поглинання в банківській системі України [Електронний ресурс] / П. Б. Чурило // Економічний простір. – 2010. – № 41. – С. 171-183. – Режим доступу : http://www.lib.nau.edu.ua/Journals/3_27_2010/Churilo.pdf.

94. Шелудько Н .М. Реструктуризація банківського сектора в умовах світової фінансової кризи: міжнародний досвід і доцільність його використання в Україні [Текст] / Н .М. Шелудько // Економіка і прогнозування. – 2009.— № 1. – С.24-34.

95. Шпак О. В. Банківська система України: сьогодення та перспектива розвитку [Електронний ресурс] / О. В. Шпак, Н. В. Мананнікова. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/16_EISN_2015/Economics/1_193955.doc.htm.

96. Шпаковський А. О. Теоретичні аспекти реструктуризації [Електронний ресурс] / А. О. Шпаковський. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vlca_ekon/2011_38/59.pdf.

97. Щегельська М. Алгоритм проведення реорганізації комерційних банків [Електронний ресурс] / М. Щегельська. – Режим доступу : <http://cyberbrains.org.ua/uk/alhorytm-provedennya-reorhanizatsiji-komertsijnyh-bankiv/>

98. Щегельська М. Тенденції М&А у банківській сфері в Україні [Електронний ресурс] / М. Щегельська. – Режим доступу : <http://cyberbrains.org.ua/uk/tendenciji-ma-u-bankivskij-sferi-v-ukraini/>.

99. Asset Protection Scheme – agreement with Lloyds. – Way of access : http://www.hm-treasury.gov.uk/press_23_09.htm.

100. Heikensten L. (1998). Financial crisis – experience from Sweden. Sveriges Riksbank. – Way of access : <http://www.riksbank.com/templates/speech.aspx?id=2924>.

101. Special liquidity scheme: information. – Way of access : <http://www.bankofengland.co.uk/markets/sls/sls-information.pdf>.

102. Steinherr A. (2004). Ali Tukel and Mural Ucer / Steinherr A. // The Turkish banking sector. Challenges and outlook in transition to EU membership. Bruges European Economic Policy briefing. № 9.

103. Waxman M. (1998). A Legal Framework for Systemic Bank Restructuring // The World Bank.